

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
UMEÅ

94-2142

IVAR HANSSONS
BOKBINDERI
STOCKHOLM

Umeå universitetsbibliotek

00001426042

Umeå 1918

Leif Sjunström

**GRUNDRAGEN AV DEN
FORNSVENSKA GRAMMATIKEN**

TILL DEN AKADEMISKA UNDERVISNINGENS TJÄNST

AV

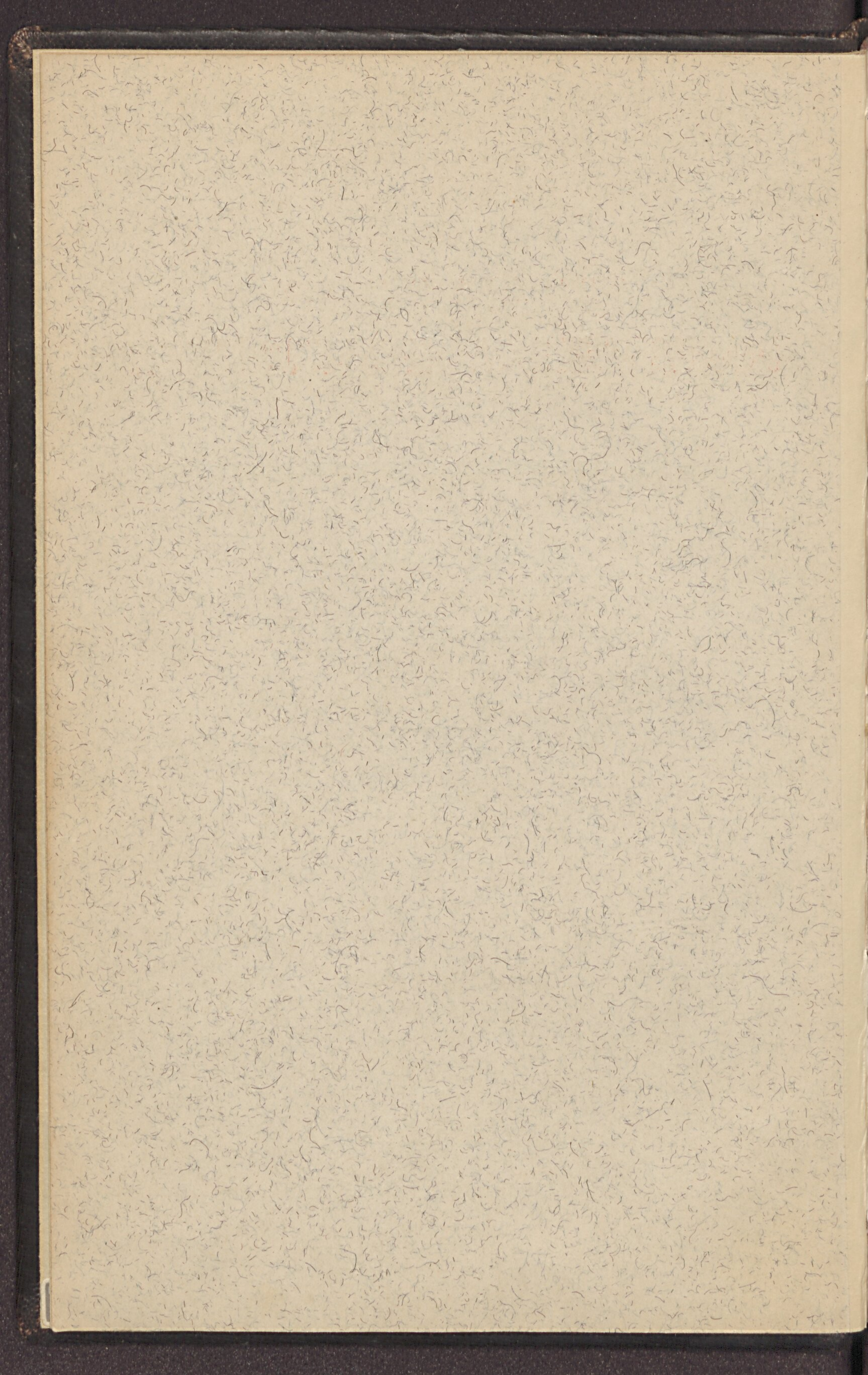
ADOLF NOREEN

ANDRA REVIDERADE UPPLAGAN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 2 kr. 75 öre

GRUNDDRAGEN AV DEN
FORNSVENSKA GRAMMATIKEN

TILL DEN AKADEMISKA UNDERVISNINGENS TJÄNST

AV

ADOLF NOREEN

ANDRA REVIDERADE UPPLAGAN

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
UMEA

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

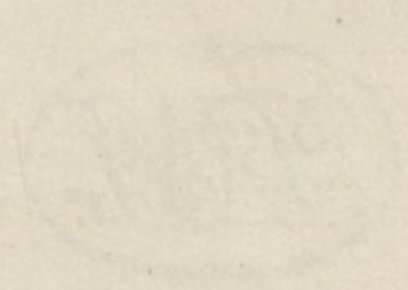
GRUNDLAGEN AV DEN

FÖRNSVENSKE GRAFMANA

TIL DEN AKADEMISKE FORSØGSSKOLEN

ADOLF ROSEN

UDGIVET AF

UPPSALA 1918
APPELBERGS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
175 115

§ 1. Bokstävernas uttal.

ā (i handskrifterna *a* eller *aa*) betecknar i yngre fornsvenska å-ljud, t. e. *ār* år.

e (i handskr. *e*, *i*, *æ* eller *a*, undantagsvis såsom i äldsta fragmentet av Östgöotalagen *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, *æ* eller *ø*, allteftersom närmast föregående stavelse har den ena eller andra av dessa vokaler) bet. en ursprunglig, "reducerad" vokal av något skiftande klangfärg, t. e. *fagher* fager, *foghel* fågel, *tēken* tecken (jfr isl. *fagr*, *fogl*, *tekn*).

f bet. *v* i slutljud och i midljud före andra konsonanter än *k*, *s*, *t*, t. e. *arf*, *afl* styrka, *ærfpe* ärvde, *kræfia* kräva.

g bet. "äng"-ljud mellan vokal och *n*, t. e. *vagn*.

gh bet. frikativt *g*, t. e. *lagh* lag, *hælgħa* helga, *sargħa* såra.

i bet. konsonantiskt *i* före annan vokal, t. e. *biorn* björn, *siunga* sjunga.

l bet. kakuminalt ("tjockt") *l* utom i uddljud, fördubbling och från urnordisk tid ärvd förbindelse med *d*, *s*, *t*, t. e. *tala* (men icke *falla*), pret. *valde* av *vælia* välja (men icke dat. *valde* av *vald* våld).

n bet. alveolart ("supradentalt") *n* utom i uddljud, fördubbling och från urn. tid ärvd förbindelse med *d*, *s*, *t* samt före *g* och *k* (i vilken ställning det bet. "äng"-ljud), t. e. *sun* son (men icke *kunna*), *vande* av *vænna* vänja (men icke *hand*).

ng bet. alltså "äng"-ljud + *g*, t. e. *æng* äng, *siunga* sjunga.

w bet. konsonantiskt *u*, t. e. *swæria* svära.

þ, y. th bet. perspirerad frikativa i uddljud, t. e. *þing, thing* ting. I pronomina bet. dock uddljudande *þ (th)* än perspirerad, än pertonerad frikativa, allteftersom stavelsen är tryckstark eller trycksvag, t. e. *þy ty, þylt'ker* dylik.

þ, y. dh bet. pertonerad frikativa i övriga ställningar, t. e. *skapa* skada, *hafpe* hade, *orþ* ord.

æ, ē och *ø, ø* bet. ä- och ö-ljud.

Dubbelskrivning användes till betecknande av långt konsonantljud endast mellan två vokaler (sonantiska eller konsonantiska), t. e. *falla*, men *fal* fall, *bækkiar* bäckar, men ack. sg. *bæk* bäck.

LJUDLÄRA.

I. Sonanterna.

A. Ljudväxlingar ärvda från förlitterär tid.

1. Avljud,

en från urgammal ("indoeuropeisk") tid stammande och på ursprungliga accentförhållanden beroende vokalväxling inom en grupp besläktade ord.

§ 2. I rotstavelser uppträda ej mindre än sju olika "avljudsserier":

1. *i : ē : i*, t. e. *bīta* : pret. *bēt* : pl. *bitu*, *þrīvas* ta sig : *þrēva* treva : *þrifnaþer* framgång, *hēter* het : *hiti* hetta.

2. *iū : ø : u* eller (sällan) *ū*, t. e. *niūta* njuta : pret. *nōt* : pl. *nutu*, *døver* döv : *duvin* slapp, *lūka* stänga : *luka* lucka.

3. *æ* (av äldre *e* enligt § 13) eller (före nasal + annan kons.) *i : a : u*, t. e. *gælla* vara högljudd : pret. *gal* : pl. *gullo*, *finna* : pret. *fan* : pl. *funno*, *hēlbræghþo* rask till hälsan : *braghþ* raskt grepp : *hēlbrughþa* helbrägda,

blinder blind : *blanda* förorena : *blunda*, *grimber* : *gramber* : *grumber* vred.

4. *æ* (av äldre *e* enligt § 13) : *a* : *ā* : *u*, t. e. *bæra* bära : pret. *bar* : pl. *bāro* : part. *burin*, *Vætur* Vättern : *vatn* vatten : *väter* våt : *uter* utter.

5. *æ* (av äldre *e* enligt § 13) : *a* : *ā*, t. e. *gæta* få : pret. *gat* : pl. *gāto*, *lægher* liggning : *lagh* läge : *lāgher* låg.

6. *a* : *ō*, t. e. *fara* : pret. *fōr*, *kaka* : *kōka* (subst.) *aþal*- egentlig : *ōþal* egendom.

7. *ā* : *ō* : *a*, t. e. *lāta* låta (bli) : pret. *lōt* : *later* lat *hāver* håv : *uphōf* : *uphaf* upphov.

§ 3. I avledningsstavelser träffas blott serien *i* : *a* : *u* (som dock ofta beror icke på gammalt avljud, utan på yngre analogibildning), t. e. *ättinger* : *-anger* (sällan) : *-unger* åtting, *kōpingar* : *-unger* köping; *sannind* : *-und* sanning, *ærinde* : *-ande* ärende; *bædhil* : *badhul* näste, *þomal* : *þumulfingar* tumme; *morghin* : *-un* morgon, *aptan* : *-un* afton; *honigh* : *-agh* : *-ugh* honung.

2. Regressivt omljud,

en från urnordisk tid stammande förändring av en tryckstark vokal till större likhet med en i nästa stavelse följande, sedan ofta redan i förlitterär tid försvunnen, trycksvag vokal (vare sig sonantisk eller konsonantisk). Man har att skilja mellan *a*-, *i*- och *u*-omljud.

§ 4. *a*-omljud verkas av *a* på *e*, *i* och *u*, som förändras på följande sätt:

1. *e* (senare, där det icke omljuts, övergånget till fsv. *æ* enligt § 13) > *ia* (s. k. brytning), dock icke efter *l*, alveolart *n*, *r*, *v* och *w* samt för övrigt i mindre utsträckning i nordvästra än i sydöstra Sverige. Emellertid påverka besläktade ord varandra (s. k. utjämnings), så att nästan alltid dubbelformer uppstå, t. e. *tialdra* gränssten : *Sæteldra* Sättila (socken i Västergöt-

a-omljud

Brytning

land), *iamn* jämn : *emvæ'l* (*icæmvæ'l*) jämväl, *biargh* (*bærghe*) berg : dat. *bærghe* (*biærghe*), *sial* (*sæl*) s(j)äl : dat. *sæle* (*siæle*), *siæver* (*sæver*) stillsam : pl. *sævir* (*siævir*).

2. *i* > *e* (fsv. *æ*, se § 13), dock ej i lång stavelse eller då näst före *a* går eller gått ett *i*. Utjämning (jfr 1) har även här i de flesta fall inträtt och ofta lett till dubbelformer, t. e. *næþan* (*nifan*) nedan : *nifre* (*næpre*) nedre, *vægha* (*vigha*) dräpa : part. *vighin* (*væghin*), gen., dat., ack. *slæþa* (*slifpa*) : nom. *slifpi* (*slæpi*) släde, *Værand* *Værend* : *virþar* värendsbör (jfr lat. *vir* man).

3. *u* > *o*, dock icke före *gg*, nasal + annan kons., eller då näst före *a* går eller gått ett *i*, samt för övrigt i mindre utsträckning i sydöstra än i nordvästra Sverge. Utjämning (jfr 1) har här nästan alltid lett till dubbelformer, men i kort stavelse ha flera äldre (särskilt östgötska) skrifter ännu rätt ofta bevarat den ljudlagsenliga växlingen *o* : *u*, t. e. *kona* kvinna : gen., dat., ack. *kunu*, *koma* komma : part. *kumin*, *stulin* stulen : pl. *stolnir*, *lof* : dat. *luvi*, *odder* (*udder*) : dat. *udde* (*odde*).

§ 5. *i*-omljud verkas av (urnordiskt, men icke av i senare tid uppkommet) *i* på *a*, *ā*, *e*, *o*, *ō*, *u*, *ū* och *iū*, som förändras på följande sätt:

1. *a* > *æ*, t. e. *tal* : *tælia* uppräknas, *langer* lång : *længi* länge, *arf* (genom utjämning *ærf*) : *ærva* (*arva*).

2. *ā* > *æ*, t. e. *ār* år : *æringar* äring, *māl* språk : *mæli* (*mæle*) röst, *lāta* (*læta*) låta : pres. *læter* (*læter*).

3. *e* (fsv. *æ*, se § 13) > *i*, t. e. *værk* : *virki* (*værke*) arbete, *værþ* värde : *virþa* (*værþa*) uppskatta, *bræsta* (*brista*) : pres. *brister* (*bræster*). Då *e* enligt § 4, 1 blivit *ia*, uppträder naturligtvis i stället en växling *ia* : *i*, t. e. *snialder* (*snælder*, *snilder*) flink : *snilli* flinkhet, *siaghl* (sälls., vanl. *sæghl*, *sighl*) segel : *sighla* (*sæghla*) segla.

4. *o* > *ø*, t. e. *ovan* : *øfri* (*ofre*) övre, *sova* : *sømpn* (*sompn*) sömn. Jfr 6.

5. $\bar{o} > \bar{\theta}$, t. e. *skōgher* skog : *skōghia* jaga (i skog), *mōt* : *mōti* möte, *fōter* fot : pl. *fōter*.

6. $u > y$, t. e. *stup* (*styp*) stöd : *stypia* stödja, *sun* son : pl. *synir*, *fulder* full : *fylla* (*fulla*). Då *u* enligt § 4, 3 blivit *o*, uppträder i stället en växling $o : y$, t. e. *folk* (*fulk*) : *fylking*, *ovan* : *yvir* (*ovir*) över, *lopt* (*lupt*) upphöjd plats : *lypta* upplyfta.

7. $\bar{u} > \bar{y}$, t. e. *sūr* : *sýra*, *hūs* : *hýsa* (*hūsa*).

8. $i\bar{u} > \bar{y}$, t. e. *siūker* sjuk : *sýki* (*siūke*) sjukdom, *þiūver* (*þýver*) tjuv : *þýpt* (*þiūpt*) tjuvnad, *liūs* ljus : *lýsa* (*liūsa*).

§ 6. *u*-omljud verkas av (bortfallande, mera sällan av kvarstående) *u* eller *w* på *a*, *ā*, *e*, *i*, *ī* och *æ* så lunda:

M -
omljud

1. $a > o$, t. e. *bolder* (*balder*) boll : gen. pl. *balla*, *bolker* (*balker*) balk : gen. pl. *balka*, pl. *logh* (vanl. *lagh*, men jfr da. *lov*) lag : gen. *lagha*; med kvarstående *u* (senare övergången till *o*) *longo* längesedan : *langer* lång.

Före ett åtminstone ännu i runsvenskan (liksom i isl.) bevarat *w* övergår detta *o* senare till *u*, t. e. *hog* (*hug*) hugg : *hugga* (*hogga*; runsv. *hoggwa*), *skrok* (*skruk*) skrock : dat. *skrukke* (jfr isl. *skrök* : *skrökue*). Samma övergång utsträcker i älsta litteraturen även till ställningen före bevarat *u*, t. e. *Hargh* : pl. (gen. *-horgha* och) dat. *Horghum* > *Hurghum* ortnamn med bet. offerplats, *Swarta* : gen. *Sworto* > *Surto* Surte (i Ale härad), dvs. myrjord, *hwar* vem : *hworo* (*hwaru*) > *horo* > *huru* - *huru*, *hovuþ* > *huvuþ* (men dat. fortfarande *hoffe*, ytterst sällan *hufdhe*) huvud.

2. $\bar{a} > \bar{o}$, dock nästan blott invid (bevarad eller försvunnen) nasal eller *w* (som före \bar{o} försvinner), t. e. dat. *ōndum* (*vāndum*) : *vānder* (*ōnder*) ond, *þōtter* (vanl. *þätter*) tåt : gen. pl. *þätta*, *ambōt* (*ambāt*) trälinna : gen. *ambātar* (*ambōtar*); med kvarstående *u* eller *w* pl. *mōghu* (*māghu*) : *mā(gh)* kan, *hōnum* (*hānum*) : *hanum* (tryck-

svagt, jfr da. *ham*) honom, *nōkwar* (*nākwar*): *nakwar* (trycksvagt) någon.

Brytning
 3. *e* (fsv. *æ*, se § 13) > *io* ("brytning", jfr § 4, 1) före försvunnet, *iu* före bevarat *u*, t. e. *Biorn* (säll. *Bærn*) Björn: *þorbern* Torbern, *fiøper-* fyr-: *fiughur* (av **fiupur*) fyra. Då *e* enligt § 4, 1 blivit *ia*, uppträder en växling *io:ia*, t. e. *iorþ* jord: *iarþa* (*iorþa*) jorda, *skiolder* sköld: *Skialdavik* Skällvik. Då åter *e* enligt § 5, 3 blivit *i*, visar sig en växling *io:iu:i*, t. e. *tiogher* (*tigher*) tiotal, *tjog*: *tiughu* tjugu: pl. *tighir* tiotal, *miok* ganska: *mikit* mycket. Har detta *i* enligt § 4 blivit *y*, förekommer en växling *io:iu:y:i*, t. e. *þiokker* (*þiukker*) tjock: dat. *þiukkum* (*þiokkum*): *þykla*: *þikla* ofta.

Anm. Sannolikt har utvecklingen *e* > *io* (*iu*) genomlupit ett mellanstadium *ia*, som genom diverse utjämningar kommit att bevaras t. e. i mansnamnet *Iavur*, *fiatur* fjätter m. m. d.

Före ett åtminstone ännu i runsvenskan (liksom i isl.) bevarat *w* "brytes" icke *e*, utan övergår till *ø*, t. e. *gøra* (runsv. *gørwa* < *gerwa* < *gærwa*) göra, men pret. *giorþe* (redan i runsv.). På samma sätt bero dubbelformer såsom *smør*: *smior* smör, *køt*: *kiot* kött på en urspr. böjning (såsom i fornnorskan) nom. *smior*, dat. *smørwe*.

4. *i* > *y*, dock före bevarat *u* eller *w* endast om *i* föregås el. -gåtts av en labial kons., t. e. *þrysker* (*þrisker*) tröskor: pl. *þriskum* (*þryskum*), dat. pl. *yþrom* (vanl. *iþrom*): nom. pl. ntr. *iþur* edra, dat. *myklum* (säll. *miklum*): *mikil* (vanl. *mykil*) stor, *tyswar* (säll. *twis-* efter *þris-*) två gånger: *þriswar* (vanl. *þrys-* efter *tys-*) tre gånger.

Före ett åtminstone ännu i runsv. (liksom i isl.) bevarat *w*, föregånget av *gg*, *ng* el. *nk*, "brytes" (utom efter *r* och i forngutniskan) detta (liksom även det enligt § 5, 6 uppkomna) *y* senare till *iu*, t. e. *byg* (vanl. *biug*): dat. *biugge* (jfr isl. *bygg*: *byggue*) korn, *stygger*

(*stiugger*) stygg : ack. *stiuggan* (*styggan*; isl. *stygguan*). En växling *i : y : iu* träffas i t. e. *stynger* (*stiunger*, *stinger*) styng, sting : dat. sg. *stiunge* (-y- -i-) : dat. pl. *stingum* (-y-, -iu-), *Lyng-* (*Liung-*, *Ling-*) i ortnamn : *Liunga* ett ortnamn : nysv. *lingon*; *i : iu* i *stinker* (*stiunker*) för ljudlagsenligt **stynker* skvätter : pl. *stiunka* (nysv. *stinka*; fgutn. *stiqua*).

5. $\bar{i} > \bar{y}$, dock före bevarat *u* endast då labial kons. går el. gått före \bar{i} , t. e. *bī* (*bȳ*) : pl. *bȳ* (*bī*) *bi*, *þrīr* : ntr. *þrȳ* tre, *mīla* (säll. *mȳla*) : ack. *mȳlu* (vanl. *mīlu*) kolmila.

6. æ (uppkommet enligt § 5, 1) $> \emptyset$, t. e. *sløkkia* (isl. *sløkkua*) jämte *slækkia* släcka.

3. Inflytande av angränsande konsonanter

kan göra sig gällande hos en omedelbart föregående tryckstark vokal eller diftong dels genom förändring av kvaliteten (§ 7—10), dels genom reduktion av kvantiteten (§ 11—12).

§ 7. *gh*, följt av (sonantiskt eller konsonantiskt) *i*, förändrar æ (uppkommet enligt § 5, 1) till *i*, t. e. *sighia* (*sæghia*) säga : pres. *sægher* (*sigher*), *þighia* : fno. *þægia* tiga.

§ 8. *h* (redan i förlitterär tid försvunnet) har, utom då i följande stavelse stått ett *i* eller *u*, påverkat *i*, \bar{i} och *u*, \bar{u} samt diftongerna *ai* (*æi*, *ei*, se § 15) och *au* sålunda:

1. \bar{i} eller $\bar{i} > \bar{e}$ (fsv. \bar{e} el. $\bar{æ}$ enligt § 14), t. e. *stætta* (av **stiht-* enligt § 52, 6) stätta : *stīgha* stiga, *manvæt* mandrån : *vīgh* drån, *væ* (*vī*) helig plats : dat. pl. *vīum*, *twæne* : *twinne* (*twænne*) tvenne.

2. *u* eller $\bar{u} > \bar{o}$, t. e. *sōt* vedermöla, *sot* : *sȳta* (**suhti-*) bemöda sig, sörja för, pret. *þōtte* : *þykkia* (**þukki-*) tycka(s).

Anm. *ht* (varav fsv. *tt*, se § 52, 6) verkar förlängning ej blott

av föregående *i*, *u* (enligt 1 och 2 ovan), utan av varje kort vokal, t. e. pret. *mätte* av *magha* kunna (jfr § 41).

3. *ai* (fsv. *ē* enligt § 15) > *ā*, t. e. pres. *ā* (*ēgher*) : *ēgha* (*āgha*) äga. I en senare period har *æi* (el. *ei*, se § 15) före ett *i* slutljud till *h* övergången och sedan bortfallet *gh* blivit *ē* (fsv. *ā*, se § 14), t. e. pres. *ā(r)* : *ēgha* (*āgha*) äga.

4. *au* (fsv. *ō* enligt § 16) > *ō* (dock icke i fgutn.), t. e. *þō* (got. *þauh*) : *þō* (got. *þau*) dock, *Lō* (nygutn. *Lau*) som ortnamn.

§ 9. Nasal, som redan i förlitterär tid försvunnit, har, utom då i följande stavelse stått ett *i* eller *u*, påverkat *i*, *ī* och *u*, *ū* sålunda:

a) Då nasalen assimilerats med ett följande *k*, *p*, *t* (se § 52, 2):

1. *i* > *e* (fsv. *æ*, se § 13), t. e. *vætter* (*vitter*, vanl. *vinter*) *vinter* : dat. *vintre*, *þrættān* (säll. *þrittān*) tretton : *þrīr* tre.

2. *u* > *o*, t. e. *droknir* (vanl. *drukknir*) druckna : *drunkna*, ntr. *okkart* : f. *ukkur* (*okkor*) oss båda tillhörig.

b) Då nasalen försvunnit utan att assimileras (se § 56, 1):

1. *i* eller *ī* > *ē* (fsv. *ē* el. *ā* enligt § 14), t. e. *þrætighi* tretti (jfr a, 1), *lærept* lärft : *līn* lin.

2. *u* (eller *ū*) > *ō*, t. e. *ōskabarn* (av **wunska-*) önskebarn : *ūsk* (**wunsku*) önskan, *ōsal* (vanl. *ūsāl*) : f. sg. och ntr. pl. *ūsul* usel, *tōft* och enligt § 11, 3 *toft* tomt : *Tyftedal* (**tūfti-*) Töftedal (socken i Dalsland), *þōrodder* : *þūriþer* och *þūrun* (*þōrun*) personnamn.

§ 10. Oursprungligt *r* (runsv. *R*) förvandlar (dock icke i fgutn.) *i* till *e* (fsv. *æ*; se § 13) i öppen, *ē* (fsv. *ā*, se § 14) i slutna stavelse, t. e. *æru* : fgutn. *īru* äro, dat. *mār* : ack. *mik* mig, dat. *sār* : ack. *sik* sig.

§ 11. Konsonantgrupp (eller lång konsonant), som hör till en och samma stavelse (alltså är "tauto-

syllabisk“), eller som uppkommit genom bortfall av mellanliggande sonant (alltså genom “synkope“), föranleder i de flesta fall förkortning av varje omedelbart föregående vokal.

1. $\bar{a} > a$, t. e. *hans* : *hānum* honom, *sargha* såra : *sār* sår, *vaþmal* vadmal : *vāþ* tygstycke, våd, *nat* natt : gen. *nāttar*.

2. $\bar{i} > i$, t. e. *min* och ntr. *mit* : f. *mīn* och ack. pl. m. *mīna*, *litle* lille : *lītin* liten.

3. $\bar{o} > o$, t. e. *drotning* drottning : *drōtin* herre, *got* gott : f. *gōþ* god, *þorkil* : *þōrodder* mansnamn.

4. $\bar{u} > u$, t. e. *brullop* bröllop : *brūþ* brud.

5. $\bar{y} > y$, t. e. pl. *lys* : *lūs*, *ymse* ömse : *ymislāker* skiljaktig.

6. $\bar{æ} > æ$, t. e. *hæne* henne : *hānum* honom, pl. *gæs* : *gās* gås, *sæl* säll : pl. *sēlir*.

7. $\bar{ø} > ø$, t. e. *brøllungar* (*brøþlungar*) kusiner på fäderne : *brøþer* bröder.

§ 12. En motsvarande förkortning undergår under samma förhållanden diftongen *æi* (uppkommen enligt § 15), som då blir *æ*, t. e. *hæl* (*hēl*) hel, välmående : ack. *hēlan*, *hælsa* (*hēlsa*) hälsa : *hēla* hela, läka, *swæn* (*swēn*) sven, Sven : pl. *swēnar* (*swānar*), *æn* (*ēn*) : f. *ēn* en, *æгна* (*ēghna*) ägna : *ēghin* (*āghin*) egen, *hælghe* (*hēlghe*) den helige, Helge : *hēlagher* (*hālagher*) helig, *mæst* (*mēst*) mest : *mēr* (*mār*) mer.

4. Spontana förändringar.

§ 13. *e* (ursprungligt eller uppkommet enligt § 4, 2 och § 9, a, 1) har i tryckstark stavelse övergått till *æ*, t. e. *vægher* väg : *Nōregher* Norge, *mæþ* : trycksvagt *mēþ* med. Andra exempel i § 4, 1 och § 6, 3.

§ 14. *ē* (ursprungligt eller uppkommet enligt § 8, 1, § 9, b, 1 och § 10) har (inom större delen av de normgivande dialekterna) i tryckstark stavelse utom

omedelbart före annan (bevarad) vokal övergått till \bar{a} , t. e. $f\bar{a}$ fä : gen. $f\bar{e}ar$ ($f\bar{e}ar$), $l\bar{e}a$ (säll. $l\bar{e}a$) låna : pres. $l\bar{e}r$ och pret. $l\bar{e}pe$. Även om en vokal jämförelsevis sent bortfallit efter \bar{e} , har detta åtminstone i de flesta trakter hunnit övergå till \bar{a} , innan ljudlagen upphört att verka, t. e. $s\bar{e}t$ (vanl. $s\bar{e}t$) av $*s\bar{e}it$ sett : $s\bar{e}a$ se, $Sw\bar{e}rike$ ($Sw\bar{e}rike$) av $sw\bar{e}a$ $r\bar{i}ke$ Sverge, $fr\bar{e}dagher$ (vanl. $fr\bar{e}dagher$) av $fr\bar{e}adagher$ fredag.

§ 15. Diftongen ai , senare $\bar{a}i$ har (frånsett de i § 8, 3 och § 12 nämnda fallen) i tryckstark stavelse utvecklats till ei , som i några dialekter kvarlever ännu in i litterär tid, men i allmänhet redan förlitterärt blivit \bar{e} , t. e. $veit > v\bar{e}t$, $heima > h\bar{e}ma$ hemma, $eigha > \bar{e}gha$ äga. Förbindelsen aiw uppträder på grund av en invecklad och ännu delvis omstridd utvecklingsgång än som $i\bar{o}$, än som \bar{a} , än åter som \bar{o} , t. e. $si\bar{o}r$ sjö : $S\bar{a}b\bar{y}$ Säby : $S\bar{o}hundare$ Sjuhundra (härad i Uppland).

Anm. Förbindelsen $\bar{a} +$ ett till nästa stavelse hörande kons. i uppträder ävenledes som \bar{e} och detta också i dialekter, som icke kontraherat diftongen $\bar{a}i$ (ei), t. e. $l\bar{e}(a)$: isl. $hl\bar{e}ia$ le, $bl\bar{e}(a)$: isl. $bl\bar{e}ia$ duk, lakan.

§ 16. Diftongerna au och $\bar{o}y$ ha (frånsett det i § 8, 4 nämnda fallet) i tryckstark stavelse blivit \bar{o} , t. e. $\bar{o}gha$ (isl. $auga$) öga, $\bar{o}ra$ (fno. $\bar{o}yra$) öra.

5. Inflytande av intensitetsminskning.

§ 17. Kvalitetsändring har inträtt i följande fall:

1. Diftongen ai har före övergången $> \bar{a}i > ei > \bar{e}$ (se § 15) vid reduktion av helstyrka till halvstyrka blivit \bar{a} , som sedan i händelse av ytterligare intensitetsminskning enligt § 18, 1 uppträder som a , t. e. $Sund\bar{a}p$ ($-h\bar{e}p$) ett ortnamn : $h\bar{e}p$ hed, $\bar{p}orst\bar{a}n$ ($-st\bar{e}n$) Torsten : $st\bar{e}n$, $\bar{O}n\bar{a}s$ ett mansnamn : $n\bar{e}sa$.

2. Diftongen au har före övergången till \bar{o} (se

§ 16) på samma sätt blivit \bar{o} , som sedan i följd av ytterligare intensitetsminskning uppträder som o eller vid först senare skedd förkortning enligt § 37, 5 som u , t. e. *vindogha* ($-\bar{o}gha$) fönster : $\bar{o}gha$ öga, *mullogh* ($-\bar{l}\bar{o}gh$), *-lugh* handfat : $\bar{l}\bar{o}gh$ bad.

3. Ett genom u -omljud av a uppkommet o (se § 6, 1) har vid övergång till trycksvag ställning blivit u , t. e. *væruð* ($-\bar{ald}$) : gen. *væraldar* värld, *Sighurþer* ($-\bar{varþer}$) : gen. *Sighvarþar* ($-\bar{urþar}$) Sigurd, Sigvard, *Gunnur* ($-\bar{ar}$) : gen. *Gunnarar* ($-\bar{urar}$) ett kvinnonamn, f. *annur* (säll. $-\bar{ar}$) : m. *annar* (säll. $-\bar{ur}$) annan, f. *gamul* : m. *gamal* gammal, pl. *öþul* : sg. *öþal* (*öþul*) egen- dom. Likaså då o är förkortning av ett genom u -omljud av \bar{a} uppkommet \bar{o} (se § 6, 2), t. e. f. *Öluf* : m. *Öläver* Olov.

4. y har vid övergång till trycksvag ställning blivit i , därest följande stavelse innehåller (son. eller kons.) i , t. e. *firir* : *fyrir* (urspr. tryckstark form) före, *ivir* : *yvir* (urspr. tryckstarkt) över, *þikka* : *þykkia* (urspr. tryckstarkt) tycka(s), *Áminne* *Áminne* : *ámynni* åmyn- ning, *ösini* : *úsyni* olyckligtvis. Dialektalt inträder samma övergång även i tryckstark stavelse, t. e. pl. *sillir* : *syl* syll, *thinning* : *thynning* tinning.

5. $\bar{æ}$ har vid övergång till trycksvag ställning blivit i före gg , $k(k)$ och ng med följande (son. eller kons.) i samt omedelbart efter g och k , t. e. *annat- twiggia* ($-\bar{twæggia}$) antingen : *twæggia* (*twiggia*) tvegge-, *āsik(k)ia* (säll. *āsækia*) åska : fno. *ækia* åkning, *ikki* : *ækki* (urspr. tryckstark form) icke, *ingin* : *ængin* (urspr. tryck- starkt) ingen; *gita* (blott som hjälpverb) : *gæta* få, *giva* : säll. *gæva* giva, *Þorkil* Torkel : *Kæ(t)l* Kättil, Kjäll.

§ 18. Förkortning av lång kvantitet har i regeln inträtt vid övergång från tryckstark till tryck- svag ställning, t. e. $\bar{a} > a$ i *vaþmal* vadmal : *māl* mått, mål, *Ölaver* Ola : *Öläver* Olov, *hæraþ* härad : *Siöböräþ*

(av **Siōbōa hærāþ* enligt § 19, 2, a, β) Säbrå, *Skano'r* Skanör : *Skā'nō* Skåne; $\bar{i} > i$ uti *þýliker* el. *þōliker* dylik, "tocken" : *liker* lik, *Swærike* Sverge : *rīke*, *lika'mi* lekamen : *lik* (död) kropp. Andra ex. se § 17, 1 och 2.

§ 19. Bortfall har inträtt i följande fall:

1. Redan i slutet av den urnordiska perioden försvann varje då för tiden helsvag vokal, vars forna tillvaro dock oftast skönjes genom av densamma verkat *a*-, *i*- eller *u*-omljud; ex. se § 4—6. Om före den bortfallna vokalen stått ett konsonantiskt *u* (*w*), övergår detta till sonant, som, därest bortfallet jämförelsevis sent ägt rum, kvarstår ännu i litterär tid, t. e. gen. *Hākunar* : *Hākwin* (*Hākun*) Håkan, *hinnugh* dit : *hinvægh* på andra sidan om.

2. Vid hiatus försvinner den trycksvagare av de båda vokalerna:

a) efter den starkare, som kan vara

α) kort, t. e. *kirkia-n* kyrkan (men jfr *siæl-in* själen), *kunu-nnar* kvinnans (: *siæl-innar* själens), dat. *bogha-num* bågen (: *dal-enom* dalen), *rīki-nu* riket, *gørþe-na* (el. *hana*) gjorde henne, *ærva-n* (el. *han*) ärva honom;

β) lång, t. e. *fā* få (men jfr *lāt-a* låta), nom. pl. m. *frīr* fria (: *stōr-ir* stora), *þýlder* för *þý* hælðer (jfr § 58) så mycket snarare. Äro vokalerna av olika kvalitet, bevaras (el. återställes) ofta den svagare vokalen genom analogibildning efter mönstret av andra till samma böjningstyp hörande ord ("systemtvång"), t. e. *blā(i)* den blå(a), *sē(i)* må vara, *sē(a)* se, *dī(a)* dia, *tī(u)nde* tionde, *bō(a)* bo, *landbō(i)* arrendator, *brō(i)n* bron, *skō(a)r* skor, *frū(a)* fru, *flý(i)n* flyn, *ský(i)t* skyn, *træ(i)t* trädet, *hūsfrō(a)* hustru, *Swē(a)rīke* Sverge, *bý(a)man* byaman, dat. pl. *ā(u)m* åar, *brō(u)m* broar, *træ(u)m* träd.

b) före den starkare, som kan vara:

α) kort, t. e. *hælghanda* för *hælgha anda* den helige andes, *ban(a)orþ* banemans angivande;

β) lång, t. e. *Væstrārus* Västerås av *Væstra Āros* Västra Aros (åmynningen), *aldrēgh* aldrig av *aldri ēgh* ej i tiden, *Upsalōdh* av *Upsala ōdh* Uppsala domän, *ūti* uti av *ūti ī* ute i, *øxnōker* jämte *yxna ōker* ett par dragare.

B. Ljudövergångar, genomförda i litterär tid¹.

1. Inflytande av angränsande konsonant.

§ 20. S. k. progressivt i-omljud verkas av kons. *i* på ett omedelbart följande tryckstarkt *a, ā, o, ō*:

1. *ia > iæ* genomföres så småningom under tidrymden 1100—1350, olika tidigt i olika nejder och ställningar (jämförelsevis sent i uddljud samt före vissa konsonantförbindelser såsom *ld, rl, rn*), t. e. *biargh > biærgh* berg, *stiala > stiæla* stjäla, *iamn > iæmn* jämn, *gialda > giælda* (um)gälla, *iak* (bevarat i trycksvag ställning) *> iæk* jag. Dialektalt äger övergången rum efter 1350 även i trycksvag stavelse t. e. *vilia > viliaæ* vilja.

2. *iā > iē* genomföres 1300—1350, t. e. *þiāna > þiēna* tjäna, *siāl > siæl* själ, *iætta (iätta)* säga ja : (urspr. trycksvagt) *iā* ja (varefter *iāka* jaka).

3. *io > iø* genomföres 1350—1400 (jämförelsevis sent före *ld, rn* o. a.), t. e. *miøper > miøper* mjöd, *miolk > miølk* mjölk, *skiolder > skiølder* sköld, *biorn > biørn* björn. Övergången uteblir i de flesta dialekter före *gh, k* och sådana konsonantförbindelser (t. e. *rþ, rt*, se § 24), som redan före tiden för övergången *io > iø* verkat förlängning av *o* (jfr 4 nedan), t. e. (nysv. *tjog*) *þiokker* tjock, *iørþ* jord, *hiørter* hjort.

¹ Då ingenting särskilt anges rörande tidpunkten, så innebär detta, att övergången uppträder redan i den allra äldsta litteraturen.

4. *iō* > *iø* inträder först efter 1400 och nästan blott i de fall, då *iō* uppstått av urspr. *aiw* (se § 15), t. e. *siör* > *siø* sjö, *sniör* > *sniø* snö, *sliō* > *sliø* slö, *miō* > *miø* smal. Jfr däremot *hiōn* (säll. dial. *hiøn*) hjon, *Hiō* Hjo, *Iōn* Jon av *Iō(h)an* Johan.

§ 21. Inflytande av alveolar och kakuminal konsonant på tryckstark vokal:

1. *i* > *e* omkr. 1350 i slutna stavelse före *r*, kak. *l* och alv. *n*, t. e. *hirþe* > *herþe* herde, *sirla* > *serla* särila, *kirna* > *kerna* (smör)kärna, *til* > *tel* till, *vin* > *ven* vän, *vinstre* > *venstre* vänstra. Dialektalt kan detta *e* övergå till *æ*.

2. Genom *u*-omljud uppkommet *o* (se § 6, 1) övergår (dock icke i fgutn.) omkr. 1300 före *r* och kak. *l* till *ø*, t. e. pl. *born* > *børn* (vanl. *barn*) barn, isl. *ørn*: fsv. *ørn*, fgutn. *ol*: fsv. *øl* öl.

3. *u* > *o* sedan omkr. 1350 före *r + l*, *n*, *s*, *t*, *þ* (dock ej i västgötamål och fgutn.) samt kak. *l + d*, *n*, *s*, *t*, t. e. *spurþe* > *sporþe* sporde, *spurt* > *sport*, *dulde* > *dolde*, *dult* > *dolt*, *duls-* > *dolsmāl* fördöljande.

4. *y* > *iu*, varav sedan (enligt 3 ovan) *io*, mellan *g* eller *k* och *r + konsonant* (dock icke i fgutn.), t. e. fgutn. *gyrþa*: fsv. *giurþa* > *giorþa* (om)gjorda, fgutn. *skyrta*: fsv. *skiurta* > *skiorta* skjorta. Dialektalt träffas övergången även före *l + kons.*, t. e. *mylna* > *miulna* kvarn.

5. *y* > *ø* före 1350 i slutna stavelse före *r* (utom i det under 4 ovan nämnda fallet), kak. *l* och alv. *n*, t. e. *byrþ* > *børþ* börd, *fyr* > *før* för, *bylghia* > *bølghia* bölja, *fyl* > *føl* föl, *kyn* > *køn* kön, *þördyn* > *-døn* tordön.

6. *iū* > *ȳ* redan före 1300 efter *r* med föregående kons., senare så småningom även efter kak. *l* och uddljudande *r*, t. e. *briūta* > *brȳta*, *fliūgha* > *flȳgha* flyga, *bliūgher* > *blȳgher* blyg, *riūka* > *rȳka*.

§ 22. Inflytande av labial konsonant:

1. *i* > *y* i de flesta dialekter efter *b*, *f*, *m*, *p*, *v*, *w*, helst om vokalen följes av *l*, *n*, *r*, eller ock, ehuru mindre ofta, före nämnda labialer, helst om vokalen föregås av *l*, *n*, *r*, t. e. *Birghir* > *Byrghir* Börje, *bis-man* > *bysman* besman, *finster* > *fynster* fönster, mlt. *mintē* > fsv. *mynta*, *miskund* > *myskund* misskund, fi. *pirti* > fsv. *pyrte* pörte, *spini* > *spyni* spene, *spitælsker* > *spytælsker* spetälsk, *virþa* > *vyrþa* vörda; resp. *brims* > *bryms* bröms, *impa* > *ympa*, *timber* > *tymber* timmer, *klippa* > *klyppa* klippa, *sifskaper* > *syfskaper* svågerlag. Stundom visar sig övergången före *l*, *n*, *r*, utan att vokalen föregås av labial, t. e. *silver* > *sylver* silver, *skilnaþer* > *skylnaþer* skillnad, *dinter* > nsv. *dynt*, *hirþe* > *hyrþe* herde, *kirsebær* > *kyrsebær* körsbär, *kirvil* > *kyr-vil* körvel.

2. *ī* > *ȳ* under alldeles samma omständigheter, t. e. *bīsætia* > *bȳsætia* bysätta, fda. *fīrken* : fsv. *fȳrken* fyrk, *mīl* > *mȳl* mil, *pīl* > *pȳl* pil, *swīn* > *swȳn* svin; resp. *brīm-* > *brȳmsigna* göra korstecknet över (den som döpes), *klīva* > *klȳva* kliva.

3. *e*, uppkommet av *i* enligt § 37, 10 (och detta av *ē* enligt § 37, 2 eller av *æ* enligt § 37, 8), blir efter 1350 *u* före *m*, t. e. *Lērim* (av *Lerhēm*) > *Lērum*, *Visnim* (av *-hēm*) > *Visnum*, *gørsim* > *gørsum* klenod.

4. Alla långa vokaler utom *ā* förkortas i de flesta dialekter (utom de uppsvenska) framför *m* efter 1400, t. e. *hēma* > *hemma*, *tīme* > *timme*, *dōmare* > *dommare*, *þūme* > *tumme*, *rȳma* > *rymma*, *gōma* > *gomma*.

§ 23. Inflytande av palatal konsonant:

1. *ē* > *æ* omkring 1350 framför kons. *i*, t. e. *lēion* > *læion* lejon, *spēia* > nsv. *speja*; efter 1400 även framför ett av *gh* + kons. *i* uppkommet *j*-ljud, t. e. *dēghia* > *dæia* deja, *lēghia* > *læia* leja.

Anm. 1. Om inflytande av kons. *i* på ett följande *a*, *ā*, *o*, *ō* se § 20.

2. $\text{ø} > y$ före 1350, tämligen allmänt framför g, k , t. e. isl. *døggua* : fsv. *dyggia* fukta, *sløkkia* > *slykkia* släcka, $\text{øx} > yx$ yxa; i åtskilliga dialekter även efter g, k , om i nästa stavelse står i eller u , t. e. *gøra* (*gyra*) göra : konj. *gyri* (*gøri*), *gønum* > *gynnum* genom, *køt* (*kýt*) kött : dat. *kýti* (*køti*).

Anm. 2. Dialektalt har även $\bar{\text{e}}$ blivit $\bar{\text{y}}$ före ghi , t. e. *hēghinde* > *hÿghinde* hyende.

§ 24. Konsonantgrupp verkar förlängning av föregående vokal i en mängd fall, av vilka de viktigaste äro följande:

1. Före 1350 (alltså före övergången $\bar{a} > \bar{a}$, se § 31) i de flesta dialekter ng och $r\bar{p}$, i många, särskilt sydligare, dialekter även mb , urspr. (dvs. urnord.) ld och nd samt (åtminstone före sonant) rt , t. e. *lānger* lång, *gārper* gård, *vāmb* våm, *hālda* hålla, *stānda* stånda, *vārta* vårta. På uddljudande o verkas i de flesta dial. förlängning även av rm och st , t. e. *ormber* > *ōrmbēr* orm, *oster* > *ōster* ost.

2. 1350—1400 (alltså före övergången $\bar{o} >$ slutet \bar{o} -ljud, se § 33) rn , t. e. *bārn*, *kōrn*.

3. Efter 1400 ln , md , rl samt ourspr. ld , lt och nd , nt , t. e. *mōln*, *tāmde* tāmjde, *kārl*, *dōlde*, *dōlt*, *vānde*, *vānt*. Jfr ock *fēdhla*, *mōghla* o. d. § 32, resp. § 34.

§ 25. Konsonantgrupp (och lång el. förlängd konsonant) verkar ännu oftare förkortning av föregående vokal (som då stundom ändrar även sin kvalitet, se 2, 4 och 8 nedan). Denna verkan ha redan i ä. fsv. de flesta grupper och i y. fsv. dessutom några av dem, som tidigare verkat förlängning (mb , ng samt urspr. ld och nd , se § 24, 1).

1. $\bar{a} > a$, t. e. *Arbogha* av $\bar{a}r$ (gen. till \bar{a} å), *fā-tiker* > *fattiker* fattig. Vid yngre förkortning blir det till \bar{a} -ljud övergångna (se § 31) \bar{a} naturligtvis > kort \bar{a} ,

t. e. nsv. *lång*, *våm*, *hålla*, *stånda* av fsv. *lānger* (i y. fsv. ofta skrivet *longer*) osv. (se § 24, 1).

2. $\bar{e} > i$, t. e. *hēlsa* (se § 12) $>$ *hilsa* hälsa, *ēlder* $>$ *ilder* eld, *gēsl* $>$ *gisl* gissel, *ēt* $>$ *it* ett. Senare $\bar{e} > e$, t. e. *hēma* $>$ *hemma* (se § 22, 4).

3. $\bar{i} > i$, t. e. *hwīlikin* $>$ *hwilkin* vilken, *sīld* $>$ *sil* sill, *nītān* $>$ *nittan*.

4. $\bar{o} > u$, t. e. *fulska* dårskap : *fōl* dåraktig, *brulunge* kusin på fäderne : *brōpir* broder, *Iusse* av *Iōn* Jon. Senare blir (slutet) $\bar{o} >$ (slutet) *o*, t. e. *dōmare* $>$ *dommare*.

5. $\bar{u} > u$, t. e. *hūlikin* $>$ *hulkin* vilken, *siūtān* $>$ *siuttan* sjutton.

6. $\bar{y} > y$ t. e. *fūrken* $>$ *fyrk*, *Nybōle* $>$ *Nybbele* Nybble.

7. $\bar{æ} > æ$, t. e. *Swārighe* $>$ *Swærghe* Sverge, *færre* färre (till *fā* få), *smærre* smärre (till *smā* små).

8. $\bar{ø} > y$, t. e. *rōkta* $>$ *rykta* ansa, *dōghn* $>$ *dygn*, *ōmkeliker* ömkelig $>$ *ynkeliker* ynkelig, *skōt* $>$ *skyt* hastigt, *Væstergōtland* $>$ *-gytland* Västergylln, *brōplungar* (se § 11, 7) $>$ *bryllungar* kusiner på fäderne, *hærazhōffpinge* $>$ *-hyffpinge* häradshövding, *ōrsl* $>$ *yrsl* yrsel, *hōta* (*hȳta*) : pret. *hytte* (*hōtte*) höta, hota, *dōper* död : *dyddylghia* spöke. Senare $\bar{ø} > ø$, t. e. *gōma* $>$ *gomma*.

2. Vokalharmoni

innebär, att en trycksvag vokal ändrar sin kvalitet till större likhet med den föregående stavelsens. De hithörande fallen, av vilka det första förnämligast visar sig i södermanländska och finländska, de båda andra företrädesvis i (äldre) västgötska och (ehuru mindre utpräglad) uppländska skrifter äro följande.

§ 26. $a > æ$ efter urspr. (dvs. icke först enligt § 22, 1 och 2 uppkommet) *y*, \bar{y} samt efter $\bar{æ}$, $\bar{æ}$ och $\bar{ø}$, $\bar{ø}$, t. e. *fyllæ* fylla, *bæræ* bära, *dōmæ* döma; i t. e. Söder-

mannalagens huvudhandskrift även efter \bar{e} , i , \bar{i} , t. e. *lētæ* leta, *innæn* innan.

§ 27. $i > e$ efter e , \bar{e} , o , \bar{o} , \emptyset , $\bar{\emptyset}$, i några handskrifter även a , \bar{a} , t. e. *hēter*, *boren*, *bōte*, *salde* sålde av *hētir* osv. I vissa dial. träffas ock en övergång $i > y$ efter y (stundom även u), t. e. *mykyt* mycket, *hyllyst* hyllest (dat. *sumbry* av *sumar* sommar) för *mykit* osv.

§ 28. $u > o$ efter samma vokaler som $i > e$, t. e. dat. sg. ntr. *ēno* ett, *bornō* buret, *lōso* löst, 3. pl. *āgho* äga av *ēnu* osv. Före m uteblir dock vanligen övergången, t. e. dat. pl. *lōsum*, mindre ofta *lōsom*, lösa.

3. Hiatus

upphäves i många dialekter i följande fall och på följande sätt.

§ 29. Mellan \bar{e} , \bar{i} och en längre bak bildad vokal utvecklar sig ett kons. i , t. e. *lēon* > *lēion* (> *læion* § 23, 1) lejon, *ī ādhans* > *i iādhan*s i jäns, *ī hæel* > *i hiæl* (med stumt h ; jfr § 58) ihjäl.

§ 30. Mellan \bar{o} , \bar{u} och en icke labialiserad vokal utvecklar sig ett kons. u (w , varav sedan enl. § 74 gh), t. e. *trōin* > *trōwin* (> *trōghin*) trogen, *bōa* > *bōwa* bereda (jfr part. *repobōin* > *-bōghin* beredd), *Iō(h)an* > *Iōwan* (> *Iōghan*).

4. Spontana förändringar.

§ 31. $\bar{a} > \bar{a}$ (tecknet allmänt brukligt först år 1526) 1350—1400, såsom framgår bl. a. av sådana "stavfel" som *boter* för *bāter* båt, *kopa* för *kāpa* kåpa, *holda* för *hālda* hålla, *gongin* för *gāngin* gången.

§ 32. $i > \bar{e}$ (se § 35) eller e (jfr § 79, 3) delvis redan före 1350, men mera allmänt först sedan omkr. 1400 i urspr. kort stavelse, utom då nästa stavelse innehåller i (son. eller kons.) eller u ; i de

sydvästra dialekterna dock även i detta fall. T. e. *nīp* > *nēdh* ned, *lin* > *lēn*, *skip* > *skēp* skepp, *vita* > *vēta*, *vetta* veta; resp. *skrivin* : *skrēvin* skriven, *midhia* : *mēdhia* midja (medja), *gripu* : *grēpo*. Dialektalt inträder övergången även före kort (och i synnerhet pertonerad) kons. + *l*, *n*, *r*, t. e. *fīpla* > *fēdhla* fiol, *sighla* > *sēghla* segla, ja i vissa dial. — t. e. framför allt Västergötland — i så gott som alla ställningar (även i lång stavelse) och särskilt ofta efter *r* och kakuminalt *l* (dock aldrig före urnord. *ld*, *ll*, *lt*, *nd*, *nn*), t. e. *mit* > *met* mitt, *skrift* > *skreft* skrift o. d.

§ 33. *ō* (urspr. eller uppkommet enligt § 24, 1 och 2) har kort före 1400 antagit det "slutna" ljud, som numera utgör det normala ljudvärdet i sv. för bokstaven *o*, t. e. *bō*, *hōrn*, *spōrdhe* sporde.

§ 34. *y* > *ō* (se § 35) eller *ø* (jfr § 79, 3) delvis redan före 1350, men mera allmänt först sedan omkr. 1400, i urspr. kort stavelse, utom då nästa stavelse innehåller *i* (son. eller kons.) eller *u*; i de sydvästra dial. dock även i detta fall. T. e. *dys* > *dōs* dös, *stydh* > *stōdh* stöd, *nyt* > *nōt*, *nōt* nöt; resp. *mykin* : *mōkin* mycken, *rypia* : *rōdhia* röja. Dialektalt inträder övergången även före kort (och i synnerhet pertonerad) kons. + *l*, *n*, *r*, t. e. *myghla* > *mōghla* mögla, *skyfla* > *skōfla* skövla, ja i vissa dial. i så gott som alla ställningar, t. e. *stykke* > *stōkke* stycke, *lypta* > *lōpta* lyfta; allt i samma utsträckning som *i* > *ē*, *e* (se § 32).

§ 35. I kort stavelse förlänges (utom före mellanvokaliskt *m*) vokal *i* de allra flesta dialekter — dock i Mälardalen och något norr därom före *k*, *p*, *t*, *s* (och i viss mån *r*) blott *a* och *æ* (jfr § 79, 3) — ehuru vid rätt olika tidpunkt i olika landsändar och ställningar.

1. I slutet stavelse sedan före 1350, t. e. *tal* > *tāl*, *kip* > *kēdh* kid, *næt* > *nāet* nät, *øl* > *ōl* öl; i uddljud mångenstädes redan före övergången *ā* > *å* (se § 31);

t. e. *at* > *āt* åt (jänte trycksvagt *at* före infinitiv),
af > *āf* (jänte vanligare, urspr. trycksvagt *af*) av, "åv",
ok > *ōk* ok.

2. I öppen stavelse sedan början av 1400-talet,
 t. e. *tala* > *tāla*, *liva* > *lēva* (jfr § 32), *lova* > *lōva*, *sydher*
 > *sōdher* söder, *bæra* > *bāra* bära; i uddljud dock mången-
 städes redan före 1350 (alltså före övergången *ā* > *ā̄*,
 se § 31), t. e. *aka* > *āka* åka, *aker* > *āker* åker.

§ 36. En s. k. svarabhakti-vokal ("hjälpvokal")
 — här tecknad *ę* (jfr rörande handskrifternas beteck-
 ning § 1) — inskjutes mellan konsonant och slutlju-
 dande eller antekonsonantiskt *r*, *l*, *n*.

1. Före *r* åtminstone redan på 1200-talet, t. e.
vinter : *vintrin* vintern, *bōker* böcker : *bōkrinar* böckerna,
fægherster (isl. *fegrstr*) fagrast : *fæghre* fagrare, *yverst*
 (fgutn. *yfrst*) överst : *yfre* övre, *siter* (isl. *sitr*) sitter.

2. Före *l* först omkr. 1350 och senast efter per-
 spirerad kons., t. e. *fughl* > *fughel* fågel : pl. *fughlar*,
sighelde seglade och *sighelt* seglat : *sighla* segla, *axel* >
axelę, *hōrsl* > *hōrseļ*. Efter *r* inträder ej svarabhakti,
 t. e. *karl*.

3. Före *n* mera allmänt först sedan omkr. 1400
 och nästan blott efter perspirerad kons., t. e. *lōsn* > *lōsenę*
 lösen, *sōkn* > *sōkenę* socken, *vāpn* > *vāpenę*. Efter *t* inträ-
 der i regeln ej svarabhakti, t. e. *vatn* vatten.

5. Inflytande av intensitetsminskning och ställning i trycksvag stavelse.

§ 37. Kvalitetsändring inträder i följande fall:

1. *a*, *i*, *u* > resp. *æ*, *e*, *o* i större eller mindre ut-
 sträckning i de flesta dialekter. I många av de vik-
 tigaste uteblir övergången (åtminstone i öppen stavelse)
 efter kort helstark stavelse. Detta vokalkvalitetens
 beroende av kvantitets- och intensitetsförhållanden plä-
 gar kallas vokalbalans. Ofta korsas dennas infly-

vokal-
balans

tande av vokalharmoniska (se ovan § 26—28) tendenser. — Specialfallen äro alltså trenne:

a) $a > \text{æ}$ i både slutnen och öppen stavelse på grund av ("fullständig") vokalbalans visar sig blott i några få handskrifter (t. e. Kopparbergs-privilegierna) från tiden 1350—1400, t. e. *gangæ* gå, *blivæ* bliva, *giældæs* gäldas, *morþære* mördare, *biltoghæ* biltog i motsats mot t. e. *fara*, *giva*, *kolare*. I några få andra handskrifter (företredesvis södermanländska) inträder övergången blott i slutljud ("ofullständig" vokalbalans). I ännu några andra, t. e. Upplands-lagens huvudhandskrift, har varje trycksvagt *a* blivit *æ*. De flesta, t. e. Östgöta-lagens huvudhandskrift och i allmänhet de något yngre, ha emellertid överallt *a*, vilket dock troligen oftast är att fatta så, att det efter kort helstark stavelse betecknar slutet *a* (på sina håll övergången till *å*, som då återges med *o*, t. e. *bæro* bära), annars öppet *a*.

b) $i > e$ i både slutnen och öppen stavelse på grund av ("fullständig") vokalbalans visar sig i några, företredesvis östgötska (såsom Codex Bureanus) handskrifter från 1330—1360, t. e. *mōþer* moder, *ængel* ängel, *talaþe* talade, dat. *hūse* hus(e) : *faþir* fader, *himil* himmel, dat. *gupi* Gud(i). Men de flesta handskrifter från 1325—1500 låta övergången inträda blott i öppen st. ("ofullständig" vokalbalans), t. e. *talaþe*, *hūse* : *mōþir*, *ængil*, *faþir* osv.; så ock i trycksvaga ord och förstavelser, t. e. *fyri* (*føri*; så fortfarande under tonvikt) $>$ *fyre* (*føre*) före, *bilæ'te* $>$ *belæ'te* bild, beläte, eller med av äldre *ī* förkortat *i* t. e. *līka'men* $>$ *leka'men*, *ī mællan* $>$ *e mællan* emellan, *ī mōt* $>$ *emōt*, men *tīl* till, *viþ* vid o. d. I några få handskr., t. e. Västmannalagens huvudhandskrift har varje trycksvagt *i* i regeln blivit *e* i öppen (stundom även i slutnen) stavelse, t. e. dat. *friþe* fred (*faþer* fader).

c) $u > o$ på grund av ("fullständig") vokalbalans

visar sig i de flesta handskr. från 1330—1500, t. e. *mōþor* moders, *mantol* mantel, *lovaþo* (de) lovade, *asko* askas, *tio* 10 : *faþur* faders, *diævul* djävul, *salu*, *tiughu* 20; likaså i trycksvaga ord och förstavelser, t. e. *æru* (så fortfarande under tonvikt) > *æro*, *sum* > *som*, *um* > *om*, *mun* > *mon* kommer att, *up* > *op* upp, opp, eller med av äldre *ū* förkortat *u* t. e. *hūsbōn'de* > *hosbōn'de* husbonde. Flera ä. fsv. handskrifter bevara dock *u* före *m*, t. e. *allum* allom : *allo* (några yngre även före *s*, t. e. *kalladhus* kallades : *kalladho* kallade), under det att tvärtom åtskilliga y. fsv. handskr. genom systemtvång antagit *o* före *m* även efter kort helstark stavelse, t. e. *laghom* lagom liksom *barnom* o. d. Någon gång har såsom i Västmannalagens huvudhandskrift varje trycksvagt *u* i regeln blivit *o*, t. e. *faþor* faders, *tiughu* 20, under det att däremot några ä. fsv. handskr. såsom Östgötalagens huvudhandskrift bevarat *u* oförändrat i alla ställningar.

2. *e*, *ē* > *i* i trycksvag stavelse, t. e. *Nōreghe* > *Nōrighe* Norge, *fāteker* (enligt 9 nedan av *fātōker*) > *fātiker* fattig, *Andrē(a)s* > *An'dris* Anders, *Hol(m)gēr* > *Holgir* Holger, *þēr* (så fortfarande under tonvikt) > *þir* de (vulgärt *di*), *mēr* mer : *fiærmir* fjärmare.

3. *ia* > *e* sedan omkr. 1325 i trycksvag stavelse efter lång sådan, t. e. *Kristiarn* > *Kristern* Krister, *bæggia* > *bægge* bägge, *Strængianæs* > *Strængenæs* Strängnäs, *Tælghia* > *Tælghe* Tälje, *Nærikkia* > *Nærike* Närke.

4. *o* > *a* sedan omkr. 1350 i helsvag stavelse, dock utan skönjbar konsekvens eller regel, t. e. dat. sg. ntr. i best. f. såsom *landeno* > *landena* landet, *Hākon* : *Hākan(a)son* Håkansson, *stūpo* framstupa : *hovodhstūpa* huvudstupa.

5. *ō* > *u* i trycksvag st., t. e. *krōkōtter* > *-uter* krokig, *Ārōs* > *Ārus* Västerås, *hægōme* > *hægumme* dåraktighet.

6. $y, \bar{y} > i$ i trycksvag st., t. e. *alzkyns* > *alskins* allsköns, *þördyn* > *thördin* tordön, *Kylungarydh* > *Kylingeridh* Kölingared (socken i Västergötland); *Haghabū* > *Hagghi* Hagby (socken i Uppland),

7. $\text{æ} > a$ mellan *v* el. *w* och *r* vid reduktion från helstyrka till halvstyrka, t. e. *natværþer* (mycket sälls.) > *-varþer* kvällsvard, *væra* > *vara* (urspr. blott som hjälpverb), *værþa* > *varþa* (urspr. blott som hjälpverb) bliva, *hwær* > *hvar* varje.

8. $\text{æ}, \bar{\text{æ}} > e$, som i efterstavelser vidare övergår till *i* (se 2 ovan), i trycksvag ställning, t. e. *ællænde* : *elæn'de* elände, *ællar* > *eller* (jfr 10 nedan), *hæne* > *henne*, *æptir* > *eptir* efter; *frændsæmia* släktskap : *frænsimiospiæl* (-*sæmio*-) blodskam, *gørsæm* > *gørsim* (jfr § 22, 3) klenod; *ærvæþe* > *ærvipe* arbete, *hæræþe* > *hærife* härad.

9. $\text{ø}, \bar{\text{ø}} > e$ i trycksvag st., t. e. *alzkøns* > *alskens* allsköns; *Skānō* > *Skāne* Skåne, *Nybōle* > *-bele* Nybble (by i Östergötland).

10. Alla vokaler övergå efter 1325 så småningom till *e* i helsvaga efterstavelser, t. e. *ællar* > *æller* (eller se 8 ovan) eller, *borghan* > *borghen* borgen, *fīande* > *fīende*; *Ar(n)vidher* : *Arvedhsson*, *landit* > *landet* (men *rīkit*, ty här halvsvag ändelse), *hælvite* helvete : *hælvētisguf* underjordisk gud; *ovormaghi* > *overmaghi* övermage, *i aftons* > *i afte(n)s* i afse, *æro* > *ære* (som hjälpverb) äro. Omkr. 1500 övergår *i* även i halvsvag efterstavelse till *e*, i en mängd dial. före *l*, *n*, *r*, i somliga också före *s*, *t*, t. e. *himil* > *himmel*, *bundin* > *bunden* (men ntr. *bundit*), *fadhīr* > *fadher* fader, resp. *snillis* > *snilles*, *lītit* > *lītedh* litet.

§ 38. Förkortning av lång kvantitet inträder vid övergång från tryckstark till trycksvag ställning, t. e. *vār* vår : *vars hær'ra* (*træ*) vasserra (tre), *āttān* > *attan* (men *aþertān*) aderton. Andra ex. se § 37, 2, 5, 6, 8, 9.

§ 39. Bortfall inträder i följande ställningar:

1. Om två trycksvaga stavelser stå intill en tryckstark, är vanligen den, som står närmast den tryckstarka, helsvag och synkoperas därför med tiden, därest ej association eller lärt inflytande förhindrar det.

a) Av två förstavelser synkoperas alltså den andra, t. e. *kapelā'n* > *kaplān*, *Katerī'na* > *Kadrīn* Karin, *Bāghahū's* > *Bāhūs* Bohus; likaså i ord, som ofta stå trycksvagt, t. e. *mæþan* > *mæn* medan, *huru* > *hur*, *kunung* > *kung* (sent), *Lare(n)s* > *Lars*.

b) Av två efterstavelser synkoperas alltså den första:

α) Efter helstark stavelse, t. e. *Nærike* > *Nærke*, *Nōrighe* > *Norghe*, *Swærighe* > *Swærghe* Sverge, *hwīlikin* > *hwilkin* vilken, *værlidin* > *værlidin* världen, (i) *rīkisins* (*þiænistu*) > *riksins* (i) rikets (tjänst; jfr "riksens ständer").

β) Efter halvstark stavelse, t. e. *ærkebiskoper* > *ærkebisper* ärkebiskop, *fōdhermars[kal]ke* fodermarsk: *marskalk*.

2. I annan ställning inträder stundom synkope mellan två lika konsonanter ("haplologi"), t. e. *alla-lēdhis* > *allēdhis* alldeles, *āttatighi* > *āttighi* åtti, *āttundēl* > *āttundēl* åttondel.

II. Konsonanterna.

A. Ljudväxlingar ärvda från förlitterär tid.

1. Indoeuropeisk och urgermansk ljudväxling.

§ 40. På en ieur. växling mellan *d*, *dh* eller *t* utan och med följande *s* eller *t* beror växlingen *t*, *þ* (dvs. *dh*): *ss* eller *s*, allteftersom ljudet föregås av kort vokal eller ej, t. e. *vita* veta, *viter* klok: *visse* visste, *vissa* visshet, *vīs* vis; *hwætia* vässa: *hwæssa*

skärpa; *laþa* lägga i hög : *læssa* lassa; *snidh* snitt : *snēs* tillskuren kvist.

§ 41. På en ieur. växling, mellan *g*, *gh* eller *k* utan och med följande *t* beror växlingen *k*, *gh* : *ht* (varav fsv. *tt*), t. e. *sōkia* söka : pret. *sōtte*; *siūker* sjuk : *sōt* sjukdom, "sot"; *stīgha* stiga : *stætta* stätta; *magha* kunna : pret. *mätte*; *dragha* draga : *dræt* dragning.

§ 42. På en urgerm. växling mellan perspirerad och därav i mid- och slutljud, så ofta den näst föregående sonanten icke uppbar ordets huvudtryck — "Vernerska lagen" — eller *k*, *p*, *t* omedelbart följde, uppkommen pertonerad frikativa bero följande växlingar:

1. *ll* (av *lþ*, dvs. *lth*) : *ld* (av *lð*, dvs. *ldh*), t. e. *ælle* : *ælde* ålderdom, *alder* ålder; *villa* förvilla : *vildihors* vild häst.

2. *nn* (av *nþ*, dvs. *nth*) : *nd* (av *nð*, dvs. *ndh*), t. e. *sinne* resa : *sænda* sända; *æne* panna : *ænde* ända.

3. *h* (i fsv. bortfallet) : *gh*, t. e. *slā* slå : part. *slaghin*; pres. *ā* (jfr 8, 3) : *ēgha* äga; *lēa* le : pret. pl. *lōgho*; *tīo* tio : *tiughu* tjugu; *vā*, *vī* (jfr 8, 1) helig plats : *vīghia* helga, inviga.

4. *s* : *r* (av runsv. *R*, dvs. *r* med *i*-timbre, och detta av urgerm. *z*, dvs. pertonerat *s*), t. e. *kiūsa* förtrolla, förtjusa (i isl. med bet. välja) : part. *korin* vald; *mosi* mosse : *mīr* myr; *mæster* störst : *mēre* större, *længster* längst : *længre* längre.

5. *ls*, *ns*, *rs* : *ll*, *nn*, *rr* (av runsv. *lR*, *nR*, *rR*), t. e. *hælsa* hälsa : *hæl* lycka; *minzka* (jfr § 49, 5) minska : *minne* mindre; *þyrster* törst, *þorsker* torsk (dvs. torrfisk) : *þor* torr; *borst* : *aghborre* abborre.

§ 43. På en urgerm. växling mellan konsonant utan och med följande, sedan assimilerat, *n* (sällan annan kons.) bero följande växlingar:

1. *dh* : *tt*, t. e. *madher* (och *maþker*) mask : *motter* mott, *budhker* burk : *bytta*.

2. *gh* : *kk* eller *k*, t. e. *bughi* båge : *bukker* bock ("krokhorn"), *rūgha* ruva (på ett sår) : *rōker* sädesskyl, *roka* råga upp, nsv. *ruka*.

3. *l* : *ll*, t. e. *bol* bål (på kroppen) : *bulle* bål (för dryckesvaror), *miol* mjöl : nsv. *mjäll*.

4. *n* : *nn*, t. e. *bruni* brand, brånad : *brinna*, *spuni* spånad : *spinna*, *kona* (och *kwæn* i samma bet.) : *kwinna*.

5. *v* : *bb* : *pp* eller *p*, t. e. *stūver* stubbe : *stubbe*, *skava* : *skabber* skabb, *sniūva* snuva : *snubba* "ge på nosen" : *snuppa* snyfta, *ovan* : *uppe* : *opin* (*ypin*) öppen, *skiūva* skuffa : *skoppa* löpa : *skopa* hoppa, *tappa* : *tapa* tappa.

§ 44. På urgerm. växling mellan kort och långt kons. *i* eller *u* — de korta ljuden i fsv. kontraherade med föregående vokal, de långa utvecklade till *ggi*, resp. *ggw* (varav i litterär tid blott *gg*) — beror växlingen mellan former utan och med *ggi*, *gg(w)* i sådana fall som t. e.

1. *twēr* två : gen. *twægga*, *dīa* dia : *dægga* dägga, *þrīr* tre : gen. *þrīggia*.

2. *trōin* trogen : *trygger* trygg, *bōa* bo : *byggia* bygga, *gnōa* gno : *gnugga*, *hiō* högg : pl. *hioggo*.

2. Inflytande av ställning i slutljud (dvs. före paus).

§ 45. *d* övergår i urnord. tid till *t*, med vilket ett föregående *n* assimileras, t. e. *gialda* gälla : pret. *galt*, *standa* stånda : imp. *stat* statt (upp).

§ 46. *g* övergår samtidigt till *k*, med vilket ett föreg. *n* assimileras, t. e. *ganga* gånga : imp. *gak* gack, *springa* : pret. *sprak* (*sprang*) sprack, sprang, *stinga* : pret. *stak* (*stang*) stack, stang.

§ 47. *gh* övergår likaledes i urnord. tid till *h*, som sedan bortfaller, t. e. *dragha* draga : pret. *drō*, *magha* kunna : pres. *mā*.

§ 48. *v* övergår samtidigt till *f*, t. e. *giva* : pret. *gaf*, *þiūver* tjuf : ack. *þiūf*.

3. Inflytande av angränsande ljud.

§ 49. Övergång från pertonerat till perspirerat ljud har föranletts av angränsande perspirerade ljud — förnämligast *s* och *t* — i följande fall:

1. *d* > *t* före *s*, t. e. *land*: gen. *lanz* (*lands*), *inlæncker* inländsk.

2. *þ* (dvs. *dh*) > *t* före *s* samt efter *k*, *p*, *s*, av *lþ* och *nþ* uppkomna *ll* och *nn* (se § 42, 1 och 2) samt av perspirerad konsonant föregångna (och därför själva perspirerade) *l* och *n*, t. e. *guþ* gud: gen. *guz* (*guþs*), *fōþa* föda: *fōzla* födsel; pret. *lukte* tillyckte, *stōþte* stöpte, *rēste* reste, *vilte* förvillade, *næntis* nändes, *sýste* (av **sýslte*) sysslade, *væþnte* väpnade, jämförda med *hōrþe* hörde, *ærfþe* ärvde, *syrgþe* sörjde, *flýþe* flydde o. d.

3. *g* > *k* före *s* och *t*, t. e. *kununger* konung: gen. *kununx* (*kunungs*), *langer* lång: ntr. *lankt* (*langt*).

4. *gh* > *k* före och efter *s*, *t*, t. e. *dagher* dag: gen. *dax* (*daghs*), *hōgher* hög: superl. *hōxter* (*hōghster*) högst, *saghþer* sagd: ntr. *sakt*, *hōktiþ* (*hōghtiþ*) högtid; *hwazke* eller *hwartke* varken jämte *hwarghe* ingendera, *systkin* syskon jämte *mōdhgin* (jfr § 51, 3) mor och son.

5. *ll*, *nn* > *lt*, *nt* före *s*, t. e. *falla*: pres. pass. *falz*, *illa*: *ilzker* ond; *vinna*: pres. pass. *vinz*, *ranzaka* rannsaka.

6. *v* > *f* (varav sedan ofta, i synnerhet om ej association hindrar, *p* enligt § 51, 2) före *s* och *t*, t. e. *giver*: pass. *gifs* (*gips*), *hava*: part. ntr. *haft* (*hapt*).

§ 50. Övergång från perspirerat till pertonerat ljud, föranledd av angränsande pertonerade ljud, föreligger i *f* > *v* mellan två dylika, t. e. *formagha* förmå: *ōvormaghe* övermage, *fēgher* hemfallen åt (en snar) död: *Övāgher* (jfr § 17, 1) ett mansnamn, *þorvaster* ett mansnamn: *Faste* som kortnamn. I slutljud

beror väl *v*-ljudet på utjämning, t. e. ack. *ulf* (med *v*-ljud för äldre *f*, som av skrivningen anges) efter nom. *ulver* (ty. *wolf*) *ulf*, pret. *gaf* (uttalat *gav* för äldre *gaf*, se § 48) efter *giva* osv.

§ 51. Övriga kvalitativa förändringar:

1. \bar{p} (dvs. *dh*) > *d* efter *b*, *g*, *l*, *m*, *n*, t. e. pret. *kæmbde* kammade, *hængde*, *valde*, *dömde*, *vande* jämförda med *hørþe* hörde, *syrgþe* sörjde osv.

2. $f > p$ före *s* och *t* i de flesta dialekter (i några av dessa dock blott i trycksvag stavelse), t. e. *næf* nos, *næbb* : *næpsa* (*næfsa*) näpsa, *of* alltför : *opsōkn* (*ofsōkn*) övergrepp; *tolf* : *tylpt* (*tylft*) tolft, *af* : *æptir* (*æftir*) efter. Ytterst ofta bevaras *f* genom association.

3. $gh > g$ efter \bar{p} (dvs. *dh*), t. e. *staþugher* stadig : *staþga* (*staþgha*) stadga, *nōþogher* nödig : ack. *nōþgan* (*nōþghan*).

4. $gh >$ (med *g* betecknat) "äng"-ljud före *n*, t. e. *fæghin* glad : *fagna* (*faghna*, *fæghna*) fägna.

5. $m > mb$ före *l* och *r* (som ännu icke framför sig fått svarabhaktivokal), t. e. *himil* himmel : pl. *himblar*, *hamar* hammare : dat. *hambre*, pl. *ormar* : sg. *ormber* orm, mask.

6. *nn* övergår under vikingatiden till \bar{p} (dvs. *dh*) före *r*, t. e. *annar* annan : pl. *aþrir*, *sunnan* : *suþer* söder, ack. *man* : nom. *maþer* man. I former som genom association bevarat eller återinfört *nn* övergår detta senare, dock redan förlitterärt, till *nd*, t. e. *andrir*, *sunder*, *mander*, *tan* tand : pl. *tænder*. Samtidigt övergår då *ll* till *ld* före *r*, t. e. *allir* alla : gen. *aldra*, *falla* : pres. *falder*.

§ 52. Regressiv assimilation, dvs. att en kons. till likhet med sig ombildar en omedelbart föregående, visar sig i följande fall:

1. $\bar{p}d$ (dvs. *dhd*) > *dd*, t. e. *guþ* gud : *guddōmber* gudom, *miþer* mellerst : *middagher* middag.

2. Ursprungligt (dvs. redan i urnord. tid befintligt) *nk, mp, nt > kk, pp, tt*, i de flesta dialekter dock icke mellan en vokal med huvudtryck och en annan med bitryck, t. e. *drinkare* (där såsom hos andra ord på *-are* bitrycket fordom vilade på penultima): *driker dricker, krumpin krumpen : kryplinger (krymplinger) krympling, stynta avkorta : forstyttta förkorta* (flere ex. se § 9, a). Oursprungligt (dvs. först under vikingatiden genom synkope uppkommet) *nt* assimileras blott i trycksvag stavelse, t. e. *min : ntr. mit* (urspr. blott trycksvagt), *bundin bunden : ntr. bundit*.

3. *þ* (dvs. *dh*), *n + l > ll* efter kort eller förkortad vokal, t. e. *mæþal- medel- : mællom mellan, brūþ brud : brullōþ (brūþlōþ) bröllop; æn en : ællivu elva, twinne tvenne : twillingiar tvillingar*.

4. *rn > nn*, varav sedan (enligt § 61) *n*, i trycksvag stavelse, t. e. *annar annan : ack. annan, nākwar någon : ack. nākwan* (säll. *nākwarn*), *hwar varje : ack. hwan* (urspr. blott trycksvagt; tryckstarkt *hwarn*).

5. *rs* (jfr § 42, 4) *> ss*, t. e. *slār slår : pass. slās slåss, kallar : pass. kallas, giver : pass. gifs*.

6. *d, þ* (dvs. *dh*), *h + t > tt*, t. e. *fōdðer född : ntr. fōt; gōþer god : ntr. got, brūþ brud : bruttoghe brudförare, kallaþer kallad : ntr. kallat; sōkia söka : pret. sōtte m. fl. ex. se § 41*.

§ 53. Progressiv assimilation, dvs. att en kons. till likhet med sig ombildar en omedelbart följande, visar sig i följande fall:

1. *d, t + þ* (dvs. *dh*) *> dd, tt*, t. e. pret. *vænde* (av **vændde* enligt § 55, 1) *vænde, bōtte bötade, jämförda med hōrþe hörde, flýþe flydde o. d.*

2. *l, n, s + R* (se § 42, 4) *> ll, nn, ss*, t. e. *þrællin* (ack. *þrælin*) trälen, *ængillin* (ack. *ængilin*) ängeln, jämförda med *fiskrin* (ack. *fiskin*) fisken o. d.; *gēnne* genare : *længre* längre, gen. pl. *minna* mina : *halfra* halva;

acc. pl. *myssina* mössen : *hændrina* händerna, *bēpas* (av **bæiþa-siR*) utbedja sig : *sær* sig (dat.).

Anm. Om *l, n + þ* (dvs *th*) > *ll, nn* se § 42, 1 och 2.

§ 54. Förlängning före kons. *i, u* föreligger i följande fall:

1. *ghi* > *ggi*, t. e. *slagh* slag : *slæggia* slägga, pret. *laghþe* : *læggia* lägga.

2. *ki* > *kki*, t. e. *vakin* vaken : *vækkia* väcka, *þak* tak : *þækkia* täcka.

3. *kw* > *kkw*, t. e. *skrok* skrock : dat. *skrukke* (av **skrukkwi*, se § 6, 1), *nakudher* jämte *nak(k)widher* (jfr § 19, 1) naken.

§ 55. Förkortning efter eller före kons. har inträtt i följande fall:

1. Efter annan kons. ha alla långa konsonanter förkortats, t. e. pret. *vænde* och part. ntr. *vænt* för **vændde* (se § 53, 1) och **væntt* (se § 52, 6) till *vænda* vända, *karl*, *biorn* björn, *fors* för **karll*, **biornn*, **forss* (se § 53, 2), *gifs* för **gifss* (se § 52, 5).

2. Före *þ* (dvs. *dh*) förkortas *gg* till *gh*, t. e. *byghþ* (*bygd*, jfr § 51, 1) *bygd* och pret. *byghþe* (*bygde*) : *byggia* bygga.

§ 56. Bortfall på grund av angränsande ljuds beskaffenhet:

1. *m* har försvunnit före *f*, och *n* före *r, s*, t. e. *tompt* : *tōft* (av **tumft-*, se § 9, b, 2) *tomt*; *līn* lin : *lærept* (jfr § 9, b, 1) *lärft*, *himin* himmel : *himerīke* himmelrike; *gās* (ty. *gans*) *gås*. Flere ex. § 9, b, 2.

2. *w* har försvunnit:

a) Före *o, ō, u, ū, y, ŷ, ø, ø̄*, t. e. *swæria* svära : pret. *sōr* (*swōr*), part. *sorin* (*sworin*) och *ēzōre* (säll. *ēzwōre*) svuren ed; *swæltā* svälta : part. *sultin* (*swultin*) och *sylt* (säll. *swylt*) svält.

b) Efter *g* och *k*, om föregående stavelse innehåller *u*, t. e. *hugga*, *skrukke*, *biugge* osv., se § 6, 1 och 2.

c) Efter annan kons. (än *g*, *k*), om den föregås av lång vokal eller av kons., t. e. *vægher* (av **wægher* enligt § 59) väg : *Nōregher* Norge, *twæggia* tvegge : *annattiggia* (*annatwiggia*, *-twæggia*) antingen.

4. Spontana förändringar.

§ 57. *þ* (*dh*) + *þ* (*dh*) > *dd*, t. e. *fōþa* föda : pret. *fōdde*, *brēþer* bred : *brēd* bredd.

§ 58. *h* har (frånsett fallen *ht* > *tt*, se § 41, och *hs* utom före vissa konsonanter > *ks*, t. e. *ax* av **ahs*) så småningom övergått från frikativa ("ch"-ljud, jfr § 42, 3) till aspirerad resonant ("h"), som slutligen, utom uddljudande före (son. eller kons.) vokal, försvinner, t. e. *hamber* skepnad, *hamn* : *līkamber* kropp, lekamen, *hund-are* härad : *Tiundaland* de tio häradernas land, *Hilda* : *Gunnilder* Gunnil, *Gunnhild*, *hēm* bygd, hem(vist) : *Varnēm* Varnum, Varnhem. Uddljudande *h* före *l*, *n*, *r* (såsom i isl. och älsta runsv.) spåras i sådana urspr. allitererande lagformler som [*h*]lōpa ā hærskip rymma till sjörövarefartyg, *hæl ok* [*h*]nakke häl och nacke o. d.

Anm. Om bortfall av *R* se § 62.

§ 59. *w* har (då det icke enligt § 56, 2 försvunnit) i de flesta dialekter övergått, utom efter en till samma stavelse hörande kons., till *v*, t. e. *vinna* : part. *unnin* (*vunnin*), *varþa* varda : *andwarþa* (med *d* överfört till andra stavelsen) antvarda.

5. Inflytande av trycksvag ställning.

§ 60. *þ* (*th*) > *þ* (*dh*, ehuru i y. fsv. skrivningen *th* i uddljud nästan alltid användes), som efter *l*, *m*, *n* (enligt § 51, 1) övergår till *d*, t. e. *þý* ty : *þýlīker* dylik, *þōr* Tor : *Haldor*, *Gundor* mansnamn. Ord som stå än tryckstarkt, än trycksvagt, få alltså dubbla former, t. e. *þin* din, *þit* dit, *þæn* den, *þā* då, en dubbelhet som den ä. fsv. ortografien fördöljer, men som ligger

till grund för de mot slutet av den y. fsv. tiden framträdande dubbelformerna *tin : din, tīt : dīt* osv. (alla, eller åtminstone *d*-formerna, dock oftare genom skrifttradition skrivna *thin, thit* osv.); jfr § 75, 1.

§ 61. Förkortning av lång kons. efter trycksvag vokal, t. e. *bundit* § 52, 2, *annan* § 52, 4, *kallat* § 52, 6, *ana'ma* *anamma* (lån från lågtyskt *annamen*), *kallas* § 52, 5.

§ 62. *R* (se § 42, 4), som efter kons. (frånsett fallen *lR, nR, sR > ll, nn, ss*, varom se § 53, 2, och *Rs > ss*, varom se § 52, 5; jfr ock § 55, 1) blivit *r*, har där emot efter vokal (frånsett *Rs > ss* eller *s*, se § 52, 5 och § 61) dels blivit *r* (så alltid mellan två vokaler — ex. se § 42, 4 — och vanligen slutljudande efter tryckstark vok.), dels och detta företrädesvis efter trycksvag vok. försvunnit. Detta bortfall har emellertid inträtt i mycket olika utsträckning i skilda dialekter. De huvudsakliga fallen äro följande:

1. Midljudande mellan trycksvag vokal och en konsonant. Så allmäneligen, t. e. *bȳar* *bys* : *bȳamæn* *byamæn*, *sonar* *sons* : *sonadōttir* *sondotter*, *vinir* *vänner* : *vininir* *vännerna*, *klokkor* *klockor* : *klokkonar* *klockorna* (men *særdēlis*, *särdeles*, *gārdagher* *gårdag*, *nærvāra*, *ūr-sækt* o. d.) I några handskrifter, särskilt från Västmanland och Dalarna, visar sig detta bortfall vanligen även i ordslut före ett konsonantiskt börjande ord, som utan paus sluter sig till det förra, t. e. *lysi man* *pålyser man* (men *lysir æi* *pålyser ej*).

2. Slutljudande:

a) Om ett *r* förekommer i samma eller föregående stavelse. Så i många handskrifter, särskilt från Västergötland och Uppland, t. e. *ōræ* *ören*, *skipæra* *skeppare* (pl.), *fiūri* *fyra* vid sidan av andra källors *ōrar*, *skiparar*, *fiūrir* och *hirþe* *herde*, *rōne* *rönn*, *ōre* *öre* gentemot isl. *hirþer*, *reyner*, *eyrer*; även efter tryck-

stark vok., t. e. *rō*, *nārmē* jämte *rōr* rö, rör, *nārmēr* närmare.

b) Efter trycksvagt *a* (men ej *i*, *u*) i vissa sydligare dialekter, t. e. *hæsta* hästar (men *vinir* vänner, *kunur* kvinnor), *kalla* kallar (men *dōmir* dömer).

c) Efter trycksvagt *a*, *i* (men ej *u*) och dessutom efter tryckstark lång (men ej kort) vok. Så i Smålandslagens huvudhandskrift, t. e. *gæva* gåvor, *saki* saker (: *kunur* kvinnor), *vī* (på vissa andra håll *vīr*) vi, *fā* får, *dō* dör (men *ær* är).

d) Efter trycksvagt (och i all synnerhet helsvagt) *a*, *i*, *u* och tryckstark lång (men ej kort) vok. Så med större eller mindre konsekvens i en mängd handskrifter, särskilt östgötska, t. e. i Birgittas egenhändiga anteckningar *biskopa* biskopar, *synde* synder, *ālagho* pålagor, *mē* (jämte *mēr* efter *mēra*), men *ær*, *var*; i älsta fragmentet av Östgöotalagen, som är alldeles särskilt konsekvent, *fā* får, *bō* bor, *dō* dör, *sē* åt sig, *ū* ur, men *ær*, *var*.

B. Ljudövergångar, genomförda i litterär tid.

1. Inflytande av ställning i slutljud.

§ 63. Trycksvagt *dh* övergår i *y*. fsv. uti vissa västliga och sydliga dialekter till *th*, varav senare *t*, t. e. *medh* > *meth* > *met* med, *hovudh* > *hovuth* > *hovut* huvud, n. sg. f. *skapadh* > *skapath* > *skapat* skapad. I den förra övergången deltar ock det av *t* enligt § 75, 4 uppkomna *dh*, t. e. *mykidh* > *mykith* mycket; dock ej gärna om *t* föregår, t. e. *lītidh* litet.

§ 64. Trycksvagt *gh* övergår samtidigt dialektalt till *ch* (dvs. motsvarande perspirerade ljud) och sedan *k*, t. e. *aldrigh* > *aldrich* > *aldrik* aldrig. I den förra övergången deltar ock det av *k* enligt § 75, 3 uppkomna *gh*, t. e. *ogh* > *och*.

oriktigt

Anm. *sl* undergår stundom före uppkomsten av svarabhaktivokal (se § 36, 2) metates till *ls* t. e. *Apils*, *Þorgils* (runsv. *Apisl*, *Þorkisl*) mansnamn, *skærsl* > *skærsls* rening, varav *skær(l)sæld* skärseld.

2. Inflytande av angränsande ljud.

§ 65. Ändring av artikulationssättet:

1. *dh* > *d* senast omkr. 1400 efter *f* (dvs. *v*) och *gh*, t. e. *lifdhe* > *lifde* levde, *hōghdh* > *hōghd* höjd; efter *rf* dialektalt redan omkr. 1350, t. e. *ærff* > *ærfd* arv.

2. *dh* > *t* omkr. 1400 före *k*, såvida ej association uppehåller *dh*, t. e. *madhker* (efter synonymet *madher*) jämte *matker* mask, *īdhka* (efter *īdh* sysslande) jämte *itka* idka.

3. *f* (dvs. *v*) > *m* före *n*, t. e. *sofna* > *somna*, *rifna* > *rimna* rämna, *lifna* > *limna* kvarlämnas. Genom association kan *f* bevaras, t. e. *lifnadher* (säll. *limnadher*) levnad efter *liva* leva, g. pl. *rōfna* (säll. *rōmna*) till *rōva*.

4. *g*, *k*, *sk* före tryckstarkt *e*, *i*, *y*, *æ*, *ø* förändras så småningom under tidrymden 1250—1400 i de flesta dialekter, men vid rätt olika tid på olika håll, på följande sätt: *g* > *gj* > *dj* > *j*; *k* > *kj* > *tj*; *sk* > *skj* > *stj* > *sj*. Visserligen förblir ortografien i allmänhet oförändrad — dock inskjutes ofta *i* före *æ*, *ø* t. e. *giæster*, *kiænna*, *skiōta* för *gæster* gäst, *kænna* känna, *skōta* skarva — men förändringen bevisas av talrika "stavfel", sådana som *iæf* för *giæf* gåva eller *giordh* för *iordh* jord, *thiærlīka* för *kærlīka* kärleksfullt (jfr nsv. *tjusa* : fsv. *kiūsa*) eller *kiuwer* för *þiūwer* tjuv (jfr nsv. *kärv* : isl. *þiarfr*), *siæliker* och *schæliker* för *skæliker* förnuftig eller *sköld* för *skiöld* sköld.

5. *gh* + kons. *i* > *j* (tecknat *i*) något före 1350, t. e. *bōghia* > *bōia* böja, *sæghia* > *sæia* säga, *tælghia* > *tælia* tälja, *syrghia* > *syria* sörja.

6. *gh* > *g* i många dial. före *þ* (*dh*) — och *d* (se § 70) — samt i några före *l* (jfr § 69, 2) och *r*, t. e. *laghþer* > *lagþer*

lagd, *vīghþer* > *vīgþer* vigd, *fughl* > *fugl* fågel, *hōghre* > *hōgre* höger. I de dial., som bevarat *gh* före *dh*, övergår det omkr. 1450 mellan *y*, *æ*, *ø* och *dh*, *d* (jfr ovan 1) till kons. *i* (som efter *y* förstummas), t. e. *fræghþ* > *fræid* frejd, *hēlbræghþa* > *hēlbræida* god hälsa, *hēlbryghþo* > *hēlbrýdha* helbrägda, *hōghd* > nsv. *höjd*.

7. *m* > *mp* i många dial. före *d*, *n* (helst i slutljud), *s*, *t*, t. e. *afkōmpd* avkomma, *kwæmpd* ankomst, *namn* > *nampn* namn, *samna* > *sampna* samla, *bēdhoms* > *bēdhoms* vi utbedja oss, *ymse* > *ympse* ömse, *tamt* > *tampt* tamt, *fæmte* > *fæmpte* femte.

8. *p* > *f* i de flesta dial. före *s*, *t*, ehuru väl *p* genom association vanligen bevaras, t. e. *biskufs* jämte *biskups* efter *biskup* biskop, *grīfs*, *grīps* (: *grīpa*) gripes, *kōft*, *kōpt* (: *kōpa*) köpt, *næft*, *næpt* (: *næpper*) knappt.

9. *t* > *ts* i y. fsv. före *l*, t. e. *kōtlīker* > *kōtslīker* köttslig, *nætla* > *nætsla* nässla.

§ 66. Ändring av artikulationsstället:

1. *gh* > *v* i några dial. efter *a*, *o*, *u* redan omkr. 1350, t. e. *Bāghahūs* > *Bāvahūs* Bohus, *Lōghbō* > *Lōfbō* (jfr *Lōghō* > nsv. *Lovö*) ett ortnamn, *tiūgha* > *tiūva* (hö)tjuva, *iūgher* > *iūver* (ko)juver.

2. *m* > *n* sporadiskt (dvs. utan att man kan spåra någon regel) före *d*, *s*, *t*, t. e. *samkwæmd* > *samkwænd* samkväm, *Grimsbōdha* > *Grinsbōdha* Grinsbo, *hæmta* > *hænta* (jfr da.) hämta.

3. *m* > *n* (dvs. "äng"-ljud) sporadiskt före *g*, *k*, t. e. *Ho(l)mgēr* > *Hongēr*, *iæmka* > *iænka*, *samka* > *sanka*, *ōmkelīker* > *ynkelīker* (se § 25, 8).

4. *n* > *m* sporadiskt före *b* (och *p*, se § 70), t. e. *Anbiorn* > *Ambiørn*, *an(d)budh* > *ambudh* instrument.

5. *ng* > *m* sporadiskt före *b*, *f*, t. e. *Rangborgh* > *Ramborgh*, *iungfrū* > *iumfrū* jungfru.

6. *ng* > *n* sporadiskt före *s*, *t*, t. e. *yngska* > *ynska* ungdom, *Māngs* Magnus > *Māns* Måns, *ingte* > *inte*.

§ 67. Regressiv assimilation:

1. *f* (*v*) assimileras stundom med *b*, *k*, *m*, t. e. *Stafbȳ* > *Stabbȳ*, *stafkarl* > *stakkarl* tiggare, *hofman* > *homman* hovman.

2. *lk* > *kk* i ord, som ofta stå trycksvagt, t. e. *hwilkin* > *hwikkin* vilken, *tholkin* > *thokkin* tocken.

3. *ts* (även då det uppstått enligt § 65, 9) > *ss*, t. e. *bæzter* > *bæster* bäst, *guz* > *gus* Guds, *hæraz-* > *hærashōfpinge* häradshövding, *mizumar* > *missumar* midsommar; *nætsla* > *næsla* nässla, *vatsle* > *vassle* vassle.

§ 68. Progressiv assimilation:

1. Ursprungligt (dvs. från urnordisk tid ärvt) *ld* > *ll* (utom före *r*; jfr § 51, 6), tidigast efter trycksvag vokal, t. e. *apald* > *apal* apel, *skulde* > *skulle*, *vilde* > *ville*; *kælda* > *kælla* källa, *sīld* > *sil* sill. Jfr med bevarat *ld*, t. e. *valde* (av *vælia* välja), *aldrigh* aldrig, *aldrogher* åldrig.

2. Ursprungligt (dvs. redan urnord.) *nd* > *nn* efter trycksvag vokal, t. e. *þūsand* > *þūsæn* tusen, *smālæendingiar* > *-lænnningar* smålänningar; sedan omkr. 1450 i många, särskilt sydligare, dial. även efter tryckstark vokal (utom då *r* följer; jfr § 51, 6), t. e. *binda* > *binna* binda, *stund* > *stun* stund. Jfr med bevarat *nd*, t. e. *vande* (av *vænna* vänja), *undra*, *andra*.

3. Slutljudande *mb* > *mm* i de flesta dial., t. e. *lamb* > *lam*, sg. n. f. och pl. n. a. ntr. *dumb* > *dum* stum (jfr *dumbe*), svagsynt.

4. Slutljudande *mn* > *mm* i många dial., t. e. *ramn* > *ram* korp, *skipastamn* > *-stam* fartygsstäv.

5. Slutljudande *gn* (dvs. "äng"-ljud + *n*, se § 1) > *ng* (som då betecknar, såsom numera, långt "äng"-ljud, sedan den ursprungligen medelst *ng* betecknade konsonantförbindelsen — se § 1 — genom en mot

nd > *nn* och *mb* > *mm* svarande progressiv assimilation övergått till långt "äng"-ljud) i åtskilliga dial., t. e. *liugn* (da. *lyn*) > *liung* (blott bevarat i *liugn*- > *liung-elder* ljungeld), *vagn* > *vang* vagn, *ugn* > *ung* ugn.

§ 69. Förlängning före annan konsonant inträder efter kort (eller enligt § 25 förkortad) vokal i följande fall:

1. Före kons. *i* förlängas åtminstone *l*, *m*, *n*, (*p*), *r*, *s*, *t* och *þ* (*dh*, som då övergår till *dd*, jfr § 57), såsom framgår av talrika, mot den fsv. normalortografien svärande, skrivningar sådana som *vællia* välja, *fræmmia* främja, *synnia* vägra, *værria* värja, *æssia* ässja, *sættia* sätta, *biddia* (för *bīþia*) bedja; jfr *læpia* > nsv. *läppja*.

2. Före *l* förlängas i många dial. åtminstone *k*, *p*, *s* och *gh* (*g* § 65, 6, som då övergår till *gg*, jfr § 54, 1), t. e. *nyk(k)lar* nycklar, *swep(p)lar* lindor, *has(s)lanut* hasselnöt, *kæg(g)la* kägla.

3. Före *n* förlängas i vissa dial. åtminstone *k*, *l*, *p*, *t*, t. e. *sōkn* > *sokken* socken, *al(l)n* aln, *vāpn* > *vappn* vapen, *vit(t)ne*.

4. Före *r* förlängas i några dial. åtminstone *k*, *p*, *t*, t. e. *smik(k)ra* smickra, isl. *hópr* : *höp(p)er* hop, *bæt(t)re* bättre.

§ 70. Metates inträder före annan konsonant hos *fl*, *ghl*, *kn*, *pn* (som då blir *mp*, jfr § 66, 4) samt stundom *sk*, t. e. *æflte* > *ælfte* förvärvade, *sighlde* > *silgde* (se § 65, 6) seglade, *væknte* > *vænkte* eller *væpnnte* > *væmpnte* väpnade, *bēskt* > *bext* beskt.

§ 71. Bortfall:

1. Mellan två konsonanter. Då genom synkope, avledning eller sammansättning uppstått en grupp av tre konsonanter, vilken ej tillhör de redan i enkla ord inom språket vanliga (t. e. *skr*, *spr*, *str*), bortfaller mycket ofta den mellersta av dessa, därest den ej

genom association uppehålles, t. e. *fræn(d)kona* fränka, *an(d)lite* anlete, *nor(dh)man* norrman, *Hal(f)dan Ol(f)s-son*, dat. sg. *mor(gh)ne* morgon, *pær(gh)man* pergament, *Mar(k)bōar* innevånare i Marks härad, *swæns(k)t* svenskt, *vær(l)din* världen, *kar(l)s*, *næm(n)d* nämnd, *iæm(n)t* jäm(n)t, *brøllunge* jämte sälls. *brøþerlonge* kusin på fädernet, n. pl. m. *yfnir* (> *ymnir* § 65, 3) till sg. *yfrin* (anal. *ymnin*) ymnig, *væs(t)gōtar* västgötar, *sys(t)linge* kusin på moderne.

2. Mellan två vokaler. Trycksvagt *gh* försvinner mellan två *i*, t. e. *fæmtighi* > *-tī* femti, *Brighitta* > *Brīta*; trycksvagt *v* (ursprungligt eller enligt § 66, 1 uppkommet av *gh*) mellan två *u*, t. e. *þrætiughunde* > *-tiūnde* trettionde, gen. sg. *rādhstuvu* > *-stū* rådstu(rätt).

3. Genom dissimilation försvinner stundom *r* före *þr*, t. e. *va(r)þer* varder, *a(r)dhrít* årder(ploge)n; vanligen *s* efter *st*, t. e. gen. *Krist(s)*, *præst(s)*; stundom *t* efter *ts*, t. e. *droz(t)* drots, *hælz(t)* helst.

3. Spontana förändringar.

§ 72. *dh* efter vokal bortfaller i y. fsv. uti vissa dial., t. e. *tī(dh)ande* nyhet, *thý(dh)a* ty (sig), *dō(dh)* död.

§ 73. *th* > *t* omkr. 1400, t. e. *thrē* > *trē*, *thiæna* > *tiæna* tjäna.

§ 74. *w* > *gh* mellan vokaler, t. e. *stuwa* (dialektiskt för *stuva*) > *stugha* stuga, *lawurbær* (lånord) > *laghurbær* lagerbär. Andra exempel se § 30.

4. Inflytande av trycksvag ställning¹.

§ 75. Ändring av artikulationssättet:

1. *þ* (*dh*) > *d* i vissa dial. kanske redan på 1300-talet, men allmänt först omkr. 1500, t. e. *kallad(h)e*, *dhin* (vanligen skrivet *thin*, se § 60) > *din*, *dhær* (vanl. skr. *thær*) > *dær* där.

¹ Jfr § 63, § 64, § 67, 2, § 71, 2.

2. *gh* > *g* åtminstone i åtskilliga dial. omkr. 1450, t. e. *nyttog(h)er* nyttig.

3. *k* > *gh* i y. fsv. (undantagsvis redan tidigare) uti helsvag stavelse, t. e. *fātōker* > *fātōgher* fattig, *Swērīke* > *Swērighe* Sverge samt ofta trycksvaga ord såsom *iak* > *iagh* jag, *nōkor* > *noghor* någon, *taka* > *tagha* taga. Jfr vidare § 64.

4. *t* > *dh* i y. fsv. (undantagsvis redan mycket tidigare) uti helsvag stavelse, t. e. *atertān* > *adhertān* aderton, *Katerīna* > *Kadhrīn* Karin, *trāit* > *trādh* trädet, träet samt ofta trycksvaga ord såsom *Pāter* > *Pædher* Peder, *hwat* > *hwadh* vad. Jfr vidare § 63.

§ 76. Förkortning av lång konsonant efter trycksvag vokal genomföres så småningom (i många sena handskrifter dock ännu icke i fråga om bestämda artikelns *nn*), t. e. *krökötter* > *krökuter* krokig, gen. pl. *annar(r)a* andra, *āsik(k)ia* (av urspr. *-ækia* enl. § 54, 2 och 17, 5) åska, dat. sg. *kirkiun(n)e* kyrkan, *bōken(n)e* boken.

§ 77. Bortfall äger rum hos följande ljud:

1. *f* (*v*) slutljudande och före konsonant i y. fsv. (sällan tidigare), t. e. *Ōla(f)* Olov (Ōla), *ā(f)* *stadh* åstad, *ha(f)dhe* hade.

2. *gh* sällan i ä. fsv., rätt allmänt i y. fsv., i synnerhet efter helsvag vokal, t. e. *laþe* jämte tryckstarkt *laghþe* lade, *sa(gh)dhe* sade, *Bāghahū's* > *Bāhūs* Bohus, *nāghan* > "naan" (dvs. *nān*) någon, *rātti(g)hēt* rättighet, *tholu(gh)mōdh* tålamod, *o(gh)* och.

3. *l* (men icke *ll* eller därav genom förkortning uppkommet *l*) i slutljud, t. e. *ska(l)* skall, *til* > *te* till.

4. *n* före *s* i y. fsv., t. e. *Lare(n)s* Lars, *i afte(n)s* i afse.

5. *n* (dvs. "äng"-ljud) före *g* i många väst- och östgötska handskrifter, om stavelsen börjar med *m* eller *n*, t. e. *Hæmi(n)ger* Hemming, *kunu(n)ger* konung, *drotni(n)g* drottning.

§ 78. Metates inträder hos *l* och *r* mellan konsonant och trycksvag vokal, följd av kons., på så sätt att *l*, *r* flyttas efter nämnda vokal, t. e. *Niklas*, *-is* > *Nighels* (jfr § 75, 3) *Nils*; *brot* > *bort* (sedan använt även i tryckstark ställning), *Dudhrahult* > *Dudharhult* *Döderhult*, *Andrē(a)s* > *An`ders*, *Kristīn* > *Kirstin* *Kerstin*.

5. Inflytande av tryckstark ställning.

§ 79. Förlängning av kort konsonant inträder i följande fall:

1. Efter helstark (is. lång) vokal i flerstaviga ord med akut accent, t. e. *fāre* > *færre* *färre*, *Nærike* > *Nærrike* *Närke*, i y. fsv. *fātöker* > *fattigher* *fattig*, *Nybōle* > *Nybbele* *Nybble*, *siūtān* > *siuttan* *sjutton*, *befāla* > *befalla*.

2. Mellanvokaliskt *m* omkr. 1350, dels allmänligen efter helstark kort vokal, t. e. *gam(m)al*, *som(m)ar*, *him(m)erike* *himmelrike*; dels i de flesta dialekter (dock icke de uppsvenska) även efter helstark lång vokal, t. e. *hēma* > *hemma*, *dōmare* > *dommare*, *gōma* > *gemma*.

3. *k*, *p*, *t*, *s* och (i mindre utsträckning) *r* efter helstark kort vokal (utom *a* och *æ*) i y. fsv. uti Mälartraktens och närmast norrut angränsande dialekter, t. e. *thok(k)e* *dimma*, *drop(p)e*, *vita* > *vetta* *veta*, *mos(s)e*, *bor(r)a*. Jfr § 35.

4. Efter halvstark vokal, vare sig kort såsom i *brūp̄gum(m)e* *brudgum*, *bryllop(p)e* *bröllop*, *næsabor(r)ar* *näsborrar* eller lång såsom i *hægōme* > *hægumme* *strunt*, *hælvīte* > *hælvitte* *hälvete*, *bīlāte* > *bilætte* *beläte*, i allmänhet först i y. fsv., i fråga om *m* dock redan i ä. fsv.

5. Efter ursprungligen trycksvag vokal, om denna senare erhåller huvudtrycket, t. e. *bilāte* > *billæte* *beläte*, *bitīdha* > *bittidha* *bittida* eller ofta trycksvaga ord som *at* *att*, *ok* *ock*, *skal* *skall*, *til* *till*, *hōnom* > *honnom*.

§ 80. Förkortning av lång konsonant inträder mellan lång vokal med huvudtryck och en annan vokal med bitryck, t. e. *māl(l)ōs* mällös, *flæt(t)a* flätta (men *hārflætta* hårfläta), *ōt(t)a* otta (men *iūlaotta* julotta), pl. *sāt(t)ir* såta. Likaså vid ursprunglig vokallängd, t. e. *skæl(l)iker* skälig, *ōtāl(l)iker* otalig, *ā(f)vita*.

BÖJNINGSLÄRA.

I. Deklination.

A. Substantivet.

1. Pl. n. -ar.

a) Maskulina.

α) Starka, dvs. med olika former för g., d. och a. sg.

§ 81. Paradigmet *staver* stav:

Sg. n. *staver* g. *stafs* d. *stavi* a. *staf*

Pl. „ *stava(r)*¹ „ *stava* „ *stavum* „ *stava*

Så gå bl. a. flerstaviga stammar på *-dōm-*, *-ing-*, *-ung-*, *-lēk-* och *-naþ-* (dessa dock med g. sg. på *-ar* i stället för *-s*) samt de flesta enstaviga, t. e. — ordnade alfabetiskt efter den stamslutande konsonanten — *kamber* (pl. *kambar*) kam, *kwælder* (g. *kwælz*, pl. n. *kwældar*) kväll, *hunder* (g. *hunz*, pl. n. *hundar*) hund, *garþer* (g. *garz*) gård, *sanger* (g. *sanx*) sång, *dagher* (g. *dax*) dag, *stokker* (g. *stox*) stock, *dal* (dvs. *dall*; pl. *dalar*), *balder* (g. *balz*, pl. n. *ballar*) el. *bolder* boll, *karl* (av **karll*; g. *kars*, varav — och av sammansättningen *kar(l)maþer* karl — i y. fsv. stundom n. *kar*), *gamber* (pl. *gamar*, y. *gammar*) gam, *stēn* (dvs. *stēnn*; pl. *stēnar*), *munder* (g. *munz*, pl. n. *munnar*) mun, *botn* (av **botnn*) botten, *þiūr* (dvs. *þiūrr*; pl. *þiūrar*) tjur, *aker* (av **akrr*; pl. *akrar*) åker, *ās* (dvs. *āss*, liksom ock i g.; pl. *āsar*) ås, *vas* (dvs. *vass*; pl. *vassar*) vass-

¹ () anger alternativa former.

rör, *hals* (av **halss*, liksom ock i g.), *bāter* (g. *bāz*) båt, *hæster* (g. *hæst[s]*¹) häst.

Anm. N. sg. saknar ändelse i *guþ* (emedan ordet ursprungligen är ntr. pl.) samt i titlar — senare även förnamn — näst före namn, t. e. *konung Magnus*. I det senare fallet saknar även g. sg. ofta ändelse t. e. *hærtogh Valdemars (Ulf Sonasons)*.

§ 82. Paradigmet *ængil* (dvs. *ængill*) ängel:

Sg. n. *ængil* g. *ængils* d. *ængle* a. *ængil* (dvs. *-il*)

Pl. „ *ængla(r)* „ *ængla* „ *ænglom* „ *ængla*

Så gå nästan alla tvåstaviga stammar på *-l-*, *-n-* och *-r-*, t. e. *fiædhal* fjäril, *himil* (pl. *himblar*) himmel, *kætil* (pl. *kæt(s)lar*) kittel, *diævul* (pl. *diæflar*) djävul, *aptan* (pl. *ap(t)nar*) afton, *himin* (pl. *him(p)nar*) himmel, *morghon* (pl. *mor(gh)nar*) morgon, *hamar* (pl. *hambrar*) hammare, *stavur* (pl. *stafrar*) stör.

§ 83. Paradigmet *skō[r]* sko:

Sg. n. *skō[r]* g. *skōs* (dvs. *skōss*) d. *skō* a. *skō*

Pl. „ *skōa(r)*, *skō(r)* „ *skō(a)* „ *skō(o)m* „ *skō(a)*.

Så gå stammar på *-ō*, t. e. *mō[r]* mo, *sniō[r]* snö. Dock har *siō[r]* sjö g. sg. *siōa(r)*, *siō*, först i y. fsv. *siōs*.

§ 84. Paradigmet *væver* väv:

Sg. n. *væver* g. *væfs* d. *væf* a. *væf*

Pl. „ *væfia(r)* „ *væfia* „ *væfiom* „ *væfia*

Så gå också *þæver* smak och *guziver* manlig fader, som dock kan i pl. sakna *-i-* samt i n. och d. pl. böjas som ett adjektiv i bestämd form, alltså *guzifio*.

§ 85. Paradigmet *lægger* ben:

Sg. n. *lægger* g. *læggia(r)* d. *lægge* a. *læg*

Pl. „ *læggia(r)* „ *læggia* „ *læggiom* „ *læggia*

Så gå många stammar på *-g-*, *-gh-* och *-k-*, t. e. *drænger* gosse, *ælgher* älg, *drykker* dryck, *øker* ök, samt dessutom *bÿ(r)* by, vars *-i-* dock kan saknas, och

¹ [] anger sällsynta former.

þyn ett rymdmått (ungefär 2 tunnor), som dock i n. och a. (!) pl. heter *þynir*.

Anm. G. sg. har i y. fsv. -s i st. för -ia(r).

§ 86. Paradigmet *øre* öre:

Sg. n. *øre* g. *ōris* (dvs. *ōriss*) d. *ōre* a. *ōre*

Pl. „ *ōra(r)* „ *ōra* „ *ōrom* „ *ōra*

Om något annat ord böjes på samma sätt är ovisst.

§ 87. Paradigmet *læki(r)* läkare:

Sg. n. *læki(r)* g. *læki(r)s* d. *læk(ir)e* a. *læki(r)*

Pl. „ *læki(r)a(r)* „ *læki(r)a* „ *læki(r)om* „ *læki(r)a*

Så gå ett fåtal ord, mest mans- och sjönamn, t. e.

Birghi(r) Börje, *Birger*, *Swærkir* Sverker, *Mæliv* Mälaren, *Væni(r)* Vänern.

§ 88. Allmänna anmärkningar till §§ 81—87.

1. N. sg. ersättes under tiden 1350—1450 så småningom av a. sg., ehuru enstaka nominativformer ännu på 1500-talet anträffas.

2. D. sg. är ofta redan i älsta litteraturen ersatt av a. sg., och i y. fsv. blir detta allt vanligare.

3. G. pl. tillfogar sedan omkr. 1500 ofta -s (lån från g. sg.).

4. A. pl. ersättes efter 1500 vanligen (tidigare sällan) av n. pl.

β) Svaga, dvs. med gemensam form för g., d. och a. sg.

§ 89. Paradigmet *draki* drake:

Sg. n. *draki* g. d. a. *draka*

Pl. „ *draka(r)* g. *draka* d. *drakum* a. *draka*

Så gå de flesta mask. på -i, -e, bland vilka särskilt märkas *brūþgumi* brudgum, *følghislaghi* följeslagare och många av dem som i nysv. böjas med sg. -a, pl. -or, t. e. *aghi* fruktan, *tuktan*, *ange* ånga, *āsne* åsna, *galle* galla, *hiærne* hjärna, *kiærne* kärna, *klāþe* klåda, *linde* linda, *līse* lisa, *lughī*, *loghi* låga, *luste* lusta, *mūle* mula, *rakke* racka, *skapī* skada, *skari* skara, *skōle* skola, *skugge*

skugga, *swipi* sveda, *sõtme* sötma, *vāþe* våda, *ænde* ända (jfr vidare anm. 1).

Anm. 1. N. sg. ändas på *-a* (först efter 1400 på *-e*) i *hærra* herre. I y. fsv. låna ord, som icke beteckna manliga varelser, ofta och särskilt inom dialekterna norr om Mälaren ändelsen *-a* från g. d. a., vilket föranlett en alternativ böjning enligt paradigmet *vika* (se § 101) hos t. e. *blōme* blomma, *dwale* dvala, *fāre* fara, *frōme* fromma, *hiti* hetta, *krabbe* krabba, *ræddoghe* räddhåga, *siūke* sjuka, *stadhge* stadga, *thunge* tunga, besvär, *vande* svårighet, vånda.

Anm. 2. G. sg. (senare även g. pl., jfr § 88, 3) kan efter 1400 tillfoga *-s* (lån från de starka mask.). Den sålunda uppkomna ändelsen *-as* kan omkr. 1500 stundom i g. sg. utbytas mot *-is*, *-es* (sällan i g. pl. mot *-ars*) i analogi med n. sg. (resp. pl.).

Anm. 3. Pl. av *oxe*, *uxe* *oxe* böjes älst vanligen: n. *yxn*, g. *yxna*, d. *yxnom*, a. *yxn*; senare regelbundet.

§ 90. Paradigmet *bryti* förvaltare:

Sg. n. *bryti* g. d. a. *brytia*

Pl. „ *brytia(r)* g. *brytia* d. *brytiom* a. *brytia*

Så gå alla på *-inge* (som dock också kunna böjas enligt § 89 och de flesta även enligt § 81), t. e. *hælsinge* hälsing, *høffpinge* hövding, *ærvinge* arvinge, samt ett fåtal andra, t. e. *dýe* (även efter § 91) dy, *række* kämpe, *saksøke* käreande, *vili* (sent *vilie* efter § 89) vilja, *vægge* (y. fsv. även *vigge*) vigg.

§ 91. Paradigmet *landbō(e)* arrendator:

Sg. n. *landbō(e)* g. d. a. *landbō(a)*

Pl. „ *landbōa(r)*, *-bō(r)* g. *-bō(a)* d. *-bō(o)m* a. *-bō(a)*

Så gå andra på *-bō(e)*, t. e. *ābō(e)* åbo, *dalbō(e)* dalbo, *nābō(e)* nabo, samt dessutom *lō(e)* loge och det oregelbundna *lē*, g. d. a. *lī(i)a* (jfr § 29) el. *lē*, pl. *lī(i)a(r)* el. *lē(r)* osv.

b) Feminina.

§ 92. Paradigmet *graf* grav:

Sg. n. d. a. *graf* g. *grava(r)*

Pl. n. a. *grava(r)* g. *grava* d. *gravum*

Så gå bl. a. flerstaviga stammar på *-ing, -ung* samt ett större antal enstaviga, t. e. *āþer* (pl. *āþrar*) åder, *ār* åra, *blān* blånor, *for* fåra, *gēsl* gissel, *mīl, vāgh* våg, *bölja*, och dessutom det synkoperande *alin* (i y. fsv. även *aln*), g. *alna(r)* osv.

Anm. D. sg. har i ä. fsv. stundom en särskild form på *-u, -o* hos *lōgh* bad, *mark* skogsmark, *sak, siang* säng, *skāl* skål, *sōl, spang* spång, *topt* tomt.

§ 93. Paradigmet *brō* bro:

Sg. n. d. a. *brō* g. *brōa(r), brō(r)*

Pl. n. a. *brōa(r), brō(r)* g. *brō(a)* d. *brō(o)m*

Så gå de flesta (jfr § 94) stammar på lång vokal, t. e. *blā* blå, *skrā* skrå, *vrā* vrå, *rō* rö.

§ 94. Paradigmet *æg* egg:

S. n. d. a. *æg* g. *ægga(r)*

Pl. n. a. *ægga(r)* g. *ægga* d. *æggiom*

Så gå blott ett fåtal ord, t. e. *Frig* Frigg, *guzif* (som dock i a. sg. kan böjas som ett adjektiv i bestämd form, alltså *guzifia*) kvinnlig fadder, *hæl* död, *mō* mö, *skȳ, skyn* skön, *væg* vägg, *æng, ø* ö.

Anm. *-i-* kan stundom saknas, i synnerhet efter lång vokal.

§ 95. Paradigmet *hēþ* hed:

Sg. n. *hēþ* g. *hēþa(r)* d. a. *heþe*

Pl. n. a. *hēþa(r)* g. *hēþa* d. *hēþom*

Så gå de flesta kvinnonamn, t. e. *Gunnild, Ingeborgh, Ingegærþ, Ingrīþ, Gērþruþ* Gertrud, samt några få dessutom, t. e. *mȳr, mær* mærr, *øx* yxa.

Anm. N. och d. a. sammanfalla så småningom, i det att antingen n. från d. a. lånar *-e* (varefter orden

kunna anta böjning efter § 117 el. 119) eller d. a. anta nominativens form (så att orden böjas efter § 62).

§ 96. Allmän anmärkning till §§ 92—95:

G. sg. saknar ändelse ofta efter *til* och stundom efter *mælli(r)*, om ett attribut eller koordinerat ord har sådan, t. e. *til sak sinnar* i fråga om sin sak, *mælle topt ok akra* mellan tomt och åkrar; i y. fsv. även annars rätt ofta, i synnerhet efter attribut med genitivändelse. Efter 1400 utbytes *-a(r)* så småningom mot *-s* (lån från mask.).

2. Pl. n. *-ir*.

a) Maskulina.

§ 97. Paradigmet *rætter* rätt:

Sg. n. *rætter* g. *rætta(r)*, *ræzd* d. *ræt(te)* a. *ræt* (dvs. *tt*)

Pl. „ *rætti(r)* „ *rætta* „ *rættom* „ *rætte*

Så gå nästan alla på *-skaper* samt många andra, t. e. *døper* död, *grīs* (dvs. *-ss*), *skrūper* skrud, *prāper* tråd, mansnamn som *Anunder*, *Hākon* och särskilt de många ursprungligen utländska på *-s* såsom *Andrēs* Anders, *Iohannes*, *Māgnus*, *Niklis* Nils.

§ 98. Paradigmet *son* (dvs. *sonn*) son:

Sg. n. *son* g. *sona(r)*, *sons* d. *syn(i)*, *son(i)* a. *son*

sun *sona(r)*, *suns* *sun(i)* *sun*

Pl. „ *syni(r)* „ *sona*, *sona* „ *sonum*, *sunum* „ *syni*

Så gå blott *luter*, *loter* lott, löt (på hjul), som dock även kan gå efter § 97, samt i pl. alternativt de i sg. blott enligt § 81 böjda *balker* balk, *kwaster* kvast, *naghl* nagel, *spān* spån, *vagn*, *val* (strömming), *vander* spö. Av det oregelbundna *tiugher*, *tiogher*, *tigher* tiotal äro utom sg. n. anträffade blott pl. n. *tighi(r)*, d. *tiughum*, a. *tighi*, *tyghi*, *tiughu*.

§ 99. Allmänna anmärkningar till §§ 97—98:

1. G. sg. har i y. fsv. normalt *-s* utom i de urspr. utländska namnen på *-s*.

2. D. sg. är i y. fsv. vanligen utan ändelse.

3. G. pl. kan sedan slutet av 1400-talet stundom ändas på *-ers*, uppkommet genom fogande av *-s* till n. pl. (vars *-ir* då enligt § 37, 10 uppträder som *-er*).

4. A. pl. ersättes efter 1500 vanligen (tidigare mera sällan) av n. pl. Jfr § 88, 4.

b) Feminina.

§ 100. Paradigmet *færþ* färd:

Sg. n. d. a. *færþ* g. *færþa(r)*

Pl. n. a. *færþi(r)* g. *færþa* d. *færþom*

Så gå de flesta fem. på kons., t. e. *dyghþ* duglighet, *iorþ* (d. sg. dock älst stundom *iorþo*; jfr § 92 anm.) jord, *vār* vår, *ært* ärt, de många ty. lånorden på *-kt* såsom *slækt* och de ännu mycket talrikare på *-hēt*, som dock uppträda först i y. fsv.

Anm. Om g. sg. gäller det § 96 anförda. De på *-hēt* ha alltid *-s* i stället för *-a(r)*.

3. Pl. n. *-ur*

§ 101. Paradigmet *vika* vecka.

Sg. n. *vika* g. d. a. *viku*

Pl. n. a. *viku(r)* g. *vikna*, *viku* d. *vikum*

Så gå de flesta fem. på *-a*, t. e. *gīgha* fiol, *gnista*, *kristna* kristendom, *lunga* osv. samt i y. fsv. de ty. lånorden på *-inna* och *-ska*.

Anm. G. pl. av *kona*, *kuna* heter *kwinna*, varifrån omkr. 1350 *kwinn*-intränger i alla kasus vid sidan av *kon*-.

§ 102. Paradigmet *kirkia* (*kyrkia*) kyrka:

Sg. n. *kirkia* g. d. a. *kirkio*

Pl. n. a. *kirkio(r)* g. *kirkna*, *kirkio* d. *kirkiom*

Så gå fem. på *-ia* med föregående *g*, *gh*, *k*, t. e. *dyngia* dynga, *bylghia* bölja, *ænkia* änka; kanske ock

övriga på *-ia* såsom *vīpia* vidja, *pīlia* tilja, *æsia* ässja, av vilka dock ingen g. pl. anträffats.

§ 103. Paradigmet *frū(a)* fru:

Sg. n. *frū(a)* g. d. a. *frū(o)*

Pl. n. a. *frūo(r)*, *frū(r)* g. *frū* d. *frū(o)m*

Så gå utom sammansättningar med *-frū(a)* eller det synonyma *-frō(a)* — varibland även *hūstrū*, *hūstrō* — blott *blē(a)* duk och *trō*.

§ 104. Allmänna anmärkningar till §§ 101—103:

1. N. d. a. sg. sammanfalla stundom i y. fsv., antingen genom att n. ersättes av d. a. eller oftare genom att d. a. ersättes av n.

2. G. sg. kan sedan omkr. 1500 bildas medelst fogande av *-s* antingen till den gamla g. sg. eller till n. sg.

3. G. pl. kan sedan omkr. 1500 stundom ändas på *-ors*. Jfr § 99, 3.

4. Pl. n. *-er*.

a) Maskulina.

§ 105. Paradigmet *maþer* man:

Sg. n. *maþer*, *mander*, *man* (dvs. *mann*) g. *manz*
d. *manne* a. *man* (dvs. *-nn*).

Pl. n. *mæn* (dvs. *mænn*) g. *manna* d. *mannom* a. *mæn* (dvs. *-nn*).

Så gå också *spander*, *span* spann och alternativt det även efter § 81 och § 115 böjda *finger* (av **fingrr*; g. *fingers*, d. *finger* osv.).

§ 106. Paradigmet *fōter* fot:

Sg. n. *fōter* g. *fōta(r)* d. *fōte*, *fōt(e)* a. *fōt*

Pl. „ *fōter* „ *fōta* „ *fōtom* „ *fōter*

Så går också *vinter* (av **vintrr*; g. *vintrar*, pl. n. a. *vinter*).

Anm. I y. fsv. heter g. sg. vanligen *fōz*, d. sg. alltid *fōt(e)*.

§ 107. Paradigmet *faþir* fader:

Sg. n. *faþir* g. *faþur(s)* d. *faþur*, *fæþer* a. *faþur*

Pl. „ *fæþer* „ *fæþra* „ *fæþrom* „ *fæþer*

Så går också *brōþir* broder.

Anm. 1. N. sg. lånar stundom form från a.

Anm. 2. N. a. (och efter 1350 även d.) sg. har stundom en (ursprungligen enstavig) form på *-er*, t. e. *fæþer* (best. form *fadhr-en*).

Anm. 3. G. sg. *-ur* uttränges så småningom av biformen *-urs*, som i y. fsv. ersättes av *-irs*, *-ers*.

§ 108. Paradigmet *bōnde* går i sg. efter § 89, men i pl. på följande sätt:

N. a. *bōnder* g. *bōnda* d. *bōndom*.

Så går också *frēnde*, pl. *frēnder*, *-a*, *-om*.

§ 109. Paradigmet *æghande* ägare går vanligen fullständigt efter § 89, men kan såtillvida därifrån avvika, att i g. sg. någon gång förekommer *-andes* och i n. a. pl. stundom *-ænder* eller *-ander*.

Så gå *fīande* fiende, *kārande*, *swarande* m. fl. substantiverade participier på *-ande*.

b) Feminina.

§ 110. Paradigmet *bōk*:

Sg. n. d. a. *bōk* g. *bōka(r)*

Pl. n. a. *bōker* g. *bōka* d. *bōkom*

Så gå bl. a. *bōt*, *brōk* byxa, *ēk*, *kin* (pl. *kinde*) kind, *nut* (*not*, y. fsv. ofta *nyt*, *nøt* efter pl. *nyter*, *nøter*) nöt, *spang* (pl. *spænger*) spång, *stuþ* (*stoþ*, y. fsv. någon gång *styd* efter pl.) stöd, *tan* (pl. *tænder*) tand, *ørtogh*, *-tugh*, *-tōgh* (pl. *-togher* osv.) örtug.

Anm. 1. *Hand* heter i d. sg. *hænde*, stundom *hand(e)*.

Anm. 2. *Mark* (som vikt och mynt) har i n. a. pl. oftare *marker* (så alltid i y. fsv.) än *mærker* och

efter kardinaltal i y. fsv. vanligen (i ä. fsv. sällan) *mark*.

§ 111. Paradigmet *gās* gås:

Sg. n. d. a. *gās* g. *gāsa(r)*

Pl. n. a. *gæs* (dvs. -ss) g. *gāsa* d. *gāsom*

Så gå också *lūs* (pl. *lys*), *mūs* och det (stundom neutrala) älst endast såsom pl. förekommande *dyr* (dvs. -rr) dörr, g. *dura*, *dora* eller (genom inflytande från n. a.) *dorra*, *dør(r)a*, d. *durum*, *dorom*, men i y. fsv. även såsom sg., regelbundet böjt enligt § 92, alltså pl. *dør(r)ar*.

§ 112. Paradigmet *kō*:

Sg. n. d. a. *kō* g. *kōa(r)*, *kō(r)*

Pl. n. a. *kō(r)* g. *kō(a)* d. *kō(o)m*

Så gå också *klō*, *sō* och *ā* (pl. *ār*) å, *tā* tå.

Anm. I y. fsv. kan omljudet i n. a. pl. saknas, alltså t. e. *kōr*, *klōr*, *tār*.

§ 113. Paradigmet *mōfir* moder:

Sg. n. *mōfir* g. d. a. *mōfor*

Pl. n. a. *mōfer* g. *mōfra* d. *mōprom*

Så gå också *dōttir* dotter och *systir* syster.

Anm. 1. G. sg. kan efter 1350 ändas på -ors (analogi från *faþurs*, se § 107), senare utbytt mot -irs, -ers.

Anm. 2. N. a. pl. kan i y. fsv. ändas på -rar (i skrifter från Finland även -rir, -ror).

5. Pl. n. -un.

§ 114. Paradigmet *ōgha* öga:

Sg. n. g. d. a. *ōgha*

Pl. n. a. *ōghon* g. *ōg(h)na* d. *ōghom*

Så gå också *ōra* och *nysta* nystan samt i sg. *hiarta* hjärta, som däremot i pl. n. g. a. (d. ej anträffad) ändas liksom i sg. på -a.

6. Pl. n. = sg. n.

§ 115. Paradigmet *skip* skepp:

Sg. n. a. *skip* g. *skips* d. *skipi*

Pl. n. a. *skip* g. *skipa* d. *skipum*

Så gå nästan alla neutra på kons., t. e. *græs* (g. *græs*, dvs. -ss) gräs, *lagh* (g. *lax*) läge, sätt, pl. lag, *timber* (d. *timbre*) timmer, *hæraþ* (g. *hæraz*) härad, *hēman* hemman, *aldin* ollon, *hiūpon* nypon, *hælghon* (vanl. blott i pl.) helgon och några (mest lånord) på -skap såsom *landskap*, *hærskap* överhet.

Anm. 1. D. sg. ersättes i ä. fsv. stundom, i y. fsv. ofta av a. sg. Ordet *goz* gods har emellertid (emellan urspr. g. sg.) älst aldrig, däremot senare stundom dativändelse.

Anm. 2. N. a. pl. av *barn* heter, i synnerhet uti ä. fsv., stundom *børn* (jfr da.).

§ 116. Det synkoperande *huvuþ*, *hovuþ* (i y. fsv. stundom *hovidh*, *huvidh*, sällan *hōvidh*, *hōvodh*) huvud visar dels en äldre böjning, strängt genomförd i ä. Västgöotalagens huvudhandskrift, med *o* i alla osynkoperade och *ō* i alla synkoperade kasus, dels en yngre böjning, strängt genomförd i Östgöotalagens huvudhandskrift, med *u* i de osynkoperade och *o* i de synkoperade kasus. I de flesta skrifter råder emellertid en större eller mindre vacklan, så att dels såsom i Upplandslagen *u* och *o* växla i de osynkoperade, dels såsom i Södermannalagen *o* och *ō* växla i de synkoperade kasus, dels äntligen såsom i Dalalagen båda dessa växlingar samtidigt uppträda; vartill kommer att någon gång *u* kan intränga i de synkoperade kasus. Paradigmet blir alltså i sin helhet:

Sg. n. a. *hovuþ*, *huvuþ*

Pl. n. a. *hovuþ*, *huvuþ*

„ g. *hovuz*, *huvuz*

„ g. *hōþa*, *hofþa* [*hufþa*]

„ d. *hōþe*, *hofþe* [*hufþe*]

„ d. *hōþom*, *hofþom* [*hufþom*]

§ 117. Paradigmet *bō*:

Sg. n. d. a. *bō* g. *bōs* (dvs. -ss)

Pl. n. a. *bō* g. *bō(a)* d. *bō(o)m*

Så gå nästan alla neutrala på lång vokal, t. e. *strā* strå, *vī* (*vē*, *vā*) helig plats, *bȳ* (*bī*) bi, *trā* trä(d), *frō* frö och de nästan blott i y. fsv. förekommande lånorden på -*erī* såsom *fiskerī* fiske.

Anm. G. sg. av *fā* kreatur, kapital heter *fē(i)a(r)*, sällan *fāa(r)*, *fīa(r)*, först i y. fsv. (jfr dock § 146, 2) *fās*.

§ 118. Paradigmet *skær*:

Sg. n. a. *skær* g. *skærs* d. *skæri*

Pl. n. a. *skær* g. *skæria* d. *skæriom*

Så gå över ett dussin enstaviga neutra, t. e. *bær*, *kip* kid, *kyn* kön, *næs*, *næt*, *skȳ*, *stæp* städ, *æg* ägg.

Anm. G. och d. pl. kunna ofta sakna -i-.

§ 119. Paradigmet *æple* äpple:

Sg. n. d. a. *æple* g. *æplis* (dvs. -ss)

Pl. n. a. *æple* g. *æpla* d. *æplom*

Så gå alla flerstaviga neutra på -i, -e, t. e. *hundare* härad, *minne*, *æve* levnad samt i pl. även lånorden på -*ilse*, såsom *dōpilse* döpelse o. d., vilka i sg. gå efter § 120.

Anm. 1. N. a. pl. ändas efter 1400 stundom på -*er*, t. e. *opinbarelsēr* uppenbarelser, *stykker* stycken, sällan på -*in*, varav senare -*en*, t. e. *fiskin* fiskafängen, *klædhen*, *stykken*.

Anm. 2. G. och d. pl. av ord på -*ge*, -*ghe*, -*ke* ändas vanligen på -*ia*, resp. -*iom*, t. e. *dīk(i)a*, -(i)om av *dīke*.

7. Pl. saknas.

§ 120. Femininer på -i, -e äro i sg. oböjliga och sakna (på grund av sin abstrakta betydelse) pl., t. e. *blīpe* blidhet, *glæpi* (först omkr. 1500 *glædhie* efter verbet *glædhia*) glädje, *hælte* haltande, *vrēpe* vrede, *ælle* el. *ældre* ålder(dom).

Anm. 1. G. sg. på *-is* träffas stundom i y. fsv., t. e. *vrēdhis*.

Anm. 2. Pluralböjning träffas någon gång då ordet har konkret betydelse. Så har *fiske* i bet. fiskevatten uti ä. fsv. pl. *fiskia(r)*, g. *-ia* osv.; i y. fsv. träffas bl. a. *glædhir*, g. *-ia(s)* i bet. fröjder.

B. Adjektivet.

1. Stark böjning.

§ 121. Paradigmet *halver* halv:

Sg. n. m.	<i>halver</i>	f. <i>half</i>	ntr. <i>halft</i>
g.	<i>halfs</i>	<i>halfra(r), halva(r)</i>	<i>halfs</i>
d.	<i>halvom</i>	<i>halfre, halve</i>	<i>halvo</i>
a.	<i>halvan</i>	<i>halva</i>	<i>halft</i>
Pl. n.	<i>halvi(r)</i>	<i>halva(r)</i>	<i>half</i>
g.	<i>halfra, halva</i>	<i>halfra, halva</i>	<i>halfra, halva</i>
d.	<i>halvom</i>	<i>halvom</i>	<i>halvom</i>
a.	<i>halva</i>	<i>halva(r)</i>	<i>half</i>

Så gå de flesta adj., nämligen nästan alla enstaviga stammar på konsonant, alla flerstaviga på *-isk-* och *-ōtt-*, nästan alla på *-ul-* (*-ol-*), de flesta på *-ugh-* (*-ogh-*), alla superlativer samt alla svaga verbers participia preteriti, t. e. *alder* (f. *al*) all (jfr däremot *kalder*, f. *kald* kall), *digher* (pl. *dighrir*) diger, *glaper* (ntr. *glat*, dvs. *-tt*) glad, *grymber* (f. *grym*, ntr. *grym(p)t*) grym (jfr däremot *dumber*, f. *dumb* stum), *hēl* (dvs. *-ll*) hel, *hōgher* (ntr. *hōkt*) hög, *langer* (ntr. *lankt*) lång, *rēn* (dvs. *-nn*) ren, *sander* (f. *san*) sann (jfr däremot *blinder*, f. *blind* blind), *vāter* (ntr. *vāt*, dvs. *-tt*) våt, *vis* (pl. *vissir*) viss, *vīs* (pl. *vīsir*) vis; *gutnisker* gottländsk, *skallōtter* (f. och ntr. *-ōt*, dvs. *-tt*) skallig, *hēmōl* (dvs. *-ll*) lagligen tillhörig, *girugher* (ntr. *girukt*) girig, *hwassaster* (ntr. *-ast*) vassast, *kallaper* (ntr. *-at*) kallad, *stadder* (ntr. *stat*, dvs. *-tt*) anträffad, *kōpter* (ntr. *kōpt*) köpt.

Anm. Orden på *-liker* samt *margher* eller *manger* mången kunna i ä. fsv. sällan, i y. fsv. ofta ändas

på *-in* i sg. n. a. m., n. f. och pl. n. a. ntr., dessutom någon gång på *-it* i sg. n. a. ntr., allt i överensstämmelse med paradigmet *kristin* (se § 125).

§ 122. Paradigmet *nōþogher* nödd och tvungen:

Sg.	m.	f.	ntr.
n.	<i>nōþogher</i>	<i>nōþogh</i>	<i>nōþokt</i>
g.	<i>nōþox</i>	<i>nōþogh(r)a(r), nōþg(r)a(r)</i>	<i>nōþox</i>
d.	<i>nōþoghom, nōþgom</i>	<i>nōþogh(r)e, nōþg(r)e</i>	<i>nōþogho, nōþgo</i>
a.	<i>nōþoghan, nōþgan</i>	<i>nōþogha, nōþga</i>	<i>nōþokt</i>
Pl.	m.	f.	ntr.
n.	<i>nōþoghi(r), nōþgi(r)</i>	<i>nōþogha(r), nōþga(r)</i>	<i>nōþogh</i>
g.	<i>nōþogh(r)a, nōþg(r)a</i>	<i>nōþogh(r)a, nōþg(r)a</i>	<i>nōþogh(r)a, nōþg(r)a</i>
d.	<i>nōþoghom, nōþgom</i>	<i>nōþoghom, nōþgom</i>	<i>nōþoghom, nōþgom</i>
a.	<i>nōþogha, nōþga</i>	<i>nōþogha(r), nōþga(r)</i>	<i>nōþogh</i>

Så gå blott några få adj. såsom *avugher* (*āvogher*) *avig*, *avog*, *sālogher* stackars samt *athughul* uppmärksam, som sällan, *hēlagher* (*hælagher*; ursprungligen med *ē* i de osynkoperade, *æ* i de synkoperade kasus) helig, som vanligen, och *ȳmis* olikartad, ömse, som alltid uppvisa synkope.

§ 123. Paradigmet *ūsal* (dvs. *-ll*, men f. *-l*) *usel*:

Sg.	n.	m.	<i>ūsal</i>	f.	<i>ūsul</i> (ej <i>-ol</i> !)	ntr.	<i>ūsalt</i>
	g.		<i>ūsals</i>		<i>ūsla(r)</i>		<i>ūsals</i>
	d.		<i>ūsлом</i>		<i>ūsle</i>		<i>ūslo</i>
	a.		<i>ūsłan</i>		<i>ūsła</i>		<i>ūsalt</i>
Pl.	n.		<i>ūsłi(r)</i>		<i>ūsła(r)</i>		<i>ūsul</i>
	g.		<i>ūsła</i>		<i>ūsła</i>		<i>ūsła</i>
	d.		<i>ūsłom</i>		<i>ūsłom</i>		<i>ūsłom</i>
	a.		<i>ūsła</i>		<i>ūsła(r)</i>		<i>ūsul</i>

Så gå de få övriga adj. på *-al*, t. e. *gamal* (pl. *gamblir*) gammal.

§ 124. Paradigmet *mykil* (dvs. -ll, f. -l), -in (dvs. -nn, f. -n) eller *mikil*, -in stor, mycken:

Sg. n. m.	<i>mykil, -in</i>	f. <i>mykil, -in</i>	ntr. <i>mykit</i>
g.	<i>mykils, -ins</i>	<i>mykla(r)</i>	<i>mykils, -ins</i>
d.	<i>myklom</i>	<i>mykle</i>	<i>myklo</i>
a.	<i>mykin, myklan</i>	<i>mykla</i>	<i>mykit</i>
Pl. n.	<i>mykli(r)</i>	f. <i>mykla(r)</i>	ntr. <i>mykil, -in</i>
g.	<i>mykla</i>	<i>mykla</i>	<i>mykla</i>
d.	<i>myklom</i>	<i>myklom</i>	<i>myklom</i>
a.	<i>mykla</i>	<i>mykla(r)</i>	<i>mykil, -in</i>

Så går blott *lītil, -in* (pl. *litlir*, y. fsv. *litslir, lisle*) liten.

§ 125. Paradigmet *kristin* (dvs. -nn) kristen:

Sg. n. m.	<i>kristin</i>	f. <i>kristin</i> (dvs. -n)	ntr. <i>kristit</i>
g.	<i>kristins</i>	<i>kristna(r)</i>	<i>kristins</i>
d.	<i>kristnom</i>	<i>kristne</i>	<i>kristno</i>
a.	<i>kristin, kristnan</i>	<i>kristna</i>	<i>kristit</i>
Pl. n.	<i>kristni(r)</i>	<i>kristna(r)</i>	<i>kristin</i> (dvs. -n)
g.	<i>kristna</i>	<i>kristna</i>	<i>kristna</i>
d.	<i>kristnom</i>	<i>kristnom</i>	<i>kristnom</i>
a.	<i>kristna</i>	<i>kristna(r)</i>	<i>kristin</i>

Så gå alla adj. på -in (varibland de starka verbernas part. pret.), t. e. *trōin* trogen, *bundin* bunden.

§ 126. Paradigmet *blā[r]* blå:

Sg. n. m.	<i>blā[r]</i>	f. <i>blā</i>	ntr. <i>blāt</i> (dvs. -tt)
g.	<i>blās</i> (dvs. -ss)	<i>blā[r]</i>	<i>blās</i>
d.	<i>blā(o)m</i>	<i>blā(e)</i>	<i>blā(o)</i>
a.	<i>blān</i>	<i>blā</i>	<i>blāt</i>
Pl. n.	<i>blāi(r), blā[r]</i>	<i>blā[r]</i>	<i>blā</i>
g.	<i>blā</i>	<i>blā</i>	<i>blā</i>
d.	<i>blā(o)m</i>	<i>blā(o)m</i>	<i>blā(o)m</i>
a.	<i>blā</i>	<i>blā[r]</i>	<i>blā</i>

Så gå adj. på lång vokal, t. e. *frī* fri, *sliō* slö, *lȳ* ljum.

§ 127. Paradigmet *mīper* mid-, medel-, mittel-:

Sg. n. m.	<i>mīper</i>	f.	<i>mīp</i>	ntr.	<i>mit</i> (dvs. - <i>tt</i>)
g.	<i>miz</i>		<i>mīpra(r), mīpia(r)</i>		<i>miz</i>
d.	<i>mīpiom</i>		<i>mīpre</i>		<i>mīpio</i>
a.	<i>mīpian</i>		<i>mīpia</i>		<i>mit</i>
Pl. n.	<i>mīpi(r)</i>	f.	<i>mīpia(r)</i>		<i>mīp</i>
g.	<i>mīpra, mīpia</i>		<i>mīpra, mīpia</i>		<i>mīpra, mīpia</i>
d.	<i>mīpiom</i>		<i>mīpiom</i>		<i>mīpiom</i>
a.	<i>mīpia</i>		<i>mīpia(r)</i>		<i>mīp</i>

Så gå blott *trygger* trofast och *nȳ[r]* ny, hos vilka dock ändelsens -*i*- stundom saknas.

§ 128. Allmänna anmärkningar till §§ 121—127:

1. N. sg. m. saknar i y. fsv. ofta ändelsen -*er*, dvs. är = n. sg. f.

2. G. sg. m. och ntr. sakna i attributiv ställning stundom ändelse.

3. G. d. sg. f. och g. pl. m. f. ntr., som redan från början aldrig ha de längre ändelserna -*ra(r)*, -*re*, -*ra* efter *l*, *n*, *s* eller lång vokal, genomföra så småningom hos alla ord de kortare biformerna -*a(r)*, -*e*, -*a*, så att dessa i y. fsv. äro så gott som enrådande i g. d. sg. f. och övervägande i g. pl. m. f. ntr.

4. A. sg. m. och f. kunna i y. fsv. sakna ändelse.

2. Svag böjning.

§ 129. Positiven och superlativen böjas i bestämd form svagt. Paradigmerna *lange* den länge och *blā(e)* den blå:

	m.	f.	ntr.	m.	f.	ntr.
Sg. n.	<i>lange</i>	<i>langa</i>	<i>langa</i>	<i>blā(e)</i>	<i>blā</i>	<i>blā</i>
g. d. a.	<i>langa</i>	<i>lango</i>	<i>langa</i>	<i>blā</i>	<i>blā(o)</i>	<i>blā</i>
Pl. n. g. d. a.	<i>lango</i>	<i>lango</i>	<i>lango</i>	<i>blā(o)</i>	<i>blā(o)</i>	<i>blā(o)</i>

Så gå nästan alla adj., t. e. *gamble* den gamla, resp. *nȳ* (pl. *nȳio*, *nȳo*, *nȳ*) den nya osv.

Anm. 1. Under tiden 1350—1450 ersättes i pl. ändelsen -*u* (-*o*) så småningom av -*a*.

Anm. 2. Åtskilliga ord äro såväl i obestämd som bestämd användning indeklinabla på *-a*, t. e. *afvita*, *allēna*, *ēnstaka*, *lagha*, *līka*, *udda*, *ækta*, *æþla* ädel, sällan på *-e*, t. e. *gængse*, *ōþe* öde, eller *-o* (växlande med *a*), t. e. *hēlbryg(h)þo* (*-a*) helbrägda, *rēþo* (*-a*) redo, reda.

§ 130. Komparativen och presensparticipiet i adjektivisk användning böjas alltid svagt. Paradigmerna *længre* *längre*, *yfre* *övre*:

1.

Sg. n. m.	<i>længre</i>	f. <i>længre</i>	ntr. <i>længre</i> , <i>længra</i>
g. d. a.	<i>længre</i> , <i>længra</i>	<i>længre</i>	<i>længre</i> , <i>længra</i>
Pl. n. a. m. f. ntr.		<i>længre</i>	
g.		<i>længra</i>	
d.		<i>længre</i> , <i>længrom</i>	

Så gå de egentliga komparativerna, särskilt alla på *-are*, t. e. *hwītare* *vitare*, och alla presensparticipier, t. e. *livande* *levande*.

2.

Sg. n. m.	<i>yfre</i>	f. <i>yfre</i> , <i>yfra</i>	ntr. <i>yfre</i> , <i>yfra</i>
g. d. a.	<i>yfre</i> , <i>yfra</i>	<i>yfre</i> , <i>yfro</i>	<i>yfre</i> , <i>yfra</i>
Pl. n. a. m. f. ntr.		<i>yfre</i> , <i>yfro</i>	
g.		<i>yfra</i>	
d.		<i>yfre</i> , <i>yfrom</i> , <i>yfro</i>	

Så gå de oegentligt s. k. komparativer, till vilka en positiv saknas, t. e. *fræmbre* *främre*, *fyrre* *förre*, *hōghre* *högra*, *nīpre* *nedre*, *norre* *norra*, *æptre* *bakre*.

Anm. 1. Hos komparativen träffas understundom spår av stark böjning, t. e. d. sg. m. *mērom*, a. sg. f. *norra*.

Anm. 2. En indeklinabel komparativform på *-rin* brukas älst blott i adverbial användning, men efter 1400 även i predikativ och, ehuru mera sällan, i attributiv ställning.

Anm. 3. En indeklinabel participform på *-is* brukas i ä. fsv. stundom i adverbial och predikativ an-

vändning, i y. fsv. även i attributiv och detta desto oftare, ju yngre språket är, t. e. *livandis* för *livande*.

3. Komparation.

§ 131. Paradigmet *hwīter* vit, komp. *hwītare*, sup. *hwītaster*.

Så gå de flesta adj., t. e. *grymber* (k. *grymare*) grym, *fæghin* (k. *fæghnare*) glad, *ūsal* (k. *ūslare*) usel, *trygger* (k. *tryggiare*) trofast.

Anm. Sedan omkr. 1350 uppträder i komp. stundom en dialektal form på *-ane* i stället för *-are*.

§ 132. Paradigmet *lāgher* låg, komp. *lāghre*, sup. *lāghster*.

Så gå jämförelsevis få adj., av vilka för övrigt de flesta mer eller mindre vackla (isynnerhet i y. fsv.) efter § 131, t. e. *hōgher*, *hōghre*, *hōxter* (y. fsv. även *hōghaster*) hög, *gēn*, *genne*, *gēn(a)ster*, *fā*, *færre*, *fāster* (y. fsv. även *færster*) fåtalig, *fagher*, *fæghre*, *fægherster* fager.

Oregelbunden (heterotematisk) böjning uppvisa:

<i>gamal</i> gammal	k. <i>ældre</i>	s. <i>ælzter</i>
<i>gōper</i> god	<i>bætre</i>	<i>bæzter</i> , <i>bazter</i>
<i>īlder</i> , <i>ōnder</i> (<i>vānder</i>) elak	<i>værre</i>	<i>væ(r)ster</i>
<i>lītil</i> , <i>-in</i> liten	<i>minne</i> , <i>mindre</i> , y. fsv. även <i>minnare</i>	<i>minzter</i>
<i>manger</i> , <i>margher</i> mången	<i>flēre</i>	<i>flæster</i>
<i>mykil</i> , <i>-in</i> stor mycken	<i>mēre</i> ,	<i>mæster</i>
positiv saknas	<i>nāembre</i> , <i>nāemare</i> , y. fsv. även <i>nār- mare</i>	<i>nāemster</i> , <i>nāema- ster</i> , <i>nāester</i> , y. fsv. även <i>nār- master</i>

§ 133. Paradigmet *nīpre* nedre, sup. *nīparster* eller *nīperster*; positiv saknas.

Så gå ock *indre* (s. *innarster*, *-erster*) inre, *nyrre*, *norre* (s. *nordharster*, *-erster*) norra, *syþre*, *suþre* (s. *sunnarster*, *sudherster*) södra, *yfre* (s. i y. fsv. även *overster*) övre, *ytre* (s. *ýtarterster*, *ūtarterster*, *yterster*) yttre, *æptre* (s. i ä. fsv. även *æfster*) bakre.

§ 134. Adverbier uppvisa väsentligen samma tre komparationssätt:

1. *vīþa* vida k. *vīþar*, *-are*, *-arin* s. *vīþast*
2. *længe* länge k. *længer*, *længra*, *-re* s. *længst*

Oregelbundna (heterotematiska) äro här följande:

giærna gärna k. *hælder*, *halder*, *hældra*, *-re* s. *hælt*, *halt*

illa illa *vær*, *værra*, *sæmber* *værst*

lītit föga *min*, *minna*, *-ne*, y. fsv. *minzt*

minder, *mindra*, *-re*

miok, *mykit* gan- *mē(r)*, *mēra* *mæst*

ska, mycket

væl väl *bæter*, *bætre* *bæzt*

3. *nīþ* ned k. *nīþermēr* s. *nīþarst*, *-erst*.

Väsentligen så gå även t. e.

fiær fjärran k. *fiærmē(r)* s. *fiærst*, *fiærmast*

in in *innarmē(r)* *innarst*

nær(a) nära *næ(r)mē(r)*, *næmber*, *næst*, *næm(a)st*
næmare

siþan sedan *siþermēr(a)* *siþarst*, *sizt*

ūt ut *ytermēr(a)* *yterst*

C. Räkneord.

1. Kardinaltal.

§ 135. Deklinabla äro blott 1—4. Paradigmer:

1.	m.	f.	ntr.
N. <i>en</i> (dvs. <i>enn</i>), <i>æn</i> , <i>in</i>	<i>ēn</i>	<i>et</i> (dvs. <i>ett</i>), <i>æt</i> , <i>it</i>	
g. <i>ens</i>	<i>enna(r)</i>	<i>ens</i>	
d. <i>ēnom</i>	<i>enne</i>	<i>ēno</i>	
a. <i>en</i> , <i>æn</i> , <i>in</i>	<i>ēna</i>	<i>et</i> , <i>æt</i> , <i>it</i>	

Såsom obestämd artikel är *en* i ä. fsv. mycket sällsynt och ännu i y. fsv. icke vidare vanligt.

2. a)	m.	f.	ntr.
N.	<i>twē(r), twā</i>	<i>twā(r)</i>	<i>tū</i>
g.	<i>twæggia, twiggia</i>	<i>twæggia, twiggia</i>	<i>twæggia, twiggia</i>
d.	<i>twēm</i>	<i>twēm</i>	<i>twēm</i>
a.	<i>twā</i>	<i>twā(r)</i>	<i>tū</i>

I samma betydelse brukas det indeklinabla *twænne*.

b)	m.	f.	ntr.
N.	<i>bāþi(r)</i>	<i>bāþa(r)</i>	<i>bāþi(n), bāþi(n)</i>
g.	<i>bæggia</i>	<i>bæggia</i>	<i>bæggia</i>
d.	<i>bāþom</i>	<i>bāþom</i>	<i>bāþom</i>
a.	<i>bāþa</i>	<i>bāþa(r)</i>	<i>bāþi(n), bāþi(n)</i>

3.	m.	f.	ntr.
N.	<i>þrī(r), þrē</i>	<i>þrēa(r), þrē(r)</i>	<i>þrý</i>
g.	<i>þriggia</i>	<i>þriggia</i>	<i>þriggia</i>
d.	<i>þrim, þrēm</i>	<i>þrim, þrēm</i>	<i>þrim, þrēm</i>
a.	<i>þrē(a)</i>	<i>þrēa(r), þrē(r)</i>	<i>þrý</i>

I samma betydelse brukas det indeklinabla *þrænne*.

4.	m.	f.	ntr.
N.	<i>fiūri(r), fýri(r)</i>	<i>fiūra(r), fýra(r)</i>	<i>fiughur, y. fsv. fýra</i>
g.	<i>fiughur(r)a, fiūra, fýra</i>	= m.	= m.
d.	<i>fiūrom, fýrom</i>	= m.	= m.
a.	<i>fiūra, fýra</i>	<i>fiūra(r), fýra(r)</i>	<i>fiughur, y. fsv. fýra</i>

§ 136. Indeklinabla äro de följande räkneorden: *fæm* 5, *s(i)æx* 6, *siū* 7, *ätta* 8, *nīo* 9, *tīo* 10, *ællivu* 11, *tolf* 12, *þrættān* 13, *fiughurtān*, *fiughertān*, *fiurtān* (y. fsv. *fiortān*) 14, *fæm(p)tān* 15, *s(i)æxtān* 16, *siūtān* (y. fsv. *siuttān*) 17, *atertān*, *aþertān* 18, *nītān* (y. fsv. *nītān*) 19, *tiughu* 20, *þrætighi*, *þrætiughu* (y. fsv. även *thrætīo*) 30, *fiūra-*, *fýra-*, *fýre-*, *firitighi* (y. fsv. *fýretīo*) 40, *fæmtighi*, *fæmtī* (y. fsv. *fæmtīo*) 50, *s(i)æxtighi* (y. fsv. *-tīo*) 60, *siūtighi* (y. fsv. *-tīo*) 70, *ättatighi* (y. fsv. *-tīo*) 80, *nīotighi* (y. fsv. *-tīo*) 90, *hundrap(a)* 100 (älst 120), *þūsand(a)* 1000 (älst 1200).

2. Ordinaltal.

§ 137. Talet för 1 böjes både svagt och, ehuru mindre ofta, starkt. Alltså dels *fyrste* enligt § 129, dels *fyrster* enligt § 121.

§ 138. Talet för 2 böjes i ä. fsv. blott starkt (*annar* se nedan), i y. fsv. även svagt (*andre* enligt § 129).

Sg. m.	f.	ntr.
n. <i>annar</i> (dvs. -rr), y. <i>annan annor</i>		<i>annat</i>
g. <i>annars</i>	<i>annarra(r), andra(r)</i>	<i>annars</i>
d. <i>aþrom, androm</i>	<i>annarre, andre</i>	<i>aþro, andro</i>
a. <i>annan</i>	<i>aþra, andra</i>	<i>annat</i>
Pl. m.	f.	ntr.
n. <i>aþri(r), andri(r)</i>	<i>aþra(r) andra(r)</i>	<i>annor</i>
g. <i>annarra, andra</i>	= m.	= m.
d. <i>aþrom, androm</i>	= m.	= m.
a. <i>aþra, andra</i>	<i>aþra(r), andra(r)</i>	<i>annor</i>

§ 139. Talet för 3 böjes, väsentligen svagt, på följande sätt:

	m.	f.	ntr.
Sg. n.	<i>þriþi, y. þriþie</i>	<i>þriþia, þriþi</i>	<i>þriþia</i>
g.	<i>þriþia</i>	<i>þriþio</i>	<i>þriþia</i>
d.	<i>þriþia</i>	<i>þriþio</i>	<i>þriþia, þriþio</i>
a.	<i>þriþia</i>	<i>þriþio, þriþia</i>	<i>þriþia</i>
Pl. n. g. d. a.	<i>þriþio</i>	<i>þriþio</i>	<i>þriþio, þriþi</i>

Så gå, dock utan *i* före ändelsevokalen och vanligen utan *de* i andra rummet uppförda biformerna, alla högre tal: *fiærþe* (ä. *fiarþe*), *fæm(p)te*, *s(i)ätte* (ä. *siätte*), *siūnde*, *ättunde*, *nīunde*, *tīunde*, *ælliþte*, *tolfte* osv. För 13—19 bildas ordinaltalen genomgående medelst tillägg av *-de* till kardinaltalet, för 20—90 medelst *-nde* och för 100 samt 1000 medelst *-e* (fogat till den kortare formen), t. e. *þrættānde*, *tiughunde* (*-onde*), *hundradhe*, *thūsande*.

D. Pronomen.

1. Personliga.

§ 140. Första och andra personen samt reflexivet:

Sg. n. <i>iak, iæk, y. fsv. iagh</i>	<i>þū</i>	—
g. <i>mīn</i>	<i>þīn</i>	<i>sīn</i>
d. <i>mā(r)</i>	<i>þā(r)</i>	<i>sā(r)</i>
a. <i>mīk, y. fsv. mīgh</i>	<i>þīk, y. fsv. thigh</i>	<i>sīk, y. fsv. sigh</i>
Du. n. <i>vit</i>	<i>[it]</i>	—
g. <i>[okar]</i>	—	<i>sīn(a)</i>
d. <i>[oker]</i>	—	= sg.
Pl. n. <i>vī(r)</i>	<i>ī(r)</i>	—
g. <i>vār, vār(r)a</i>	<i>īþar, īþra</i>	<i>sīn(a)</i>
d. a. <i>os, us, ōs, ūs</i>	<i>īþer</i>	= sg.

Dativformerna *mā(r)*, *þā(r)*, *sā(r)* utträngas redan i ä. fsv. av ackusativformerna *mīk* osv.

§ 141. Tredje personen (vars ntr. och pl. lånas av *þæn*, se § 143):

	m.	f.
Sg. n. <i>han</i> (dvs. -nn)	<i>hōn, hun</i>	
g. <i>hans</i>		<i>hænna(r), y. fsv. hænna(s), hænne(s)</i>
d. <i>hānom, hōnom</i>	<i>hænne</i>	
a. <i>han</i> (dvs. -nn)	<i>hana, hōna</i>	

Ackusativformerna utträngas sedan omkr. 1400 så småningom av dativformerna.

2. Possessiva.

§ 142. *Min, þin, sin* böjas som *en* (s. § 135, 1); *okkar* (jfr § 9, a, 2) 'bådas vår' och *īþar* 'eder' som *annar* (se § 138); *vār* (dvs. *vārr*) 'allas vår' däremot som ett regelbundet adj. enligt § 121, med den enda avvikelser att a. sg. m. vanligen heter *vār̄n*, stundom *vān* (dvs. *vānn*), sällan och sent *vāran*.

3. Demonstrativa.

§ 143. Pron. 'den' böjes:

	m.	f.	ntr.
Sg. n.	[<i>sā(r)</i>], <i>þæn</i> , <i>þan</i> , <i>þen</i>	[<i>sū</i>], <i>þē</i> , <i>þōn</i>	<i>þæt</i> , [<i>þat</i>], <i>þet</i>
g.	<i>þæs</i> , <i>þes</i>	<i>þēra</i> , <i>þærra</i> , <i>þē</i>	<i>þæs</i> , <i>þes</i>
d.	<i>þēm</i> , <i>þæm</i> , <i>þōm</i> , <i>þem</i>	<i>þēr(r)e</i> , <i>þē</i>	[<i>þī</i>], <i>þý</i> , <i>þē</i>
a.	<i>þæn</i> , <i>þan</i> , <i>þen</i>	<i>þā</i> , <i>þē</i> , y. fsv.	<i>þæt</i> , [<i>þat</i>], <i>þet</i>
		även <i>then</i>	
Pl. n.	<i>þē(r)</i> , <i>þā(r)</i> , [<i>þi(r)</i>]	<i>þā(r)</i> , <i>þē(r)</i> , <i>þā(r)</i>	<i>þō(n)</i> , <i>þē(n)</i>
g.	<i>þēr(r)a</i> , <i>þærra</i> , y. fsv. även <i>thēras</i> , <i>-es</i> , <i>-is</i> , <i>thē</i>		
d.	<i>þēm</i> , [<i>þæm</i>], <i>þem</i> , <i>þōm</i> , <i>þom</i>		
a.	<i>þā</i> , oftare <i>þē</i>	<i>þā(r)</i> , <i>þē(r)</i> , <i>þā(r)</i>	<i>þō(n)</i> , <i>þē(n)</i>

Anm. 1. Formen *þē* (*thē*) brukas i g. d. sg. f. och g. pl. endast, i d. sg. ntr. nästan endast i attributiv användning.

Anm. 2. Redan i ä. fsv. utträngas så småningom de plurala ackusativformerna av dativformer, dock sällan i attributiv ställning.

Anm. 3. Redan i älsta litteraturen brukas detta pron. såsom bestämd artikel före adjektiver.

§ 144. Pron. 'denne' böjes:

	m.	f.	ntr.
Sg. n.	<i>þænne</i>	<i>þæsse</i> , y. fsv. även <i>thæssin</i>	<i>þætta</i>
g.	<i>þæssa</i>	<i>þæssa</i>	<i>þæssa</i> , y. fsv. även <i>thæssin(s)</i>
d.	<i>þæssom</i> , <i>þæmma</i> , <i>þæssa</i> , [<i>þæs- þænna</i>	<i>sare</i>]	<i>þæsso</i>
a.	<i>þænna</i>	<i>þæssa</i> , <i>þænna</i>	<i>þætta</i>
Pl. n.	<i>þæssin(r)</i> , y. fsv. även <i>thænna</i> , <i>thænne</i>	<i>þæssa</i>	<i>þæssin(n)</i> , <i>þænne</i> , <i>þæsson</i> , [<i>þæssa</i> , <i>þæssom</i>]

	m.	f.	ntr.
Pl. g.	<i>þæssa</i>	<i>þæssa</i>	<i>þæssa</i>
d.	<i>þæssom, þæmma,</i> <i>þænna</i>	= m.	= m.
a.	<i>þæssa</i>	<i>þæssa</i>	= n.

Anm. I rotstavelsen skrives ofta *e* (i stället för *æ*), väl väsentligen genom inflytande från *þæn* osv. (se § 143).

§ 145. Övriga pron. dem. äro:

1. *Hin* 'den där' böjes som *en* (se § 135, 1), med den skillnaden att n. a. sg. ntr. heter både *hint* och *hit* samt att *i* i alla former är kort.

2. *Þylīker, þölīker* (y. fsv. *tholkin*), *thöl(i)kin* (m. fl. former) 'dylik' böjes som adj. på *-līker* (se § 121 anm.).

3. *Slīker* 'slik' och *siælver* (ä. *sialver*) 'själv' böjas enligt § 121.

4. *Sami* 'samme' böjes efter § 129 (sällan § 121).

5. Oböjliga äro *swā* (y. fsv. *sā*) 'sådan' och det synonyma, först i y. fsv. uppträdande *s(w)ād(h)an(a)*, som dock stundom uppvisar n. a. sg. ntr. *s(w)ādant*.

§ 146. Böjning med suffigerad artikel. Paradigmer: mask. *stafr-in* staven, *fōtr-in* foten, *dōmari-n* domaren; fem. *færþ-in* färden, *mōþir-in* modern, *vika-n* veckan; ntr. *skipit* skeppet, *bō-it* boet, *rīki-t* riket.

Sg. n.	<i>stafr-in</i> , y. fsv. <i>stav-en</i>	<i>færþ-in</i>	<i>skip-it</i>
g.	<i>stafs-ins</i>	<i>færþ-inna(r)</i> , y. fsv. <i>færþ-inne(s)</i>	<i>skips-ins</i>
d.	<i>stavi-nom</i>	<i>færþ-inne</i>	<i>skipi-no</i>
a.	<i>stav-in</i> , y. fsv. <i>stav-en</i>	<i>færþ-ena</i>	<i>skip-it</i>
Pl. n.	<i>stava-ni(r)</i> , y. fsv. <i>stava(r)-ne</i>	<i>færþe-na(r)</i> , y. fsv. <i>færþi(r)-na</i>	<i>skip-in</i>
g.	<i>stava-nna</i>	<i>færþa-nna</i>	<i>skipa-nna</i>
d.	<i>stavum-in</i>	<i>færþom-in</i>	<i>skipum-in</i>
a.	<i>stava-na</i>	= n.	<i>skip-in</i>

Sg. n. <i>fōtr-in</i> , y. fsv. <i>fōt-ən</i>	<i>mōþir-in</i>	<i>bo-(i)t</i>
g. <i>fōts-ins</i>	<i>mōþor-inna(r)</i>	<i>bōs-ins</i>
d. <i>fōte-nom</i>	<i>mōþor-inne</i>	<i>bō-no</i>
a. <i>fōt-in</i>	<i>mōþor-(e)na</i>	<i>bō-(i)t</i>
Pl. n. <i>fōtr-eni(r)</i> , y. fsv.	<i>mōþr-ena(r)</i> , y.	<i>bō-(i)n</i>
<i>fōter-ne</i> , sent även	fsv. <i>mōdher-na(r)</i> ,	
<i>fōtr-ən</i>	sent även <i>mōdhr-ən</i>	
g. <i>fōta-nna</i>	<i>mōþra-nna</i>	<i>bō(a)nna</i>
d. <i>fōtom-in</i>	<i>mōþrom-in</i>	<i>bōm-in</i>
a. <i>fōtr-ena</i> , y. fsv. <i>fōter-na</i> , = n.		<i>bō-(i)n</i>
sent även <i>fōtr-ən</i>		
Sg. n. <i>dōmari-n</i>	<i>vika-n</i>	<i>rīki-t</i>
g. <i>dōmara-ns</i> , y. <i>dōma-</i>	<i>viku-nna(r)</i> , y.	<i>rīkis(s)-ins</i>
<i>ri-ns</i>	fsv. <i>viku-nne(s)</i>	
d. <i>dōmara-nom</i>	<i>viku-nne</i>	<i>rīke-no</i>
a. <i>dōmara-n</i>	<i>viku-na</i>	<i>rīki-t</i>
Pl. n. <i>dōmara-ne</i> , y. fsv. <i>dō-</i>	<i>viku-na(r)</i> , y. fsv.	<i>rīki-n</i>
<i>mar(e)-ne</i>	<i>viku(r)-na</i>	
g. <i>dōmara-nna</i>	<i>vikna-nna</i>	<i>rīkia-nna</i>
d. <i>dōmarom-in</i>	<i>vikum-in</i>	<i>rīkiom-in</i>
a. <i>dōmara-na</i> , y. fsv.	= n.	<i>rīki-n</i>
<i>domar(e)-na</i>		

Anmärkningar härtill:

1. Sg. n. m. uppvisar före 1350 mycket sällan, efter 1400 däremot nästan alltid den från ack. lånade typen *stavin*, y. *staven*.

2. Sg. g. m. ntr. uppvisar före artikeln aldrig ändelsen *-a(r)*, utan i dess ställe *-s*, t. e. *sonsins*, *fāsins* gentemot *sona(r)* sons, *fēa(r)* fäs. Efter 1350 kan även ändelsen *-s* någon gång saknas före artikeln, t. e. *orm(s)ens* ormens, *barn(s)ens* — först efter 1500 stundom, genom inflytande från nominativen, *barnits* — *barnets*. — Hos svaga mask. beror den i y. fsv. ofta, men i ä. fsv. tämligen sällan förekommande typen *dōmarins* på inflytande från nominativen.

3. Sg. g. f. uppvisar heller aldrig *-a(r)* före artikeln, utan antingen och älst ingen ändelse alls eller — dock först efter 1400 (jfr § 96) stundom *s*, i vilket fall artikeln antar formen *-ens* (= m. och ntr.) i stället för *-inna(r)* eller (sedan 1400) *-inne(s)*, t. e. *færdhsens* (senare till och med *færdhens* i överensstämmelse med anm. 2 ovan) færdens.

4. Sg. d. f. har aldrig ändelsen *-u*, *-o* före artikeln, t. e. *sakinne*, *sōlinne* gentemot *saku* sak, *sōlo* sol (se § 92 anm.).

5. Sg. d. ntr. antar sedan omkring 1450 så småningom ändelsen *-na* i stället för *-no* (jfr § 37, 4).

6. Sg. a. f. lånar sedan omkring 1450 stundom nominativens form.

7. Pl. n. m. f. på *-a(r)*, *-i(r)*, *-u(r)* — men ej *-er* — sakna i ä. fsv. alltid *-r* före artikeln (se § 62, 1). I y. fsv. upptas emellertid ofta *-r* från den obest. formen, i vilket fall artikeln däremot aldrig behåller sitt slutande *r* (se § 62, 2, a).

8. Pl. n. m. kan efter 1400 ofta i stället för artikeln *-ni(r)* genom inflytande från ackusativen ha *-na(r)*.

9. Pl. n. a. m. f. av typerna *fōtrene*, *-na* (*fæprene*, *-na*, *bōndrene*, *-na*), *hændrena* (*mōprena*) kunna i y. fsv. dels genom inflytande från den obest. formen ombildas till *fōterne*, *-na*, *hænderna*, dels ock — men först omkring 1500 — förkortas till *fōtren*, *hændren*.

10. Pl. g. av artikeln kan i y. fsv. (sent) tillfoga *-s*, t. e. *iūdhannas*, *-nes* 'judarnas', varefter genom inflytande från nominativen *r* kan intränga före artikeln, t. e. *iūdharnas*, *-nes*.

4. Relativa.

§ 147. Oböjliga äro det blott i ä. fsv. förekommande *ær*, det redan i ä. fsv. vanligaste relativet *sum* (y. *som*) och det i ä. fsv. jämförelsevis mindre vanliga, men i y. fsv. ymnigt förekommande *þær*.

§ 148. Såsom relativa brukas även: i ä. fsv. sällan, i y. fsv. tämligen ofta pron. dem. *þæn* (*thæn*); i ä. fsv. sällan, i y. fsv. ofta pron. interr. *hwīlīkin*, efter 1400 även övriga frågepronomen, samtliga alternativt i förbindelse med följande *som* eller *thær*.

5. Interrogativa.

§ 149. Pron. 'vem' anträffas knappast i andra former än sg. m. n. *h(w)ā(r)*, y. fsv. *h(w)ō*, d. a. *hwēm*; ntr. n. a. *hwat*, y. fsv. *hwadh*, d. *hwī*.

§ 150. *Hwīlīkin*, *-likin*, *hwilkin* eller (med alldeles samma betydelse) *hūlīkin*, *-likin*, *hulkin*, *holkin* 'vilken' böjes:

Sg. n. m.	<i>hwīlīkin</i>	f. <i>hwīlīkin</i>	ntr. <i>hwīlīkit</i>
g.	<i>hwīlīkins</i>	<i>hwīlīk(r)a</i>	<i>hwīlīkins</i>
d.	<i>hwīlīkom</i>	<i>hwīlīke</i>	<i>hwīlīko</i>
a.	<i>hwīlīkin</i>	<i>hwīlīka</i>	<i>hwīlīkit</i>
Pl. n.	<i>hwīlīke</i>	<i>hwīlīka</i>	<i>hwīlīkin</i>
g.	<i>hwīlīkra</i>	<i>hwīlīkra</i>	<i>hwīlīkra</i>
d.	<i>hwīlīkom</i>	<i>hwīlīkom</i>	<i>hwīlīkom</i>
a.	<i>hwīlīka</i>	<i>hwīlīka</i>	<i>hwīlīkin</i>

§ 151. Ursprungligen frågeord, men med tiden i alla former utom g. sg. m. ntr. (*hwars*) övervägande använda såsom indefinita pron. med betydelsen 'varje' äro följande två:

1. *Hwar* (stundom *hwær*) förekommer sällan annat än i sg., som böjes:

N. m. <i>hwar</i> (dvs. <i>hwarr</i>)	f. <i>hwar</i> , <i>hwarion</i>	ntr. <i>hwart</i>
g. <i>hwars</i>	<i>hwarra</i> , <i>hwaria</i>	<i>hwars</i>

d.	<i>hwarior</i>	<i>hwar(r)e, hwarie, y.</i> fsv. <i>hwario</i>	<i>hwario</i>
a.	<i>hwa(r)n</i>	<i>hwaria</i>	<i>hwart</i>

2. *Hwār* (dvs. *-rr*) är i det hela sällsynt och böjes som *vār* (se § 142).

6. Indefinita.

§ 152. *Nāk(w)ar, nākor, nōk(w)ar, nōkor* (så of-tast), y. fsv. *nagh(w)ar* osv. 'någon' böjes:

Sg. n. m.	<i>nāk(w)ar, -an</i>	f. <i>nākor</i>	ntr. <i>nāk(w)at</i>
g.	<i>nāk(w)ars</i>	<i>nāk(wa)ra(r)</i>	<i>nāk(w)ars</i>
d.	<i>nāk(wa)rom</i>	<i>nāk(wa)re</i>	<i>nāk(wa)ro</i>
a.	<i>nāk(w)a[r]n</i>	<i>nāk(wa)ra</i>	<i>nāk(w)at</i>
Pl. n.	<i>nāk(wa)ri(r)</i>	<i>nāk(wa)ra(r)</i>	<i>nākor</i>
g.	<i>nāk(wa)ra</i>	<i>nāk(wa)ra</i>	<i>nāk(wa)ra</i>
d.	<i>nāk(wa)rom</i>	<i>nāk(wa)rom</i>	<i>nāk(wa)rom</i>
a.	<i>nāk(wa)ra</i>	<i>nāk(wa)ra(r)</i>	<i>nākor</i>

§ 153. *Ængin, ēngin, ingin* 'ingen' böjes:

Sg. n. m.	<i>ængin</i>	f. <i>ængin, -on</i>	ntr. <i>ænkte, ængte [ække], y.</i> <i>ænte</i>
g.	<i>ængsins</i>	<i>æng(inn)a</i>	<i>ængsins</i>
d.	<i>ængom</i>	<i>æng(inn)e</i>	<i>ængo</i>
a.	<i>ængin</i>	<i>ænga</i>	= n.
Pl. n.	<i>ænge</i>	<i>ænga(r)</i>	<i>ængin, -on</i>
g.	<i>æng(r)a</i>	<i>æng(r)a</i>	<i>æng(r)a</i>
d.	<i>ængom</i>	<i>ængom</i>	<i>ængom</i>
a.	<i>ænga</i>	<i>ænga(r)</i>	<i>ængin, -on</i>

§ 154. *Hwārghin, hwarghin* 'ingendera' träffas blott i följande former:

Sg. n. m.	<i>hwārghi(n)</i>	f. —	ntr. <i>hwārte, y. hwārghit</i>
g.	<i>hwārghins</i>	—	—
d.	<i>hwārghom</i>	—	<i>hwārgho</i>
a.	<i>hwārghin</i>	<i>hwārgha</i>	= n.

II. Konjugation.

A. Tempusbildning.

1. Stark.

a) Avljudande verber.

§ 155. Klass 1. Paradigm: *rīpa*, pret. sg. *rēp*, pret. pl. *rīpu*, part. pret. *rīpin*.

Så gå t. e. *bīpa* (oftast dock efter 1. svaga klassen, stundom efter 3. sv.) *bida*, *rīsa* stå upp, *skrīva* (ofta efter 1. sv.), *prīvas* trivas.

§ 156. Klass 2. Paradigmer:

1. *niūta* njuta *nōt* *nutu* *nutin*

Så gå t. e. *biūpa* bjuda, *kiūsa* förtrolla, *liūta* få (på sin lott), *niūsa* nysa, *skiūva* skjuta (ty. schieben).

2. *brīta* *brōt* *brutu* *brutin* *sid 16, 6*

Så gå *drīpa*, *frīsa*, *krīpa*, *prīta* tryta samt efter 1300 även *flīgha*, *flīta*, *klīva*, *rīka*, *rīta*, *rīva* sönderlita, *rīpa* rödfärga, vilka allra älst gå efter 1 ovan (*flīgha*, *flīta* osv.).

3. *sūpa* *sōp* *supu* *supin*

Så gå *būgha* böja (jfr *būgha* buga, pret. *būghdhe*), *dūka* (även efter 1. sv.) dyka, *lūka* stänga, *lūta* (även 1. och 3. sv.), *slūta*, *sūgha*.

Anm. 1. Pret. pl. kan sedan omkr. 1350 låna *ō* från sg., t. e. *nōto*. I y. fsv. kan dels *o* lånas från part. pret. (se anm. 2), t. e. *roku* röko, dels senare *i* lånas från inf., t. e. *giutu* göto.

Anm. 2. Part. pret. uppvisar i ä. fsv. sällan, i y. fsv. ofta biformer med *o*: *notin*, *brotin* osv. Sedan 1400 kan *i* lånas från inf., t. e. *giutin* o. d.

§ 157. Klass 3. Paradigmer:

1. *gælla* skrika *gal* *gullo* *gullin*

Så gå *forværra* (även 1. och 3. sv.) förvärva, *skælla* skallra (jfr *skælla* skälla, pret. *skælte*), *smælda*. Hos

hwærsa vända sig, *swælghia* svälja, *swælla*, *swælla*, *vælla* saknas älst *w*, *v* före *u* t. e. *hurvo*, *hurvin*, men redan i ä. fsv. börjar *v* och i y. fsv. även *w* att återinföras, t. e. *vullo*, *hwurvin* o. d.

§ 50, 1 2. *hiælpa* (ä. *hialpa*) hjälpa *halp hulpo hulpin*
Så gå *biærga* (även *bærga* efter 1 ovan, båda dock vanligen efter 1. sv.; även *byrghia* efter 4 nedan) bärga, *giælda* (pret. *galt*; i y. fsv. även 3. sv.) gälda, *skiaelva* skälva, *spiaerna* spjärna, *stiaelva* (i y. fsv. även 3. sv.) stjalpa.

3. *spinna span spunno spunnin*

Så gå t. e. *binda* (pret. *bant*), *brinna* (även *brænna* enligt 1 ovan), *brista* (i västgötska källor även *bræsta*), *klinga* (även 1. sv.), *springa* (pret. *sprak*, y. *sprang*), *stinga* (pret. *stak*). Om behandlingen av *v*, *w* i *vinda* (pret. *vant*), *vinna* och *þwinga* (oftast 1. och i y. fsv. även 3. sv.) se ovan under 1.

4. *bryggia brygga brag bruggo bruggin*

§ 6, 4 Så går ock *þrysk(i)a* (även *þriska* efter 3 ovan) tröska. I y. fsv. kan *thryska* gå efter 1. och *bryggia* efter 3 sv.

§ 6, 4 5. *siunka (sionka) sjunka sank sunko sunkin*

Så gå *siunga* sjunga, *sliunga* (i y. fsv. även 3. sv.) slunga, *stiunka* studsa, skvätta.

6. Alldeles oregelbundna äro:

bryghþa förebrå *brā*, y. fsv. *brādhe* y. fsv. *brādho* —
varþa (ä. *værþa*) *varþ*, *vart* (v)urþo, (v)urþin,
varda y. *vorþo* y. *vorþin*

Anm. 1. Pret. pl. lånar stundom *o* från part. pret. (se anm. 2), t. e. *holpo* hjälpte.

Anm. 2. Part. pret. har i ä. fsv. sällan, i y. fsv. ofta *o* i st. för *u*, t. e. *holpin* hulpen, *borghin* burgen o. d. I y. fsv. kan, ehuru sällan, *i* lånas från inf. i *siungin*, *siunkin*,

§ 158. Klass 4. Paradigmer:

1. *bæra* bära *bar* *bāro* *borin*, *burin*

Så går ock *skæra*.

2. *stiæla* (ä. *stiala*) *stal* *stālo* *stulin*, *stolin*
stjæla.

3. *nima* taga, lära *nam nāmo*, *nōmo* *numin* [*nomin*]

Så går ock *sima* simma, som i part. pret. dock
 blott har *sumin*.

4. Oregelbundna äro:

<i>koma</i> , <i>kuma</i>	<i>komma</i>	<i>kom</i>	<i>kōmo</i>	<i>kumin</i> ,	<i>gh^mem</i> <i>gem</i> <i>gh^min</i>
				<i>kom^min</i>	
<i>sova</i>		<i>sof</i>	<i>sōvo</i>	<i>sovin</i>	
<i>troþa</i> , <i>trudha</i>	<i>tråda</i>	<i>troþ</i> , <i>trudh</i>	<i>trōdho</i> , <i>trudhu</i>	<i>trudhin</i> ,	
				<i>trodhin</i>	

Det sistnämnda kan i pret. även vara svagt: *trodde*,
trudde, *tradde*, *trodhadhe*.

§ 159. Klass 5. Paradigmer:

1. *læsa* läsa *las* *lāso* *læsin*

Så gå *dræpa* (i y. fsv. även efter 3. sv. liksom
 ock *læsa*), *kwæþa* säga, sjunga, *vræka*, *væva* (pret. sg.
 dock ej anträffat, men i ä. nsv. *vōf*) och väsentligen
m(i)æta mäta med part. pret. *m(i)æt^min* samt *æta* med
 pret. sg. *æt*.

§ 17,5 2. *giva*, *g(i)æva* ge *gaf* *gāvo* *givin*, *g(i)ævin*

Så går ock *gita*, *g(i)æta* förmå (så alltid vid for-
 men *gita*), erhålla, omnämna, gissa.

3. *sitia* sitta *sat* *sāto* *sitin*

Så går ock *bipia* bedja.

4. *liggia* ligga *lā*, y. *lāgh* *lāgho* ntr. *lighat*

Så går ock *þiggia* mottaga, tiggga, som dock i y.
 fsv. oftast har pret. *thigdhe*.

5. Oregelbudna äro:

<i>fræga</i> fråga	<i>frā</i>	<i>frāgho</i>	—
<i>sē(i)a</i> , <i>sē</i> , <i>sīa</i> se	<i>sā</i> , y. fsv. äv.	<i>sāgho</i>	ntr. <i>sēt</i>
	<i>sāgh</i>		

<i>vara</i> , <i>væra</i> vara	<i>var</i>	<i>vāro</i>	<i>varin</i> , <i>værin</i>
<i>vægha</i> lyfta, väga	y. fsv. <i>vōgh</i>	<i>vōgho</i>	<i>væghin</i>
<i>ævgha</i> , <i>vigha</i> slå ihjäl	—	—	<i>væghin</i> , <i>vighin</i>

Anm. *Fræгна* går även efter 1. sv.

§ 160. Klass 6. Paradigmer:

1. *fara* *fōr* *fōro* *farin*

Så gå *aka* åka, *befala* (jänte *befæla*, -*fal*, -*folin*, jfr § 158, 2; båda formerna även med pret. på -*adhe*, -*te* och -*de*) *befalla*, *anbefalla*, *gala*, *gnagha*, *mala*, *skapa* (även 1. och 3. sv.), *skava*, *taka* (y. *tagha*) *taga*, *vapa* *vada*, *vraka* (jfr *vræka* § 159, 1) *vråka*.

2. Oregelbundna äro:

dragha, drægha *drō(gh)* *drōgho* *draghin, dræghin*
draga

dō(i)a, dō *dō* *dōo* ntr. *dō(i)t*

flā *flā* y. fsv. *flōgh* *flōgho* *flaghin*

grava, græva *grōf* *grōvo* *gravin, grævin*

hæfia *häva* *hōf* *hōvo* *hævin*

lē(i)a, lē *skratta* *lō*, y. fsv. *lōgho* ntr. *lēt*
 äv. *lōgh*

slā *slå* *slō*, y. fsv. *slōgho* *slaghin, slæghin*
 äv. *slōgh*

standa, stā *stå* *stōþ* *stōþo* *standin* [*stapin*]

swæria *svära* *s(w)ōr* *s(w)ōro* *s(wo)rin* [*s(w)urin*]

þwā *två* *þwō*, y. fsv. *thwōgho* *þwaghin* [*þwæghin*]
 äv. *thwōgh*

væxa, vaxa — — *væxin, vaxin*

Anm. Det sistnämnda går också (och i pret. alltid) efter 3. eller 4. sv. I y. fsv. ha *dō*, *flā*, *þwā* (detta redan i ä. fsv.) även sv. pret. på -*dhe*, y. -*dde*, alltså *dōdhe* (y. *dōdde*) osv.

b) Fordom reduplicerande verber.

§ 161. Klass 1. Paradigm:

hēta *hæt*, y. fsv. även *hēt* *hæto*, y. *hēto* *hētin*

Så går ock *lēka*, som i y. fsv. även går svagt: pret. *lēkte*, part. pret. *lēkter* (så alltid).

§ 162. Klass 2. Hit höra:

hugga, hogga *hiog* (y. *hiøg*), y. *hioggo*, y. fsv. *huggin, hog-*
hugga fsv. även *hug* även *huggo gin*
 [hog, høg]

lōpa löpa *lop*, y. fsv. även *lupu*, y. fsv. *lōpin, lupin,*
lōp [*lup, lōp*] ä. *lopu, lōpo lopin*

Det sednare kan i y. fsv. även gå svagt: pret.
lōpte.

§ 163. Klass 3. Paradigmer:

1. *fā, fanga* få *fik* [fæk] *fingo* *fangin*

Så går ock *ganga, gā* gå.

2. *falla* *fiol* (y. *fiøl*) [fæl, fal, *fiollo* (y. *fiøllo*), y. *fallin*
fiul], y. fsv. även fsv. även *fullo,*
ful, føl [fiæl, fol, *føllo* [follo,
fyl] *fiullo*]

halda *hiolt* (y. *hiølt*), *hioldo* (y. *hiøldo*), *haldin*

hålla *hælt*, y. fsv. äv. y. fsv. äv. *huldo,*

hult, holt, hylt, holdo, hōldo

hølt [hiult] [hiuldo]

valda (v)ulte, valt, y. (v)ulto, y. fsv. äv. ntr. *val-*

vålla fsv. äv. *volte* *volto* *dit, (v)ul-*

[vult] *lit, y. fsv.*

äv. *vollit*

§ 164. Klass 4. Hit höra:

grāta grāta *græt, grēt* *græto, grēto* [y. fsv. *grātin*
 även *gritu*]

lāta, lāta lāta *læt, lōt, lēt*, y. *læto, lōto*, y. fsv. äv. *lātin* [læ-
 fsv. äv. *lāt* *lāto* [litu] *tin*]

rāpa rāda *ræp, rēp* *ræpo, rēdho* [y. fsv. *rāpin*
 även *rādho*]

Det sistnämnda går i y. fsv. även svagt: pret.
radde (dvs. *rādde*).

2. Svag.

§ 165. Klass 1. Paradigmer:

1. *kalla* pres. *kalla(r)* pret. *kallaþe* part. pret. *kallaþer*

Så gå de flesta fsv. verber, t. ex. *blanda*, *blōta*, *brōa* brolägga, *falda* fälla, *tugga*; oftast även de efter 3. sv. vacklande *frælsa*, *hēla*, *lāna* låna, *lēta*, *lōna*, *skapa*, *vīsa*, *þiæna* tjäna.

2. *hæria* härja *hæria(r)* *hæriaþe* *hæriaþer*

Så gå ett fåtal verber, t. e. *grænia* tjuta, *nytia* nyttja, *skynia* skönja, *æggia* egga. *Byria* börja kan redan i ä. fsv., *væþia* vädja först i y. fsv. gå efter 2. sv.

3. *spā* spå *spā(r)* *spāþe*, y. fsv. *spāþer*, y. fsv.
även *-dde* även *-dder*

Så gå t. e. *forsmā* försmå, *þrā* längta.

§ 166. Klass 2. Paradigmer:

1. <i>kræfia</i> kräva	<i>kræver</i>	<i>kraþe</i>	<i>kraþer</i>
<i>bæria</i> slå	<i>bær</i> (dvs. <i>bærr</i>)	<i>barþe</i>	<i>barþer</i>
<i>hyggia</i> mena	<i>hygger</i>	<i>hughþe</i>	<i>hughþer</i>

Så gå *kwæfia* kväva, *væfia* insvepa; *snæria*, *væria*, *æria* plöja; *smyria* smörja, *spyria* spörja.

2. <i>vælia</i> välja	<i>væl</i> (dvs. <i>væll</i>)	<i>valde</i>	<i>valder</i>
<i>stypia</i> stödja	<i>styper</i>	<i>studde</i>	<i>studder</i>
<i>tæmia</i> tämja	<i>tæmber</i>	<i>tamde</i>	<i>tamder</i>
<i>vænia</i> vänja	<i>væn</i> (dvs. <i>vænn</i>)	<i>vande</i>	<i>vander</i>

Så gå *dwælia* fördröja, *kwælia*, *sælia*, *tælia*, *gilia* förföra, *hylia* hölja; *glæþia* glädja, *stæþia* anträffa, *ryþia* uppröja; *fræmia* (y. fsv. även efter 1. sv.), *sæmia* förlika; *þænia* tänja, *dynia* dåna, *stynia* stöna, *synia* vägra m. fl.

3. <i>þæk(k)ia</i> täcka	<i>þækker</i>	<i>þakte</i>	<i>þakter</i>
<i>flytia</i> förflytta	<i>flyter</i>	<i>flutte</i>	<i>flutter</i>

Så gå *ræk(k)ia* sträcka, *vrækia* hämnas, *vækkia* väcka, *lyk(k)ia* tillsluta; *flætia* dåra, *hwætia* vässa, *lætia* trötta, *sætia* sätta. I bet. 'få att flyta' kan *væk(k)ia* även gå efter 3. sv.; *flytia* i y. fsv. även efter 1. sv.

Anm. 1. Inf. kan stundom genom inflytande från pres. sakna *i*, t. e. *glæþa*, *kræva*, *flyta* o. d.

Anm. 2. Pret. och pret. part. kunna, i de flesta fall genom inflytande från inf. och pres., ha *i*-omljudd vokal. Så ofta redan i älsta litteraturen *sælia*, *sætia*, stundom *flytia*, *fræmia*, *glæþia*, *hylia*, *kræfia*, *kwælia*, *lykkia*, *vækkia* (i y. fsv. oftast så), *væria* m. fl., i y. fsv. dessutom oftast *rækkia*, *thækkia*, stundom *kwæfia*, *tæmia* m. fl.

§ 167. Klass 3. Paradigmer:

1. <i>rōra</i> röra	<i>rōri(r)</i>	<i>rōrþe</i>	<i>rōrþer</i>
<i>hærþa</i> härda	<i>hærþi(r)</i>	<i>hærþe</i>	<i>hærþer</i>
<i>dōva</i> döva	<i>dōvi(r)</i>	<i>dōfþe</i>	<i>dōfþer</i>
<i>tælghia</i> tälja	<i>tælghi(r)</i>	<i>tælghþe</i>	<i>tælghþer</i>
<i>gō(i)a</i> , <i>gō</i> skälla	<i>gō(r)</i>	<i>gōþe</i> , y. fsv.	<i>gōþer</i> , y. fsv.
		även <i>-dde</i>	även <i>-dder</i>

Så gå t. e. *kāera*, *skāera* rena, *sūra*, *ūra* rasa; [*gyrþa*] *giurþa* (y. fsv. även 1. sv.) omgjorda, *gærþa* gärda, *myrþa* mörda, *virþa* (*vyrþa*) vörda; *drōva* (y. fsv. även 1. sv.) bedröva, *ōva*; *rōghia* anklaga, röja, *syrghia* sörja, *vīghia* viga; *dī(a)*, *flū(i)a* (*flū*; pret. dock stundom *flūþe*), *tē(i)a* (*tē*), *strō(ia)* och många andra.

2. <i>gōma</i> gömma	<i>gōmi(r)</i>	<i>gōmde</i>	<i>gōmder</i>
<i>lēþa</i> leda	<i>lēþi(r)</i>	<i>ledde</i>	<i>ledder</i>
<i>vænda</i> vända	<i>vændi(r)</i>	<i>vænde</i>	<i>vænder</i>
<i>kæmba</i> kamma	<i>kæmbi(r)</i>	<i>kæmbde</i>	<i>kæmbder</i>
<i>dēla</i> dela	<i>dēli(r)</i>	<i>dēlde</i>	<i>dēlder</i>
<i>kænna</i> känna	<i>kænni(r)</i>	<i>kænde</i>	<i>kænder</i>
<i>þrængia</i> tränga	<i>þrængi(r)</i>	<i>þrængde</i>	<i>þrængder</i>

Så gå t. e. *līma* limma, *misfyrma* (-firma) missfirma, *tīma* (även 1. sv.); *flōdha* flöda, *hædha* häda, *kwīþa* kvida, *mōþa* möda, *sprēdha* [*sprīdha*] sprida, *strīþa* strida, *ōþa* öda; *gilda* gilla, *skynda* (även 1. sv.), *skænda*; *snybba* snubba; *hæm(p)na* hämna, *rægna*; *næghla* nagla, *sighla* segla, *stæghla* stegla; *flængia* gissla och många andra. De på *-ggia* såsom *byggia* bygga, *bo*, *dæggia* dägga, *skyggia* överskygga o. d. gå alternativt efter 1 ovan, alltså pret. *bygde* eller *byghþe* osv.

3. <i>knūta</i>	<i>knūti(r)</i>	<i>knytte</i>	<i>knytter</i>
<i>slæppa</i>	<i>slæppi(r)</i>	<i>slæpte</i>	<i>slæpter</i>
<i>hwæssa</i>	<i>hwæssi(r)</i>	<i>hwæste</i>	<i>hwæster</i>
<i>forgylla</i> förgylla	<i>forgylli(r)</i>	<i>forgylte</i>	<i>forgylter</i>
<i>māla</i> tala, mäta	<i>māli(r)</i>	<i>mālte</i>	<i>mālter</i>
<i>nænnas</i>	<i>nænnis</i>	<i>næntis</i>	ntr. <i>nænts</i>
<i>lāna</i> utlåna	<i>lāni(r)</i>	<i>lānte</i>	<i>lānter</i>
<i>stækkia</i> stäcka	<i>stækki(r)</i>	<i>stækte</i>	<i>stækter</i>

Så gå en stor mängd verber, t. e. *berætta*, *bēta*, *bōta* bota, *bōta*, *fæsta*, *gipta* gifta, *gæsta*, *hitta*, *hæm(p)ta* hämta, *hæpta* hejda, *hōta* (y. fsv. även 1. sv.) hota, *krīsta* (*krīsta*) krysta, *līta*, *lypta* lyfta, *lænkta* (y. fsv. även 1. sv.) längta, *lætta* (y. fsv. även 1. sv.) lätta, *mīsta*, *mætta*, *ōr-*, *ūrsækta*, *rēta*, *rista*, *ræt(t)a* (y. fsv. även 1. sv.), *skipta* skifta, *skæm(p)ta* skämta, *skæpta* skäfta, *slæt(t)a* släta, *snūta*, *styrta* störta, *swēt(t)as* svet-tas, *trōsta*, *væltta*, *vāntta*, *þræt(t)a* trätta, *þrōt(t)a* trötta, *þorsta* törsta, *æltta* driva; *kippa* rycka, *yppa*; *lāsa* låsa, *læssa* lassa; *fylla*, *hælla*, *skælla*, *spilla*, *stilla*, *trylla* trolla, *villa*; *hwīla* vila, *skūla* (även enligt 2 ovan), *sūsla* (pret. *sūste*, p. p. *sūster*; jfr § 71, 1) syssla, *æfta* förvärva, förmå; *begynna* (y. fsv. även 1. sv.), *forkynna* (även enligt 2 ovan) förkunna, *hinna*, *minna* påminna, *kyssa*, *spænna*; *mēna*, *pīna* (y. fsv. även 1. sv.), *rāna* råna, *stēna*, *sūna*, *væpna* (*vækna*) väpna; *dīkia* dika, *fīkia* fika, *fylkia* fylka, *myrkia* förmörka, *rynkia* rynka, *slēkia* slicka, *spæk(k)ia* spåka, *yrkia* arbeta, *ōkia* öka.

4. Oregelbundna äro:

<i>sōkia</i> söka	<i>sōki(r)</i>	<i>sōtte</i> , <i>sōkte</i>	<i>sōtter</i> , <i>sōkter</i> [<i>sōkter</i>]
<i>ūskia</i> , <i>ōskia</i> ,	<i>ūski(r)</i> , <i>ōs-</i>	<i>ōste</i> , <i>ōxte</i> ,	—
<i>ynskia</i> , <i>unskia</i>	<i>ki(r)</i> , <i>ynski(r)</i> ,	<i>unste</i> , <i>ønste</i>	
<i>önska</i>	<i>unsku(r)</i>	(jfr § 71, 1)	
<i>þykkia</i> (<i>þik-</i> <i>kia</i>) tycka(s)	<i>þykki(r)</i> , <i>þik-</i> <i>ki(r)</i>	<i>þōtte</i> , y. fsv. <i>þōtter</i> , y. fsv. <i>thykte</i> (<i>thikte</i>), äv. <i>thykter</i> <i>thōkte</i>	

§ 168. Klass 4. Hit höra blott ett fåtal, delvis oregelbundna, verber:

<i>dugha, dogha</i>	<i>dughi(r), do-</i>	<i>dughþe</i>	ntr. <i>doghit</i>
<i>duga</i>	<i>ghi(r), dugher,</i> <i>dogher</i>		
<i>fylghia</i> följa	<i>fylghi(r)</i>	<i>fylghþe, fulgh-</i> <i>þe, folghþe</i>	<i>fylghþer, fulgh-</i> <i>þer, folghþer</i> [ntr. <i>fylghit</i>]
<i>gøra, giora,</i> <i>gyra, gæra</i> <i>göra</i>	<i>gør, gior, gær</i> [<i>gøre(r), gio-</i> <i>re(r)</i>]	<i>giorþe</i> [<i>gørþe,</i> <i>gærþe</i>]	<i>gør, gior, gior-</i> <i>þer</i> [<i>gyr, gørþer</i>]
<i>hava</i>	<i>haver, havi(r)</i>	<i>hafþe, y. fsv.</i> även <i>hadhe</i>	<i>havaþer, haf-</i> <i>þer</i>
<i>liva</i> leva	<i>liver, livi(r)</i>	<i>lifþe</i>	ntr. <i>livat</i> [<i>livit</i>]
<i>luþa, lodha</i> <i>låda</i>	<i>luþer, lodher</i>	<i>ludde, lodde</i>	[ä. nsv. <i>lodhet,</i> <i>lådat</i>]
<i>lægga</i> lägga	<i>lægger</i>	<i>la(gh)þe</i>	<i>lagh(a)þer</i>
<i>nā</i> nå	<i>nā(r)</i>	<i>nāþe</i>	ntr. <i>nā(i)t</i>
<i>sighia, sægh-</i> <i>ia</i> säga	<i>sigher, sæ-</i> <i>gher, sighi(r)</i>	<i>saghþe, sãghe,</i> y. fsv. även <i>sadhe</i>	<i>sagh(a)þer,</i> <i>sagher</i> [y. fsv. äv. ntr. <i>sighat</i>]
<i>spara</i>	<i>spar</i>	<i>sparþe</i>	<i>sparþer</i> [<i>spar</i>]
<i>trō(a)</i> tro	<i>trō(r)</i>	<i>trōþe, y. fsv.</i> även <i>trodde</i>	ntr. <i>trō(i)t, y.</i> fsv. äv. <i>trodder</i>
<i>vilja</i> vilja	<i>vil</i>	<i>vilde</i>	ntr. <i>vil(l)it</i>
<i>þighia</i> tiga	<i>þigher</i>	<i>þighþe, thag-</i> <i>dhe</i>	ntr. <i>thighat,</i> <i>thakt</i>
<i>þola, þula</i> <i>tåla</i>	<i>þol, þul</i> [<i>thøl,</i> <i>tholi(r)</i>]	<i>þolde, thulde</i>	ntr. <i>þolt</i> [<i>thult</i>]
<i>þora, þura</i> <i>töras</i>	<i>þor, thør</i>	<i>þorþe</i>	ntr. <i>thort</i> [<i>thorit</i>]

3. Blandad (s. k. preterito-presentia).

§ 169. Klass 1. Hit höra:

vita veta pres. *vēt* 3. pl. *vita* pret. *viste*, part. pret. *visse* *vitin, vister, vitadher*

āgha, āgha, ā, āgher, āgho, -a, āt(t)e ntr. *āt*
ēgha äga āgher, āgho, -a, ēgher [ēgho]

§ 170. Klass 2:

kunna kan kunno, -a kunne, ntr. kunnit
kunde

þorva tar- þorf þorvo, -a þorfte ntr. thørf
va [þarf], [þurvo, [þurfte], thørf thøro, -a] thørfte

unna un- an, y. fsv. unna unte ntr. unt, un-
na, älska även un, [unne] nat
unner, -ar

§ 171. Klass 3:

mona minnas mon muna — —
— mun, mon monu [mu- munde, —
månde, nu] monde
kommer att

skulu, -a, y. skal skulu, -a, skulde ntr. skulit
fsv. äv. skola skolu [skulat]

§ 172. Klass 4. Hit hör blott

magha, mōgha mā, y. fsv. māgho, -a, māt(t)e ntr. māt
[mugha] förmå även māgh mōgho, -a,
mughu, -a

B. Böjningen för övrigt.

§ 173. Aktiva paradigmmer:

Presens.

Inf. *dræpa kalla kræfia rōra liva*
dræpa kalla kræva rōra leva
 Ind. sg. *dræper kalla(r) kræver rōri(r) liver, livi(r)*
 pl. 1. *dræpum kallom kræfiom rōrom livum*

Ind. pl. 2.	<i>dræpin</i>	<i>kallin</i>	<i>krævin</i>	<i>rörin</i>	<i>livin</i>
	3. <i>dræpa</i>	<i>kalla</i>	<i>kræfia</i>	<i>röra</i>	<i>liva</i>
Konj. sg.	<i>dræpi</i>	<i>kalle</i>	<i>krævi</i>	<i>röre</i>	<i>livi</i>
	pl. 1. och 2. = ind.				
	3. <i>dræpi(n)</i>	<i>kalli(n)</i>	<i>krævi(n)</i>	<i>röri(n)</i>	<i>livi(n)</i>
Inp. sg. 2.	<i>dræp</i>	<i>kalla</i>	<i>kræf</i>	<i>rör</i>	<i>liv</i>
	pl. 1. och 2. = ind.				
Part.	<i>dræpande kallande kræfiande rörande livande</i>				

Preteritum.

Ind. sg. 1. 3.	<i>drap</i>	} <i>kallaþe</i>	<i>krafþe</i>	<i>rörþe</i>	<i>lifþe</i>
	2. <i>drapt</i>				
	pl. 1. <i>drāpom</i> <i>kallaþom</i> <i>krafþom</i> <i>rörþom</i> <i>lifþom</i>				
	2. <i>drāpin</i>	<i>kallaþin</i>	<i>krafþin</i>	<i>rörþin</i>	<i>lifþin</i>
	3. <i>drāpo</i>	<i>kallaþo</i>	<i>krafþo</i>	<i>rörþo</i>	<i>lifþo</i>
Konj. sg.	<i>drāpe</i>	<i>kallaþe</i>	<i>krafþe</i>	<i>rörþe</i>	<i>lifþe</i>
	pl. 1. och 2. = ind.				
	3. <i>drāpi(n)</i>	<i>kallaþi(n)</i>	<i>krafþin</i>	<i>rörþi(n)</i>	<i>lifþi(n)</i>
Part.	<i>dræpin</i>	<i>kallaþer</i>	<i>krafþer</i>	<i>rörþer</i>	ntr. <i>livat</i>

§ 174. Inf. saknar efter 1350 nästan alltid ändelse efter vokal utom i verber av 1. sv. klassen. Alltså t. e. *sē*, *flȳ*, *dō* för äldre *sēa* osv., men fortfarande *brōa* o. d.

§ 175. Pres. ind. föranleder följande anmärkingar:

1. För sg. av paradigmerna *dræper* och *kræver* (samt *liver*) gälla reglerna i § 51, 5 och 6 samt § 53, 2, i fall stammen slutar på *m*, *l*, *n*, *s*, t. e. *komber* till *koma*, *falder* och *vinder* till *falla* och *vinna*, *stiæl*, *skīn* och *frȳs* (dvs. *sticell*, *skīnn*, *frȳss*) till *sticela*, *skīna* och *frȳsa*.

Det *i*-omljud, som ursprungligen tillkommit 2. och 3. p. av starka verber (jfr ty.), men som i allmänhet genom utjämning undanträngts, visar sig i vissa urkunder icke så sällan, t. e. *fāer*, *gāer*, *stāer*, *grāeter*,

smȳgher (jämte vanligare *fār* osv.) till *fā*, *gā*, *stā*, *grāta*, *smiūgha*. Stundom har dock utjämningen lett till den *i*-omljudda vokalens seger eller åtminstone till dubbelformer, t. e. *brīsta*, *drægha*, *græva*, *læta*, *smȳgha* jämte *bræsta*, *dragha* osv. (jfr da. *græde*, *blæse*).

2. Pl. 1. och 2. p. kunna i y. fsv. stundom låna form från 3. pl., som i sin tur kan — och detta till och med stundom i ä. fsv. — låna form från 3. sg. För övrigt saknas i 3. pl. ändelsen *-a* i samma fall som hos inf. (se § 174).

3. "Preterito-presentia" kallas så, emedan deras presens i sg. alltid och i pl. ofta (älst — om ock delvis förlitterärt — alltid) böjes som — och ursprungligen har varit — ett preteritum. Dylik böjning träffas ock alternativt hos ett par ursprungliga presentia, de av *vara* och *vilja*:

Sg. 1. <i>ær</i> [æm]	<i>vil</i> (dvs. <i>vill</i>)
2. <i>æst</i> , <i>ær</i>	<i>vil</i> (dvs. <i>vill</i>), <i>vilt</i>
3. <i>ær</i> [iær]	<i>vil</i> (dvs. <i>vill</i>)
Pl. 1. <i>ærum</i>	<i>viljom</i>
2. <i>ærin</i>	<i>vilin</i>
3. <i>æru</i> , <i>-a</i> [<i>aru</i> , <i>-a</i>], i y. fsv. äv. <i>ære</i>	<i>vilja</i>

§ 176. Pret. ind. Anmärkningar:

1. Sg. 2. p. har älst ljudlagsenligt hos stammar på *-t* ändelsen *-st* (enligt § 40), t. e. *brōst* till *brōt*, hos stammar på *-þ* ändelsen *-tt* (enligt § 52, 6), t. e. *bōt* till *bōþ* 'bjöd'. Tidigt överföres emellertid *-st* till den sednare typen, så att man får *bōst*. I y. fsv. erhålla båda typerna genom inflytande från 1. 3. sg. (vars *t* och *þ* införas framför *-st*) ändelsen *-zt* (dvs. *-t-st*), t. e. *brōzt*, *bōzt*. Sedan sålunda hos de till dessa båda typer hörande talrika verberna *-st* blivit ändelse i stället för *-t*, så kan *-st* fogas även till andra stammar, t. e. *drapst*, *gafst* jämte *drapt*, *gaft*. För övrigt kan efter 1350 2. sg. låna form från 1. 3. sg.

2. Pl. 1. och 2. p. kunna i y. fsv. låna form från 3. pl. Denna åter kan redan i ä. fsv. ej sällan, i y. fsv. ofta låna form från 3. sg. Då i alla svaga verber 3. pl. så småningom undantagslöst blir lika med 3. sg., så beror detta emellertid väsentligen på ljudlagsenlig utveckling av *o* till *e* i pl. och *e* till *e* i sg. (se § 37, 10).

§ 177. Konjunktiv(-optativ). Anmärkningar:

1. Pl. 3. p. har oftare ändelsen *-in* än *-i*, *-e*, vilken sednare i synnerhet träffas i västgöotalagarna.

2. Alldeles oregelbundet är *vara* i pres. konj., som böjes:

Sg. *sē* [*sēi*, *sī*] eller *vari* [*væri*, *æri*]

Pl. *sēin*, *sē(n)* eller *vari(n)* [*værin*, *ærin*]

§ 178. Imperativen kan i 2. pl. efter omkr. 1430 ändas även på *-(e)r*, t. e. *haver*, *gār*.

§ 179. Participium. Anmärkningar:

1. Part. pres. ändas hos stammar på *-ā* blott på *-nde*, t. e. *gānde* gående, *slānde* slående, hos alla andra på *-ande*, således t. e. även *sēande* seende, *flūyande* flyende.

2. Ett part. necessitatis förekommer (efter latinskt föredöme) i flera y. fsv. skrifter och bildas medelst sammansättning av inf. och part. *skolande* samt brukas både i aktiv och passiv betydelse, t. e. *gøraskolande* som skall göra, *vitaskolande* som bör vetas, *rædhasskolande* som måste fruktas.

§ 180. Medio-passivet bildas genom att till de aktiva formerna foga *s*, älst *ss* (se § 53, 2), som dock endast efter lång helstark vokal förblir oförkortat, t. e. *slās* slåss. Före passivets *-s* kommer ej den aktiva ändelsen *-(e)r* till synes, t. e. pres. sg. *kallas*, *slās* (se § 52, 5).

Anm. 1. I vissa ä. fsv. skrifter förekommer i stället för *-s* rätt ofta *-z*, som ursprungligen hör

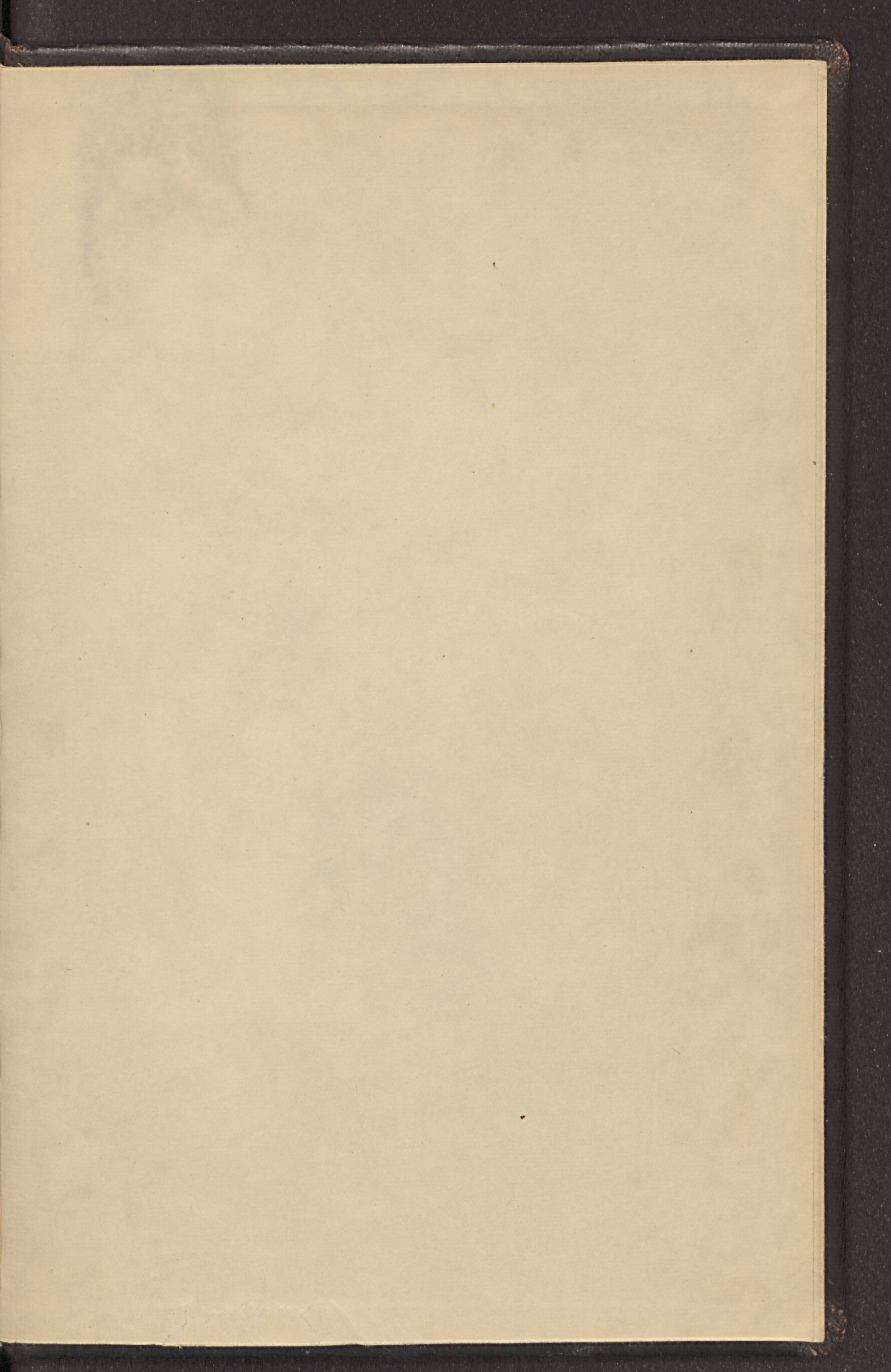
hemma blott i former som förlitterärt ändats på *-þ* såsom 3. sg. pres. (jfr ty.), 2. pl. pres. och pret. (jfr isl.) samt i alla enstaviga former av stammar på *ll, nn* (se § 49, 5), t. e. *lægz* lägger sig, *brænniz* brännes, *vinz* vinnes. Genom assimilationen *ts > ss* (se § 67, 2) sammanfaller emellertid denna typ snart med den förra.

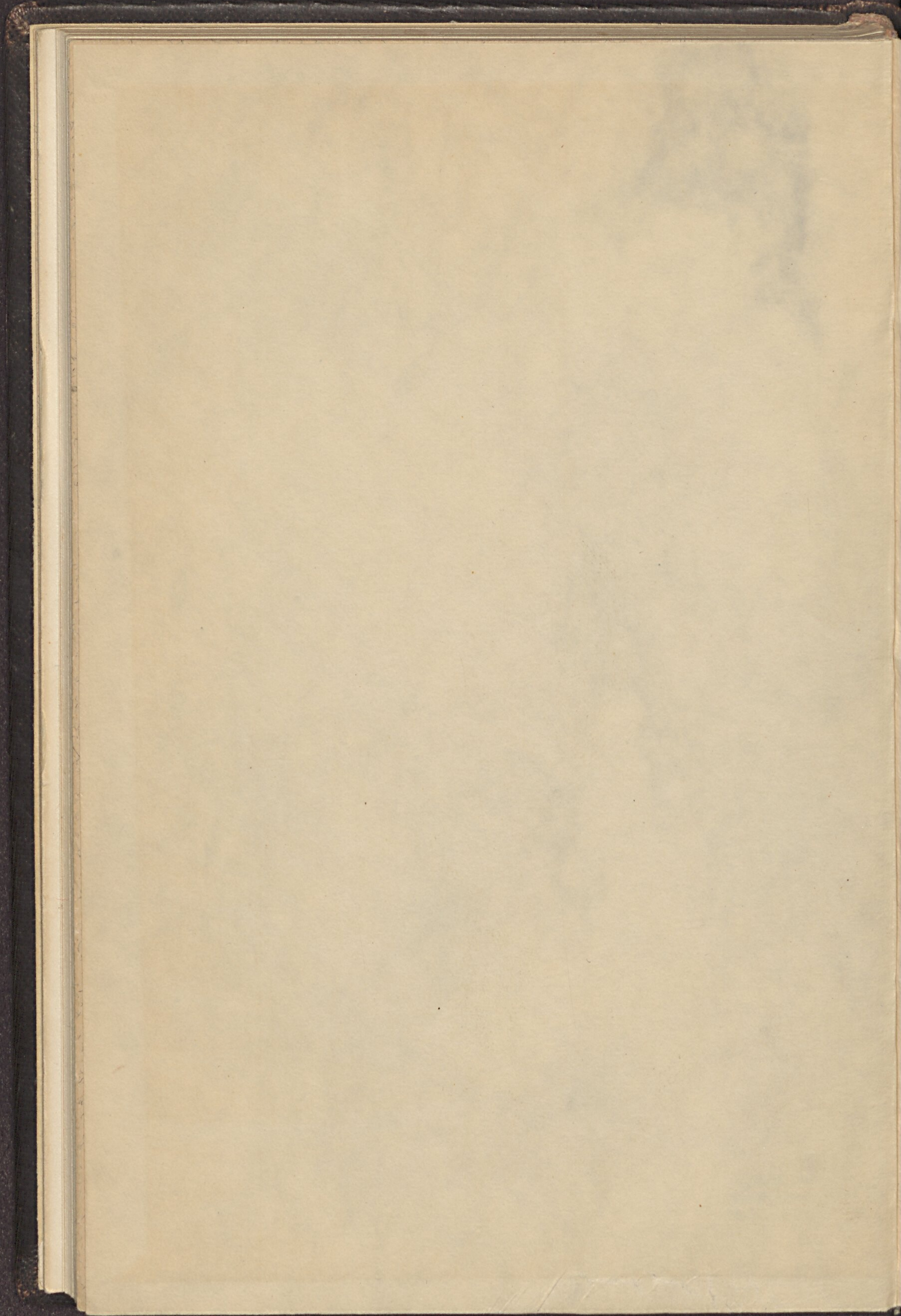
Anm. 2. Stundom kan den starka ändelsen *-s* utbytas mot den svaga *-is* och omvänt, t. e. *givis* för *gifs* och *mins* för *minnis*.

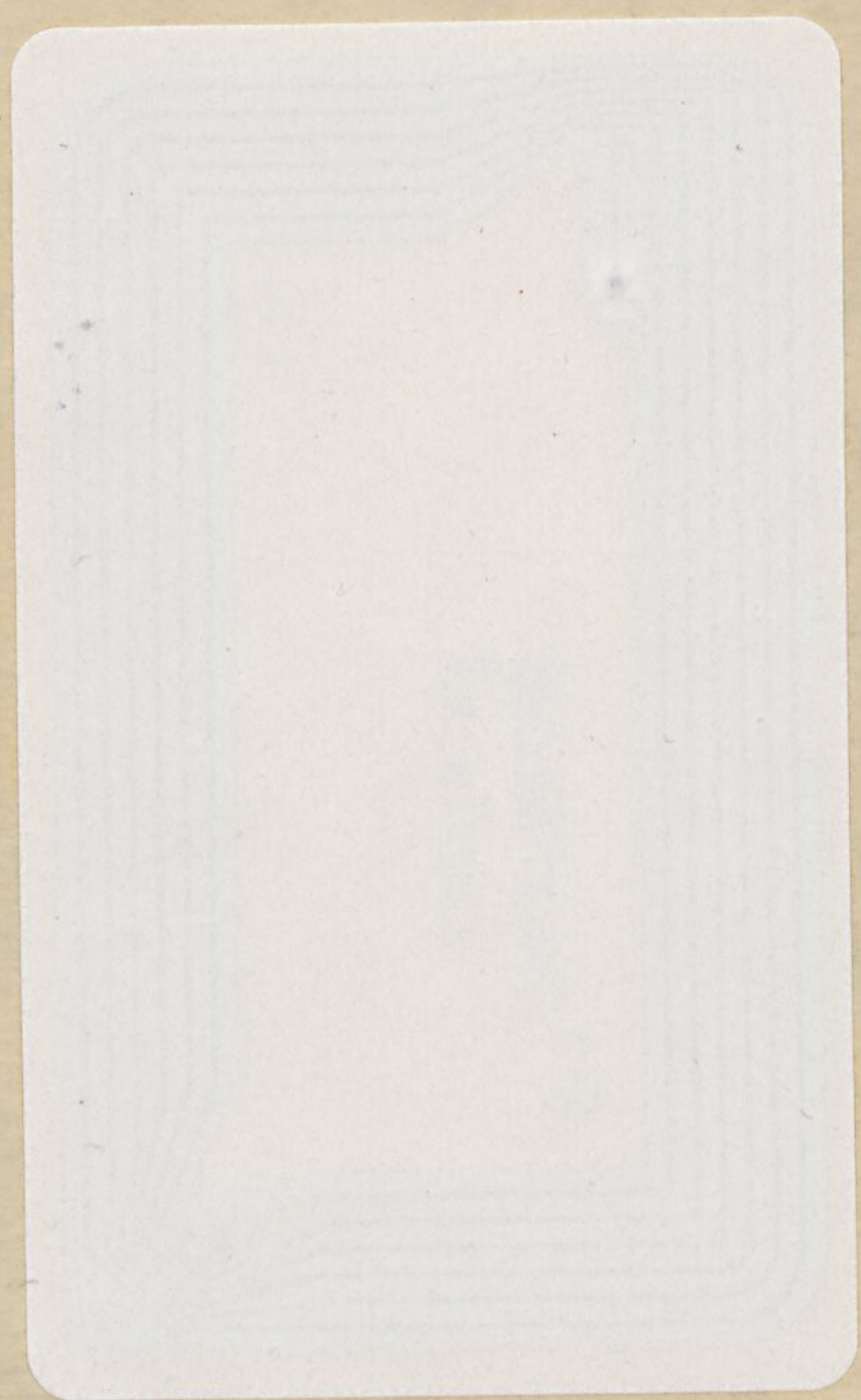
Fsv. ord, som äro likalydande med de nsv. motsvarigheterna, har jag i regeln ansett överflödigt att översätta.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
 UMEA

Uppsala 1918
Appelbergs
Boktr. A.-B.

NORBERG

FORN-
SVENSK
GRAM-
MATIC

3713-76

0 cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

Umeå 1918

Leif Sjöström

**GRUNDRAGEN AV DEN
FORNSVENSKA GRAMMATIKEN**

TILL DEN AKADEMISKA UNDERVISNINGENS TJÄNST

AV

ADOLF NOREEN

ANDRA REVIDERADE UPPLAGAN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 2 kr. 75 öre